

Општина Темерин
Агенција за развој општине Темерин, Темерин
Агенција за регионални развој АП Војводине, д.о.о. Нови Сад

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ТЕМЕРИН 2016-2020. ГОДИНЕ

Септембар, 2016. године

Документ Стратегија развоја општине Темерин израђен је на основу Уговора о пословној сарадњи између Општине Темерин и Агенције за регионални развој АП Војводине.

Аутори:

Маја Сокић, Агенција за регионални развој Војводине доо (1, 2, 4, 5.5, 5.9, 7, 8, 9)
Стана Пајковић, Агенција за регионални развој Војводине доо (3, 5.1, 10)
Љубомир Симићевић, Агенција за регионални развој Војводине доо (5.2, 5.3)
Тијана Лакић, Агенција за регионални развој Војводине доо (5.4, 5.8)
Зорка Глушица Навалушић, Агенција за регионални развој Војводине д.о.о. (6)
проф. др Имре Нађ, редовни професор Универзитета у Новом Саду (5.6, 5.7)
Агнеш Краловачки, маг. инг. грађ. (5.6, 5.7)
Мирослав Тепић, Агенција за развој општине Темерин (8,9)
Станислав Томишић, Агенција за развој општине Темерин (8,9)

У изради документа учествовали су представници следећих институција:

- Агенција за развој општине Темерин
- ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин
- ЈКП Темерин
- Национална служба за запошљавање, филијала Темерин
- Центар за социјални рад општине Темерин
- Дом здравља општине Темерин
- Туристичка организација општине Темерин
- предшколске установе, основне и средње школе
- удружења грађана

Дизајн:

Штампа:

Тираж:

Садржај:

1.	О стратешком планирању – Методологија израде стратешког плана развоја	6
2.	Стратешко-правни оквир	9
3.	Макроекономски оквир	13
4.	Општи географски и климатски подаци о општини Темерин	16
5.	Социоекономска анализа општине Темерин	18
5.1.	Демографија и људски ресурси	18
5.2.	Привреда, МСП и предузетништво	25
5.3.	Агрокомплекс	40
5.4.	Туризам	50
5.5.	Енергетика	60
5.6.	Инфраструктура	67
5.7.	Заштита животне средине	77
5.8.	Ванпривредне делатности	81
5.9.	Локална самоуправа	93
6.	Потенцијални извори финансирања пројеката из Акционог плана	95
7.	SWOT анализа	100
8.	Визија, стратешки и приоритетни циљеви и пројекти	104
9.	Акциони план	114
10.	Систем имплементације, мониторинга и евалуације	122

1. О стратешком планирању и методологија израде стратешког плана развоја

Документ „Стратегија развоја општине Темерин 2016-2020. година“ резултат је сарадње општине Темерин, Агенције за развој општине Темерин и Агенције за регионални развој АП Војводине д.о.о. из Новог Сада. Иницијатива за израду Стратегије потекла је од стране локалне самоуправе, која је обезбедила материјалну и кадровску подршку за несметано спровођење процеса. Подаци за израду аналитичког документа су добијени од релевантних локалних институција преко Агенције за развој општине Темерин, као и из базе података Агенције за регионални развој АП Војводине.

Стратешки документ има три дела, аналитички, који садржи преглед најзначајнијих индикатора из свих сфера друштвено-економског живота општине Темерин, тзв. социоекономску анализу и који представља основ за други, стратешки део, који садржи визију и мисију и преглед стратешких циљева и праваца развоја општине. Трећи део чини акциони план, односно листа пројеката чија реализација треба да доведе до остварења постављених циљева.

Овим документом успоставља се континуитет у стратешком планирању развоја општине Темерин у односу на Стратешки план развоја општине Темерин 2010-2015. године, те се и овај документ фокусира на три кључне области и теме: а) економски развој б) унапређење инфраструктуре и заштита животне средине б) друштвени развој. Сходно томе, анализирани су следеће сфере социоекономског живота општине: демографија, привреда и сектор МСП, агрокомплекс, стање животне средине, инфраструктура, енергетика, туризам и ванпривредне делатности.

Аналитички део оухватио је следеће области и индикаторе:

Демографија: популација – структура становништва (старосна, полна, етничка, брачни статус, миграције), активно и неактивно становништво, запослени и незапослено становништво, домаћинства.

Привреда, мала и средња предузећа и предузетници: број привредних друштава према величини и према сектору делатности, финансијске перформансе привредних друштава, предузетника и непрофитног сектора, анализа перформанси изабраних средњих и великих предузећа, спољнотрговинска размена, индустријске и радне зоне, пословна инфраструктура, стране директне инвестиције.

Агрокомплекс: пољопривредно становништво, пољопривредна газдинства, биљна производња, сточарство, пољопривредна механизација, спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа.

Енергетика: топлане, топловодна мрежа, гасоводи, снабдевање електричном енергијом, комунални и индустријски отпад, потенцијали биомасе.

Инфраструктура: саобраћајна, електроенергетска, телекомуникациона и комунална инфраструктура, руковање комуналним отпадом.

Заштита животне средине: микроклима и стање ваздуше средине, бука и вибрације, квалитет подземних и површинских вода, енергетска ефикасност, заштићени делови природе и активности на очувању животне средине.

Туризам: ловни и риболовни туризам, екотуризам, манифестациони туризам, вински туризам, здравствени и рекреативни туризам, спортски туризам, културни туризам, промет туриста.

Ванпривредне делатности: здравствена заштита, социјална заштита, образовање, култура, спорт.

Планирање локалног развоја има за циљ коришћење свих расположивих ресурса у сврху постизања постављених циљева, те је стога извршен увид у обим, величину, квалитет и њихове специфичности, како би се реално процениле могућности њиховог коришћења и ефективног доприноса реализацији постављених циљева.

На половини имплементационог периода Стратешког плана развоја општине Темерин 2010-2015. године, урађен је документ Ревидирана Стратегија развоја општине Темерин 2010-2015. године, у коме је дат преглед реализације планираних циљева и мера и препоруке за отклањање уочених недостатака у наредном процесу стратешког планирања.

У закључцима и препорукама тог документа се, између осталог, наводи да су „усвојена стратешка опредељења дефинисана у постојећем Стратешком плану развоја општине Темерин 2010-2015. делимично реализована“, те да општина Темерин „поседује неопходне институционалне капацитете, поседује доказана стручна и експертска знања и искуства неопходна за ефикасно планирање и вођење локалног развоја, самим тим и прилику да, уз бољу организацију и координацију свих актера локалног развоја, оствари сопствене визије развијене и одговорне заједнице“.

Препорука садржана у овом документу је, између осталог, да циљеви који буду постављени у новом стратешком документу буду реални и оствариви, усклађени са стратегијама шире заједнице, те да се успостави систем перманентног праћења и оцене постигнутих резултата, као и систем извештавања представника локалне власти.

У ревидираној стратегији наводи се да је до 2014. године у општини Темерин реализовано 140 пројеката, али да они нису равномерно распоређени у односу на мере и приоритете, те да су стратешки веома важне области попут развоја привреде, развоја сектора МСП, повећање конкурентности, унапређење пољопривреде, изградња комуналне инфраструктуре, туризам недовољно заступљене.

Имајући у виду напред наведене недостатке, предлози дати у овом документу, који се односе на процес стратешког планирања до 2020. године, укључују следеће:

- Сакупити релевантне податке и показатеље у сврху оцене постојећег стања и утврђивања почетних вредности битних индикатора;
- Утврдити реалне и оствариве стратешке циљеве, стратешке приоритете и мере, како не би изнова дошли у ситуацију да имамо велику диспаритет планираног, а недовољно реализованог;
- Ускладити сопствена стратешка опредељења са опредељењима шире заједнице (ЕУ, Србија, Војводина);

- Упоредо са доношењем нове стратегије развоја усвојити одговарајуће акционе планове и индикаторе за мерење успешности;
- Успоставити систем перманентног праћења и оцене постигнутих резултата, као и систем извештавања представника локалне власти;
- Суштински повезати систем планирања локалног развоја, програме и пројекте са општинским буџетом кроз систем програмског буџетирања.

Нови циклус стратешког планирања у општини Темерин започет је 2015. године потписивањем Уговора о пословној сарадњи између општине Темерин и Агенције за регионални развој АП Војводине.

Стратегија развоја општине Темерин 2016-2020. поставља три стратешка циља:

- Раст економске конкурентности засноване на обновљивим ресурсима,
- Унапређење и развој инфраструктуре и заштита животне средине,
- Подизање квалитета и доступности услуга у области ванпривредних делатности.

За реализацију ових циљева у акционом плану предложена су 56 пројеката.

2. Стратешко-правни оквир

Стратегија развоја локалне самоуправе се доноси и имплементира на локалном нивоу. Међутим, њени стратешки циљеви и приоритети морају бити усклађени са стратешким циљевима дефинисаним у стратегијама на европском, националном и регионалном нивоу, као и са законима којим се регулишу различите сфере друштвено-економског живота. Ова документа представљају стратешко правни оквир са којим је усклађена и Стратегија развоја општине Темерин 2016-2020. У Србији не постоји документ којим се дефинишу национални приоритети и правци развоја, будући да не постоји Национални развојни план. Уместо тога, постоји низ секторских стратегија којима се поставља основ за креирање политика. У Војводини је 2014. године усвојен Програм развоја АП Војводине 2014-2020. године са Акционим планом за реализацију Програма развоја АП Војводине 2014-2020. године, којим се дефинишу регионални развојни приоритети.

Стратегија Европа 2020

Стратегија Европа 2020 представља окосницу правца развоја Европске уније до 2020. године. Њом су дефинисана три приоритета: паметан, одржив и инклузиван раст, односно развој економије засноване на знању и иновацијама, подстицање конкурентност и производње која се ефикасније односи према ресурсима, боља партиципација на тржишту рада, борба против сиромаштва и социјална кохезија. Како би били задовољени ови приоритети, стратегијом је предвиђено подизање стопе запослености популације старости од 20 до 64 године, повећање улагања у истраживање и развој, смањења емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште, повећање коришћења обновљивих извора енергије и унапређење енергетске ефикасности, смањење стопе раног напуштања школе и повећање броја високообразованог становништва, као и смањење броја људи који живе испод линије сиромаштва.

Стратегија Југоисточне Европе (ЈИЕ) 2020

„Радна места и просперитет у европској перспективи”

Стратегија представља заједничку визију развоја земаља ЈИЕ и има за циљ побољшање услова живота у региону и фокусирање на унапређење конкурентности и развоја кроз повећање стопе запослености, увећање укупног регионалног промета робе и услуга, повећање БДП по глави становника у региону на 44% европског просека, смањење трговинског дефицита у региону, као и кроз увећање броја високообразованих људи.

Опште стратегије

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије од 2008. до 2017. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 57/08) *утврђује циљеве и приоритете одрживог развоја као процеса који утиче на економски, социјални, еколошки и институционални аспект живота. Као приоритети су дефинисани: чланство у ЕУ, развој конкурентне тржишне привреде и уравнотежен економски раст уз подстицање иновација, развој и образовање људи, повећање запошљавања и социјална укљученост, развој инфраструктуре и равномеран регионални развој, унапређивање атрактивности земље и обезбеђење адекватног квалитета и нивоа услуга, као и заштита и унапређење животне средине, смањење загађења и притисака на животну средину.*

Просторни план Републике Србије 2010-2020. („Службени гласник Републике Србије”, бр. 88/10) је мултисекторска стратегија којом се утврђује дугорочни основ за организацију, коришћење и регулисање простора Републике Србије, правци урбанистичког развоја и основни критеријуми за регулисање насеља, критеријуми за коришћење природних ресурса и заштиту животне средине, као и услови за заштиту и коришћење подручја од посебног значаја.

Програм развоја АП Војводине за период 2014-2020. је крвни стратешки документ АП Војводине којим је, као циљ развојне политике, дефинисано „смањење регионалних диспаритета у АП Војводини у економској, социјалној и еколошкој димензији”. На основу анализе тренутног стања и SWOT анализе, идентификована су следећа четири приоритета развојне политике, као и одговарајуће мере за сваки од њих: развој људских ресурса, развој инфраструктуре и услова за пристојан живот и рад, одрживи привредни раст и развој институционалне инфраструктуре. Као саставни део Програма развоја израђен је и обиман Акциони план који садржи око 300 пројеката, чија реализација би допринела остваривању циљева развојне политике АП Војводине у периоду до 2020. године.

Секторске стратегије

Стратегија подстицања рађања („Службени гласник Републике Србије”, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07) даје смернице потребне за остваривање одрживог демографског развоја Републике Србије и дефинише циљеве чије остваривање доприноси ревитализацији обима становништва и његове старосне структуре, као што су: ублажавање економске цене подизања детета, усклађивање рада и родитељства, борба против неплодности, здраво материнство и едукација популације уз активирање локалне самоуправе.

Национална стратегија запошљавања за период 2011-2020. („Службени гласник Републике Србије”, бр. 37/11) као основни циљ, чије остваривање треба да допринесе повећању запослености у Републици Србији, дефинише успостављање ефикасног, стабилног и одрживог раста запослености и усклађивање политике запошљавања и институција тржишта рада са тековинама Европске уније, и то путем запошљавања у мање развијеним подручјима и развоја регионалних и локалних политика запошљавања, унапређења људског капитала и снажнијег социјалног укључивања, унапређења институција, као и развој тржишта рада.

Стратегија и политика развоја индустрије Републике Србије од 2011. до 2020. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 55/2011) је свеобухватна стратегија конкурентности и као циљ индустријске политике Србије дефинише смањивање баријера које ометају пословање, интензивну подршку свим предузећима која уводе нове начине производње, уз примену нових знања и јачање нових технологија и иновативности.

Стратегија за подршку развоју малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности (2015-2020.) („Службени гласник Републике Србије”, бр. 35/2015) предвиђа унапређење пословног окружења, бољи приступ изворима финансирања, континуирани развој људских ресурса, јачање одрживости и конкурентности малих и средњих предузећа и предузетништва, унапређење приступа новим тржиштима, развој и промоцију предузетничког духа, као и подстицање социјалног и предузетништва жена и младих.

Стратегија подстицања и развоја страних улагања („Службени гласник Републике Србије”, бр. 22/06) дефинише следеће циљеве потребне за стварање повољне климе и оквира за привлачење, задржавање и ширење страних улагања: повећање броја и вредности нових улагања у производне секторе привреде, подршку инвеститорима у убрзању спровођења планираних улагања, подршку и олакшице за постојеће улагаче у продубљавању њиховог ангажмана, као и повећање нивоа међународно конкурентне додате вредности домаћих производа и услуга у привреди.

Стратегија развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 85/2014) као стратешке циљеве дефинише раст производње и стабилност дохотка произвођача, раст конкурентности сектора пољопривреде, одрживо управљање ресурсима и заштиту животне средине, унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва, као и ефикасно управљање јавним политикама и унапређење институционалног оквира развоја пољопривреде и руралних средина у Републици Србији.

Националним програмом заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије”, бр. 12/10) утврђен је скуп циљева политика Владе у периоду 2010-2019. у областима заштите животне средине и планирања, квалитета воде, управљања отпадом, хемикалија и управљања ризицима, квалитета ваздуха и климатских промена, заштите природе, биодиверзитета и шума, рибарства, заштите земљишта, заштите од буке и зрачења, индустрије, енергетике, пољопривреде, шумарства и лова.

Стратегија управљања отпадом за период 2010-2019. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 29/10) дефинише стратешке циљеве у сектору управљања отпадом. Стратегијом се предлаже успостављање регионалних центара за управљање отпадом, рекултивација постојећих несанитарних депонија, као и успостављање система за управљање опасним отпадом.

Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије („Службени гласник Републике Србије”, бр. 53/2013) је документ којим се подстиче инвестирање у област обновљивих извора енергије, а у коме су утврђени циљеви коришћења обновљивих извора енергије до 2020. и начин њиховог остварења.

Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник Републике Србије”, бр. 91/2006) одређује стратешке предности на којима ће се градити дугорочна конкурентност у туризму. Значај је стављен на изградњу маркетиншке инфраструктуре и креирање маркетиншких програма, пружајући путоказ регионима (туристичким кластерима) и локалним самоуправама у дефинисању маркетиншких потеза у промоцији и комерцијализацији постојећих капацитета понуде. У циљу унапређења туризма, стратегија предвиђа подстицање привредног раста путем развоја иностраног туризма, стварања позитивне међународне слике Србије, обезбеђење заштите и интегрисаног управљања природним и културним ресурсима, као и обезбеђење међународних стандарда квалитета заштите туристичких потрошача.

Стратегија јавног здравља Републике Србије („Службени гласник Републике Србије”, бр. 22/2009) утврђује глобални оквир за унапређење здравља и квалитета живота грађана Републике Србије кроз анализу здравствених потреба и очекивања заједнице, превенцију и контролу заразних и незаразних болести, промовисање здравих стилова живота, унапређење политике јавног здравља, унапређење људских ресурса, стварање услова за сигурну и здраву животну и радну

средину, подршку здрављу у свим животним добима, унапређење здравственог стања социјално осетљивих група становништва, као и кроз подршку развоју приступачне и квалитетне здравствене заштите.

Стратегија развоја социјалне заштите („Службени гласник Републике Србије”, бр. 108/05) наглашава потребу за децентрализацијом надлежности и средстава на локални ниво, при чему би одговарајући механизми локалних самоуправа имали капацитет за задовољавање социјалних потреба својих грађана.

Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 107/12) дефинише четири кључна циља дугорочног развоја система образовања, а то су повећање квалитета процеса и исхода образовања, повећање обухвата становништва на свим образовним нивоима, унапређење релевантности образовања усаглашавањем са потребама појединаца и система, као и повећање ефикасније употребе расположивих ресурса у сектору образовања.

Стратегија развоја спорта у Републици Србији за период 2014–2018. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 1/2015), са циљем укључивања грађана у спортске активности, као приоритете дефинише развој спорта деце и омладине, унапређење спортске рекреације, развој и унапређење врхунског спорта, као и унапређење спортске инфраструктуре.

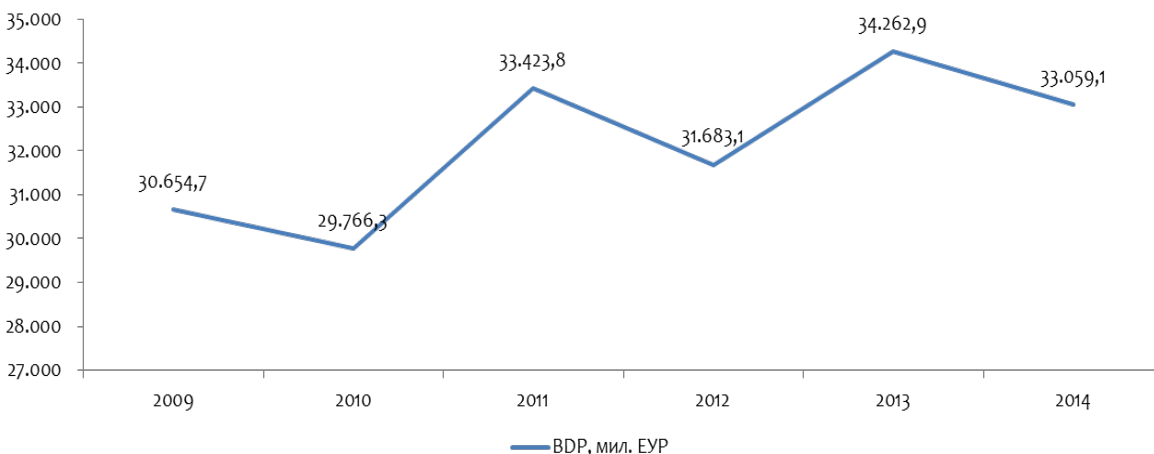
Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године („Службени гласник Републике Србије”, бр. 22/2015) утврђује основне принципе за унапређење друштвеног положаја младих и стварање услова за остваривање њихових права кроз унапређење запошљивости и запослености младих, активно учешће младих у друштву, унапређење здравља, подршку друштвеном укључивању младих из социјално осетљивих група, подршку мобилности, као и кроз учешће младих у креирању културних садржаја.

3. Маркоекономски оквир

У 2014. години макроекономски трендови су били углавном неповољни, БДП је остварио пад од 1,8%, инфлација је на крају године износила 1,7%, стране директне инвестиције су опале, а јавни дуг је достигао вредност преко 70% БДП-а. Ниска инфлација је последица рецесије у којој се Србија налази, и евидентно је да се налази изван дефинисаног оквира Народне банке Србије, који износи $4 \pm 1,5\%$. Стране директне инвестиције износе 1,2 млрд ЕУР, при чему су у поређењу са претходном годином опале за 4,8%, а чине 60% новоа из 2011. године, када су оствариле своју највишу вредност у посматраном периоду.

За сагледавање ситуације у привреди Србије у 2014. години неопходно је узети у обзир и поплаве које су задесиле Србију у мају и које су највећи утицај имале на производњу електричне енергије и рударство, услед чега је дошло и до пада индустријске производње од 6,5%. Уколико се посматра период 2009-2014. године, уочава се да је укупан БДП пролазио кроз фазе пада и раста, при чему је у 2014. години опао и износи 33,1 млрд ЕУР. Пад БДП-а у последњој посматраној години описује и његова негативна стопа раста од -1,8%, што је уједно и најнижа стопа раста у посматраном периоду.

Графикон 1: БДП Републике Србије у периоду 2009-2014. године, мил.ЕУР

Према последњим доступним подацима о регионалном БДП-у за 2013. годину, БДП по глави становника на нивоу Републике Србије је износио 4.783 ЕУР, док је на нивоу АП Војводине био нешто виши и износио је 4.881 ЕУР. Такође је битно напоменути да АП Војводина генерише 27,2% националног БДП-а, при чему је испред ње само Београдски регион са 39,9% учешћа.

Бруто додата вредност (БДВ) АП Војводине износи 7,9 млрд. ЕУР и у највишем проценту се генерише из рударства, прерађивачке индустрије, снабдевања електричном енергијом, гасом и паром, снабдевања водом и управљања отпадним водама (35,5%), а такође су заступљени и сектори трговине, саобраћаја и услуга смештаја и исхране (17,4%). Наведени сектори генеришу преко половине БДП-а на нивоу Војводине.

Реално смањење зарада на нивоу Републике Србије у 2014. години (у односу на 2013. годину) износи 1,7%, док је на нивоу АП Војводине 2,6%. До реалног пада зарада дошло је услед смањења

зарада у јавном сектору, које је последица увођења солидарног пореза и укидања додатка за радни стаж који је остварен код другог послодавца.

У привреди Републике Србије 2013. године пословало је укупно 93.754 предузећа, од којих 97,2% спадају у мала предузећа која запошљавају до 50 запослених, 2,3% су средња предузећа која запошљавају од 50 до 250 лица и свега 0,5% су велика предузећа која запошљавају више од 250 лица. Ова предузећа су укупно запошљавала 981.647 лица, од којих је 34,9% запослено у малим, 22,7% у средњим, а 42,4% у великим предузећима. Највећи број предузећа је своју главну делатност обављао у сектору трговине на велико и мало и поправке моторних возила (35,3%), затим у сектору прерађивачке индустрије (18,2%), у сектору стручних, научних, иновационих и техничких делатности (11,8%) итд. С друге стране, највећи број запослених је радио у сектору прерађивачке индустрије (31,5%), затим у сектору трговине на велико и мало и поправке моторних возила (19,5%), у сектору саобраћај и складиштење (9,6%) итд.

Слична структура у свим наведеним категоријама је и у оквиру Аутономне покрајине Војводине. Од укупно 25.524 предузећа која послују у АП Војводини 2013. године 97,1% спадају у мала предузећа (0-49 запослених), 2,3% спадају у средња предузећа (50-249 запослених) и 0,5% спадају у велика предузећа (више од 250 запослених). Предузећа у АП Војводини су у том периоду запошљавала 239.714 лица од којих је 28,3% запослено у малим предузећима, 25,5% у средњим предузећима, а 36,2% у великим предузећима. Највећи број предузећа у АП Војводини је пословао у сектору трговине на велико и мало и поправке моторних возила (35,9%), затим у сектору прерађивачке индустрије (17,8%), у сектору стручних, научних, иновационих и техничких делатности (10,0%) итд. Ипак, највећи број лица је запослено у сектору прерађивачке индустрије (36,9%), у сектору трговине на велико и мало и поправке моторних возила (19,1%) и у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства (9,3%).

Предузетници у Републици Србији и АП Војводини, као форма организовања привредног друштва од стране једног физичког лица, заузимају значајно место у привреди када је реч о запослености, јер учествују са 17,2% у укупном броју запослених на републичком, односно са 18,9% у укупном броју запослених на покрајинском нивоу. На нивоу Републике Србије у 2013. години било је регистровано 222.152 предузетника у којима је било запослено 203.297 лица, док је у АП Војводини било регистровано 59.071 предузетника који су запошљавали 55.701 лица. Посматрано по секторима, највише предузетника је своју основну делатност обављало у сектору трговина на велико и мало и поправка моторних возила (Република србија 27,7%, АП Војводина 27,7%), прерађивачка индустрија (Република србија 14,9%, АП Војводина 14,9%), Саобраћај и складиштење (Република Србија 12,1%, АП Војводина 11,9%) итд. С друге стране, највећи број запослених је било у сектору трговина на велико и мало и поправка моторних возила (Република србија 36,6%, АП Војводина 35,2%), прерађивачка индустрија (Република србија 24,0%, АП Војводина 26,2%), услуге смештаја и хране (Република србија 13,0%, АП Војводина 12,1%) итд.

Спољна трговина Републике Србије и АП Војводине у периоду 2004-2013. године се може поделити у две фазе. Прва фаза се односи на период до почетка избијања глобалне економске кризе, а друга фаза се односи на период након избијања исте. До 2009. године, укупна спољнотрговинска размена Републике Србије је расла по просечној годишњој стопи од 20,4%, док је у Војводини та просечна стопа износила 23,7%. У години када је глобална економска криза остварила свој зенит (2009), укупна спољнотрговинска размена је опала за 27,1% на републичком, односно 27,2% на покрајинском нивоу.

Након 2009. године, укупна спољнотрговинска размена је расла у просеку за 11,3% годишње на републичком и 12,5% на покрајинском нивоу. Специфично за свеукупну спољнотрговинску размену је то да је на нивоу Републике Србије укупна вредност спољне трговине из 2008. године достигнута тек 2013. године, док је на нивоу АП Војводине она достигнута већ 2011. године. Такође, значајно је истаћи и да је до 2009. године у Републици Србији просечна годишња стопа раста извоза износила 27,6%, док је просечна стопа раста увоза износила 17,9%, а на нивоу покрајине је износила 29,3% за извоз и 21,3% за увоз. Након 2009. године, просечна годишња стопа раста извоза на републичком нивоу је износила 16,9%, док је просечна стопа раста увоза износила 8,2%, а на покрајинском нивоу је износила 15,7% за извоз и 10,4% за увоз. Дакле, оно што је позитивно у спољнотрговинској размени Републике Србије и у оквиру ње АП Војводине је то да је просечна годишња стопа раста извоза виша од просечне годишње стопе раста увоза, како на републичком, тако и на покрајинском нивоу. Такође, оно што је значајно за привреду Републике Србије је и то да је покривеност увоза извозом расла са 32,8% у 2004. године на 71,1% на републичком нивоу, односно са 41,0% на 79,0% на покрајинском нивоу.

4. Општи географски и климатски подаци о општини Темерин¹

Општина Темерин је лоцирана у југоисточном делу Бачке, на лесној тераси и припада Јужнобачком округу. На северу се граничи са општином Србобран, на истоку са општином Жабља, на југу са општином Нови Сад, док се западно од ње налази општина Врбас. Општину чине три насеља: Темерин, Сириг и Бачки Јарак. Општина заузима површину од 170 км² (0,8% територије Војводине). Густина насељености износи 166,5.

Општинску територију пресецају четири друмске саобраћајнице: међународни пут Е-75, саобраћајница М-22, Регионални пут Р-120, Регионални пут П-104. Железничка пруга се налази у југоисточном делу општине и њоме се одвија теретни саобраћај између Новог Сада и Сенте, преко Жабља и Бечеја.

Целокупна површина општине Темерин се налази на југоисточном делу Јужнобачке лесне терасе. Просечна висина терена се креће од 81 до 83 м а.в, док висину 84-86 метара достижу хумови у северно и југоисточном делу општине (Ристановић, Јокић, 2006,15). На неким потезима измерена је апсолутна висина и од 78 метара (Топографска карта, 1981.). Од геоморфолошких елемената уочљиви су речне долине, предолице, хумови и лучна удубљења. Настали су процеђивањем атмосферске воде кроз лес или су предиспониране облицима прелесног рељефа.

Клима општине Темерин има степско-континенталне одлике. Лета су топла, зиме хладне, а прелазна годишња доба су изразита. Температурне амплитуде су велике. Просечна температура ваздуха у 2012. години, према метеоролошкој станици Римски Шанчеви, износила је 12.6°C². Просечна годишња количина воденог талога износи 580,3 мм.

Воде у општини Темерин се јављају у виду подземних и површинских. Подземне воде имају облик фреатских, артешких и термоминералних вода.

Фреатске се налазе на дубинама од 300 до 150 см. На површини се ретко појављују. Најчешће се виђају у време најинтензивнијег излучивања падавина, у виду бара, мочварних терена и по подрумима кућа. У прошлости су коришћене за водоснабдевање, али се касније прешло на експлоатацију артешких вода, које су према физичким и хемијским својствима квалитетније.

Артешке воде су констатоване на пет различитих дубина, али је у њима утврђено и присуство повећане количине амонијака, калијумперманганата и арсена, што указује на то да су извесни проблеми у будућем водоснабдевању (Ристановић, Јокић, 2006.).

До изградње водовода, становништво се снабдевало са 25 субартешких бунара дубине 80-120m, од којих је 16 било у Темерину, 5 у Бачком Јарку и 4 у Сиригу. Водовод је у општини Темерин изграђен током седамдесетих година XX века. Он се снабдева водом са више артешких бунара, која долази са 125-187 m дубине. На северном делу територије општине Темерин налази се 18 km или 28% речне долине Јегричке или Велике баре.

---

¹ Општи географски и климатски подаци о општини Темерин преузети су из документа Стратегија развоја општине Темерин 2010-2015. година, страна 21.

² Метеоролошки годишњак 1, Климатолошки подаци, Републички хидрометеоролошки завод, 2012.

Општини припадају Јегричкине десне притоке, као што су Каналић (Кисачки канал), Мала бара и Бели канал са Циганском баром. Сви површински водени токови општине Темерин су измењени хидротехничким радовима и укључени у хидросистем Дунав – Тиса – Дунав.

На територији општине Темерин постоје три водене акумулације. Настале су приликом експлоатације геолошког састава за производњу цигле. Јамура Бачког Јарка је у функцији рибњака. Источно од Темерина је порибљена јамура димензија 250x150m, а у парку Каштела налази се језерце величине 17 ари и 98 m².

Термоминералне воде су нађене на дубинама 200-300 метара. Температура им се креће од 20 до 27°C и нису за пиће, јер им минерализација прелази 1 gr/l. Експлоатишу се од 1914. године. Године 1968, из бушотине дубоке преко 1650 m добијена је вода температуре 96°C, на основу чега је израчунат геотермски степен од 5-6 °C/100m (Лашков, 1985.).

Од хемијско-минеролошког састава воде зависи њено балнеолошко дејство, а да ли ће и колико бити коришћено, зависи од многих других фактора.

Темеринска вода, не само да је богата различитим минеролошким елементима, чија је концентрација изнад нивоа лековитости и спада у групу топлих вода. Темеринску воду Купатила, чија температура износи 26,5°C сврставамо у групу хипотерми, док вода у отвореном базену са температуром воде од 40°C, представља хипертерму. Стални пратилац темеринске термоминералне воде је метан, који је коришћен и за загревање просторија.

Топографску површину општине Темерин изграђују земљишта настала распадањем леса и алувијалних наноса. По заступљености, највеће површине прекривене су черноземом и његовим варијететима, као што су: чернозем карбонатни, чернозем са знацима ранијег забаривања, чернозем са знацима оглејавања и чернозем солончакасти. Од осталих врста земљишта констатовани су: солончак, ритска црница карбонатна и бескарбонатна местимично заслањена и ливадска црница карбонатна (Нејгебауер и др, 1971.).

5. Социоекономска анализа општине Темерин

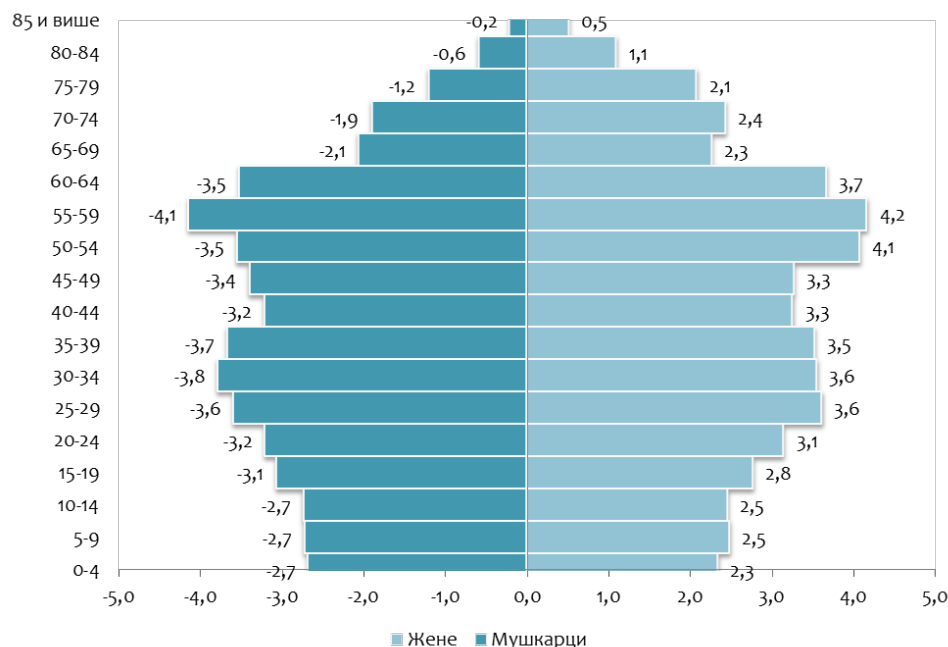
5.1. Демографија и људски ресурси

Према резултатима пописа становништва који су се спроводили од 1948. године, број становника у општини Темерин се константно повећавао, па је тако 1948. године у општини било 15.257 становника, а према Попису из 2011. године 28.287 становника. Такође, уколико се анализирају резултати последња два пописа (2002-2011), уочава се да су од свих локалних самоуправа на нивоу АП Војводине, једино Нови Сад и Темерин остварили међупописни раст броја становника, који на нивоу општине Темерин износи 12 лица (са 28.275 на 28.287 становника, респективно). Према полној структури симболично доминира женска популација (50,8%), при чему стопа феминитета износи 103,1.

На нивоу насеља, од укупног броја становника према последњем Попису из 2011. године, 69,5% становника живи у Темерину (19.661), затим 20,1% (5.687) у Бачком Јарку и 10,4% (2.939) у Сиригу.

На основу анализе старосне структуре становништва општине Темерин, може се констатовати да омладина чини 21,3% укупног становништва, млађа средовечна популација 28,1%, старији средовечни 29,1%, а старо становништво чини 21,6%, на основу чега се закључује да у популацији доминирају старији средовечни (20-59), што је повољан импулс јер управо они чине највећи део радног контингента становништва.

Графикон 2: Старосна пирамида општине Темерин, % старосних група у односу на укупан број становника, 2011. година

Извор: Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011.

На основу анализе старосне структуре становништва насеља на нивоу општине Темерин, може се констатовати да највећи проценат становништва чине старији средовечни (30,0% Сириг, 29,4%

Темерин и 27,5% Бачки Јарак), затим млађи средновећни (28,2% Сириг, 28,4% Темерин и 27,2% Бачки Јарак), затим омладина (21,1% Сириг, 21,5% Темерин и 20,6% Бачки Јарак) и стари (20,7% Сириг, 20,8% Темерин и 24,7% Бачки Јарак). На основу наведених података, утврђује се одступање које се огледа у чињеници да је на нивоу Бачког Јарка проценат старих већи од процента омладине, што није случај на нивоу осталих насеља.

Према подацима виталне статистике за 2013. годину, просечна старост становништва општине Темерин износи 40,9 година, што је незнатно више него на нивоу Јужнобачког округа којем Темерин припада (40,8), а уједно и ниже од просека нивоа АП Војводине (42,0). Према истом извору, индекс старења становништва (однос популације 60+ и 0-19 година) на нивоу општине Темерин износи 107,4, при чему је 2009. године износио 89,5.

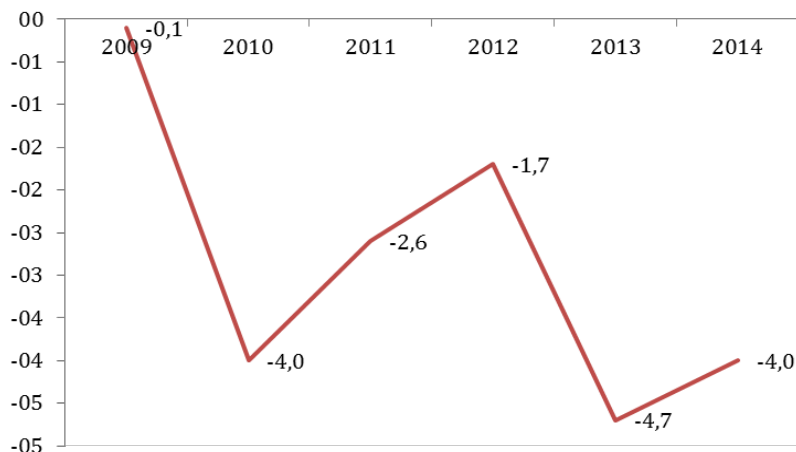
На нивоу општине Темерин, према *националној припадности* живи 19 различитих нација, од којих су најзаступљенији Срби (67,6%) и Мађари (26,4%). У погледу насеља, на нивоу Темерина живи 98,1% укупног броја Мађара који живе на нивоу општине, на нивоу Сирига 1,4%, а на нивоу Бачког Јарка 0,5%. Од осталих нација, на основу анкете из Пописа, најзаступљенији су Хрвати (0,6%), Југословени (0,4%), Роми (0,3%) и Словаци (0,2%). Сходно наведеном, на основу анализе резултата Пописа, најзаступљенији језици на нивоу општине Темерин су српски, којим говори 70,9% становништва и мађарски, којим говори 26,5% становништва.

Просечна густина насељености је скоро дупло већа од просека за Републику Србију и према Попису 2011. године је износила 166,4.

Очекивана дужина живота мушкараца на нивоу општине Темерин за период 2012-2014. године износи 72,8 година, док је за женско становништво дужа и износи 77,2 године. Очекиване године живота за становништво општине Темерин су оствариле раст у односу на први посматрани период 2005-2007, када је очекивано трајање живота за мушкарце и жене износило 70,1 и 75,9 година, респективно.

Према годишњим подацима виталне статистике, природни прираштај је 2014. године износио -4,0, док је у 2009. години износио -0,1. Детаљнијом анализом података, утврђено је да је у 2009. години број живорођених на 1.000 становника износио 11,8, док је број умрлих на 1.000 становника износио 11,9. Ситуација је у 2014. години другачија, пошто је број умрлих повећан (на 12,9), а број живорођених смањен на 8,9.

Графикон 3: Природни прираштај 2009-2014. година

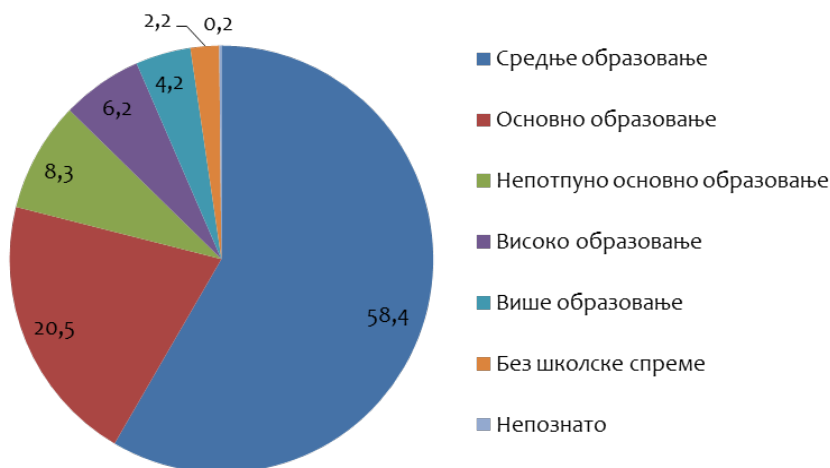

Извор: Републички завод за статистику, Витална статистика 2009-2014.

Међутим, подаци о природном кретању становништва указују да је природни прираштај константно негативан од 1996. године, те да је до повећања броја становника у општини Темерин дошло искључиво услед *механичког кретања становништва*. Највећи број људи је населио општину Темерин пре 1980. године (30,3% укупно досељених у процесу миграција), затим у периоду 1991-1995. године (18,6%), 2006. године и касније (11,7%) и у периоду 1996-2000. (11,2%). Највећи део досељеног становништва води порекло са простора бивших земаља СФРЈ (44,3%), на другом месту је становништво досељено са подручја друге општине, а на трећем месту по заступљености налази се становништво досељено путем миграција из других области у Републици Србији. У периоду пре 1980. године, у миграционој статистици општине Темерин доминира становништво које се доселило из Босне и Херцеговине (2.297 људи), док у периоду 1991-1995. године, услед распада СФР Југославије и избеглиштва, Темерин у највећем броју насељавају становници из Хрватске (1.068) и Босне и Херцеговине (884).

Анализом *образовне структуре*, утврђује се да више од половине становништва старијег од 15 година на нивоу општине Темерин има стечено средњошколско образовање (58,4%), док је 20,5% становништва са стеченим основним образовањем. Када је у питању више и високо образовање, исто је стекло 4,2% и 6,2% становништва, респективно. Становништво које има завршену средњу школу и које је најзаступљеније на нивоу општине Темерин, има стечену средњу стручну школу у трајању краћем од четири године (47,9%), а затим средњу стручну у трајању од четири године (44,4%), док гимназију заврши 6,8% становника старијих од 15 година. Анализом образовне структуре насеља, уочава се да је на нивоу Бачког Јарка чак 39,4% (206) укупног броја лица без школске спреме на нивоу општине Темерин (523).

Графикон 4: Образовна структура становништва старијег од 15 година на нивоу општине Темерин, 2011. година

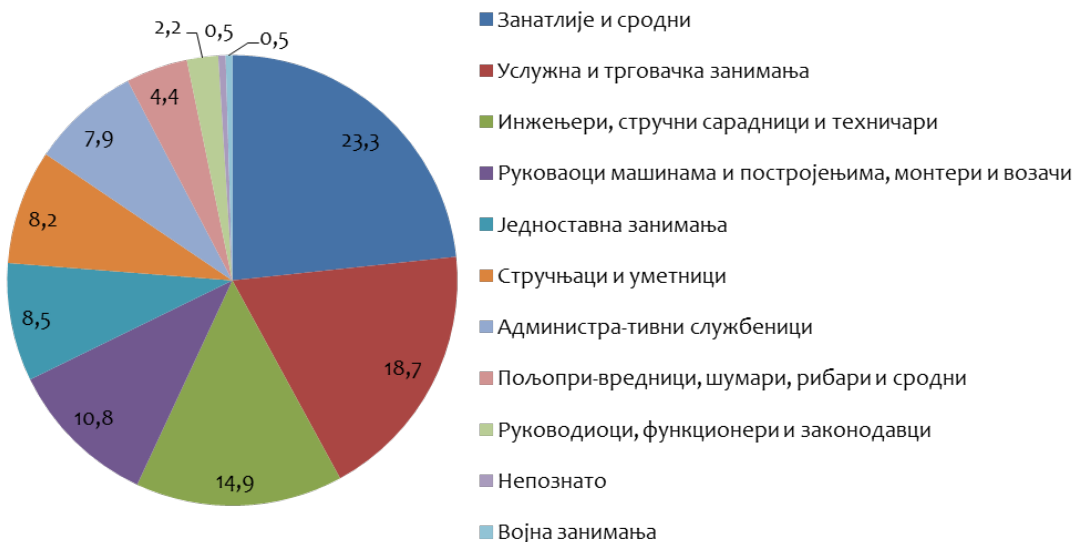
Извор: Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011

Када се посматра *брачни статус*, на нивоу општине Темерин ожењено је 59,4% мушкараца а удато 56,4% жена, док је неожењених мушкараца 32,4%, а неударених жена 21,9% од укупног броја мушког, односно женског становништва. Када се посматрају остали подаци који описују различите аспекте брачног статуса, уочава се да је од преосталог броја жена, 16,9% удовица, док је удоваца 4,1%.

Са аспекта *активности*, 43,4% становништва је активно, док је 56,6% лица неактивно. Оваква ситуација, према којој је више неактивних лица од активних неповољна је, посебно са аспекта проналажења начина за укључивање неактивних лица у тржиште рада. Неактивна лица у највећем проценту чине пензионери (36,1%), затим деца млађа од 15 година (27,3%) и лица која обављају само кућне послове у свом домаћинству, односно домаћице (14,7%).

Са аспекта *занимања*, на нивоу општине Темерин, најзаступљенији су занатлије и сродна занимања (23,3%), затим услужна трговачка занимања (18,7%) и Инжењери, стручни сарадници и техничари (14,9%). Ова три занимања чине преко 55% од укупног броја занимања на нивоу општине. Такође, занимање занатлије је најзаступљеније и на нивоу појединачних насеља.

Графикон 5: Занимања на нивоу општине Темерин, 2011. година

Извор: Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011.

Број домаћинства на нивоу општине Темерин износи 9.188, при чему је просечан број чланова 3,1, што упућује на закључак да се на нивоу Темерина породица састоји из више чланова него што је случај на нивоу Јужнобачког округа (2,7) и АП Војводине (2,8). Када се домаћинства општине посматрају према величини, највише је домаћинства са два члана (23,4%), затим са четири (22,5%) и три члана (20,8%).

Према пројекцијама становништва које су урађене за потребе *Стратегије развоја општине Темерин 2010-2015. године*, укупан број становника општине Темерин непрекидно ће се смањивати у свакој од претпостављених варијанти фертилитета (опадајући, константни и растући) до краја пројектованог периода, односно 2052. године.

Табела 1: Пројекције кретања броја становника до 2052. године

Претпостављени фертилитет	Стање 2002.	Пројекције				
		2017.	2022.	2032.	2042.	2052.
Опадајући	28.275	27.343	26.611	24.646	22.152	19.537
Константан		27.566	26.977	25.400	23.469	21.530
Растући		27.789	27.342	26.244	25.075	24.109

Извор: *Стратегија развоја општине Темерин 2010-2015. године*

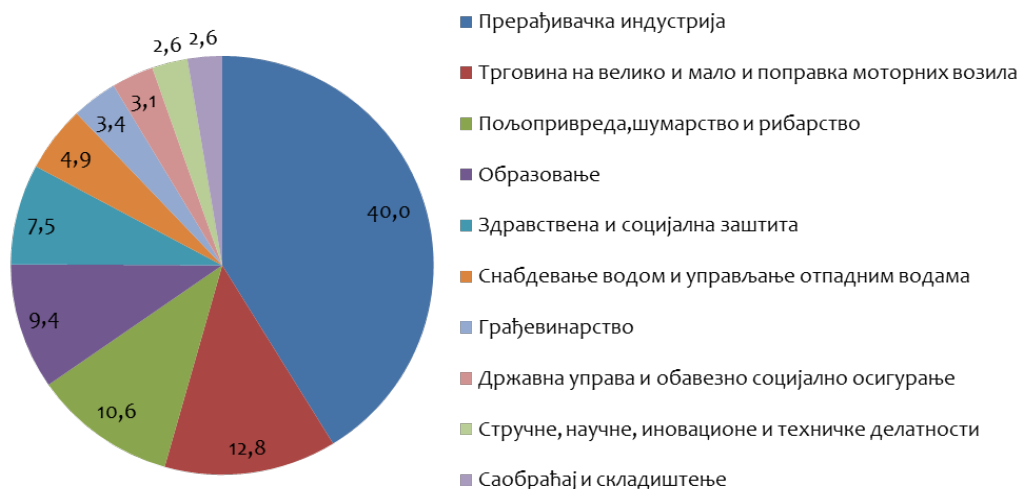
Тржиште рада

На нивоу општине Темерин, у 2014. години, забележено је 5.356 формално запослених лица, од чега је 3.588 запослено у правним лицима (привредна друштва, предузећа, задруге, установе и друге организације), док је преосталих 1.768 лица (33,0%) запослено код приватних предузетника. У поређењу са 2009. годином, у 2014. је дошло до смањења укупног броја формално запослених за 16,0%, при чему се број запослених код правних лица повећао за 9,9%, а

број запослених код приватних предузетника опао за скоро половину (43,2%), што је довело до пада укупне запослености.

Када се посматра секторска структура запослених у правним лицима, уочава се да је више од половине запослених лица на нивоу Темерина ангажовано у секторима Прерађивачка индустрија (40,0%) и Трговина на велико и мало и поправка моторних возила (12,8%), с тим што је прерађивачка индустрија апсолутно доминантна у погледу ангажмана запослених на нивоу општине. Сектор, који поред наведених, ангажује преко 10% радне снаге је пољопривреда (10,6%), док остали сектори ангажују испод 10%.

Графикон 6: Формална запосленост на нивоу општине Темерин, просек 2014. године (сектори са преко 1% учешћа)

Републички завод за статистику, ЗП 20, Запослени у Републици Србији, просек 2014. године

У погледу *незапослености*, према подацима Националне службе за запошљавање, на нивоу Темерина је на крају 2014. године било 2.544 незапослених лица, што у односу на 2009. годину представља повећање за 3,2% (2.464 лица на крају децембра 2014. године).

Највећи број незапослених лица општине Темерин припада категорији дугорочно незапослених (преко 60%), с тим што је 17,8% од укупног броја дугорочно незапослених незапослено од једне до две године, док је 13,6% незапослено од три до пет година. Уколико се посматра период од 2009. до 2014. године, уочава се да је дугорочна незапосленост на нивоу општине Темерин остварила раст, са 52,8% на 60,7%. Идентификована дугорочна незапосленост је проблем који је препознат, како на националном, тако и на покрајинском нивоу, највише због чињенице да дугорочно незапослене особе постају обесхрабрене и често постају неактивне. Битно је напоменути и да високо учешће у укупном броју незапослених заузимају лица која су незапослена до три месеца (16,8%).

Када се незапослена лица посматрају на нивоу година старости, уочава се да највиши проценат незапослених припада старосној категорији 25-29 година (13,8%), затим 35-39 (13,5%) и 45-49 (13,4%). Наведене категорије су оствариле и највиши раст у периоду од 2009. до последње посматране, 2014. године, и тај раст износи 3,0%, 1,9% и 2,0%, респективно.

Посматрајући незапослена лица у општини Темерин према степену стручне спреме, највише незапослених има завршену средњу школу (60,5%), затим је без и са завршеном основном школом (27,4%), док најмање незапослених лица има завршен факултет (6,8%) и вишу школу (5,2%). У домену факултетског образовања укључене су све студије, дипломске, мастер и докторске³. Наведени налази одговарају и добијеној анализи образовне структуре становништва према којој у више од половине становништва старијег од 15 година на нивоу општине Темерин има стечено средњошколско образовање (58,4%), док је 20,5% становништва са стеченим основним образовањем.

Налази:

- Забележен међупописни раст становништва;
- Пад стопе наталитета;
- Смањен број живорођених на 1000 становника;
- Доминантно становништво које има стечено средњошколско образовање;
- Смањење удела становништва са нижим степеном образовања и повећање удела високообразованог становништва;
- Најзаступљенија занимања занатлије и сродна занимања;
- Бачки Јарак има највећи удео лица без школске спреме у укупном броју лица без школске спреме на нивоу општине Темерин;
- Висок удео неактивног становништва у укупном становништву;
- Просечан број чланова домаћинства на нивоу општине Темерин виши него на нивоу Јужнобачког округа и АП Војводине;
- Пројектован пад броја становника до 2052. године;
- Смањење укупног броја формално запослених лица;
- Пад броја запослених код приватних предузетника;
- Више од половине формално запослених лица на нивоу општине Темерин ангажовано је у секторима Прерађивачка индустрија и Трговина на велико и мало и поправка моторних возила;
- Повећан број незапослених лица на нивоу општине;
- Проблем дугорочно незапослених;
- Највећи број незапослених лица припада старосној категорији 25-29 година.

---

³ Према сопственом обрачуна Агенције за регионални развој АП Војводине д.о.о, у категорију *Лица без и са завршеном основном школом* спадају лица са стеченим I и II степеном стручне спреме, у категорију *Средња школа* спадају лица са стеченим III, IV и V степеном стручне спреме. У категорију *Виша школа* спадају лица са стеченим VI степеном стручне спреме, док у категорију *Факултет* спадају лица са стеченим VII1, VII2 и VIII степеном стручне спреме.

5.2. Привреда, МСП и предузетништво

Број привредних друштава, предузетника и удружења на нивоу општине Темерин

Према нивоу развијености локалних самоуправа, општина Темерин спада у групу чија је развијеност 80-100% републичког просека. У Републици Србији је на том нивоу развијености 34 локалне самоуправе, од чега је 15 из АП Војводине, а 4 из Јужнобачког округа⁴.

У периоду од 2012. до 2014. године на територије општине Темерин је дошло до раста броја активних привредних друштава по просечној годишњој стопи од 4,8%, односно са 306 предузећа у 2012. години на 336 предузећа у 2014. години. У том периоду дошло је и до гашења одређеног броја предузећа и то 20 предузећа у 2012. години, 4 предузећа у 2013. години и 8 предузећа у 2014. години. У истом периоду број предузетника се смањивао по просечној годишњој стопи од 1,6%, односно са 925 у 2012. години на 895 предузетника у 2014. години. У просеку 2013. и 2014. године, на 100 новооснованих предузетника дошло је до гашења 116 предузетника. За то време дошло је и до раста броја удружења са 129 удружења 2012. године на 159 удружења 2014. године или по просечној годишњој стопи од 11,0%, док брисаних удружења није било.

Табела 2: Број привредних друштава, предузетника и удружења на територији општине Темерин

Правна лица	Број привредних друштава			Број предузетника			Број удружења		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Активних	306	323	336	925	906	895	129	141	159
Новооснованих	24	27	22	137	127	106	11	8	19
Брисаних / угашених	20	4	8	129	147	123	0	0	0

Извор: Агенција за привредне регистре Републике Србије

Највећи број предузећа у 2014. години бавило се трговином на велико и мало и поправком моторних возила и мотоцикала (40,4% предузећа), затим прерађивачком индустријом (25,5%), пољопривредом (8,3%), грађевинарством (7,7%) итд.

Графикон 7: Распоред предузећа општине Темерин према сектору претежне делатности, 2014. година

⁴ На основу Уредбе о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину („Службени гласник РС“, број 104/2014 од 1. октобра 2014. године)

Извор: Агенција за привредне регистре Републике Србије

С друге стране, највећи број предузетника исте године, такође се бавио трговином на велико и мало и поправком моторних возила и мотоцикала (24,1%), затим следе прерађивачка индустрија (19,6%), саобраћај и складиштење (14,8%), грађевинарство (13,9%), услуге смештаја и хране (7,4%) итд.

Финансијске перформансе привредних друштава, предузетника и непрофитног сектора на нивоу општине Темерин

Подаци Агенције за привредне регистре за 2013. године о финансијским перформансама привредних субјеката укључују податке за 289 предузећа (89,5% од укупног броја предузећа), која су запошљавала 3.029 лица. Остварени пословни приход ових предузећа износи 16,6 милијарди РСД, што представља пад пословног прихода у односу на 2012. годину и поред већег броја предузећа у узорку. Вредност нето добитка је такође опала и износи 813,6 милиона динара, иако је број предузећа са нето добитком виши него у 2012. години. Вредност нето губитка је остварила раст за 241,9% у односу на 2012. годину, и у 2013. години износи 280,8 милиона РСД, а такође се повећао и број предузећа са нето губитком (са 66 на 68) (Табела 2).

У 2013. години, 2,2% **предузетника**, односно њих 20 је предало финансијске извештаје. Ови предузетници запошљавали су 156 лица, и остварили профит од 313,8 милиона РСД. Нето добитак је остварило 15 предузетника у вредности од 5,4 милиона РСД, док су нето губитак остварили 4 предузетника у вредности од 14,2 милиона РСД. У односу на 2012. годину смањен је укупан остварени пословни приход.

У **непрофитном сектору** општине Темерин 113 субјеката (80,1% од укупног броја субјеката) остварило је пословни приход од 65,3 милиона РСД. Нето добитак је исказало 53 субјеката у вредности од 7,5 милиона РСД, док је нето губитак остварило 35 субјеката у вредности од 3,1 милион РСД.

Табела 3: Основни подаци и финансијске перформансе привредних друштава, предузетника и непрофитног сектора у општини Темерин, 000 РСД

	Привредна друштва		Предузетници		Непрофитни сектор	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Број анализираних субјеката	275	289	21	20	119	113
Број запослених	2.966	3.029	164	156	36	5
Пословни приходи	17.303.456	16.578.388	333.475	313.855	169.348	65.299
Нето добитак	895.438	813.564	4.219	5.413	4.457	7.545
Број субјеката са нето добитком	197	203	18	15	53	41
Нето губитак	82.137	280.847	4.134	14.231	3.242	3.120
Број субјеката са нето губитком	66	68	3	4	31	35

Извор: Агенција за привредне регистре Републике Србије

Анализа перформанси средњих предузећа у општини Темерин

Анализом финансијских перформанси средњих предузећа у општини Темерин може се установити финансијска ситуација предузећа⁵, могу се дефинисати гране привреде у којима се остварује најбољи финансијски резултат, утврдити који је то систем менаџмента у оквиру предузећа који доноси најбоље пословне резултате, које су то компаративне предности које појединачним предузећима доносе бољи положај на тржишту итд. У ту сврху анализираће се четири средња предузећа која су остварила навећи приход и два предузећа која су у врху оних која су остварила највећу пословну, односно нето добит у 2012. години.

Табела 4: Перформансе 6 најуспешнијих средњих предузећа општине Темерин у 2012. години, у 000 РСД

Шифра делатности	0111	2814	3250	1082	1091	0111
Назив правног лица	ПЕТЕФИ ДОО	ДОО ТЕРМОВЕН Т СЦ	ДОО ЕЛМЕД	ВЕКИЋ CHOCOLATE ДОО	МИСТРАЛ КОМЕРЦ ДОО	ОЗЗ ЖУЊИ- СИЛАК
Пословни приход	923.190	522.165	391.653	720.574	947.134	946.134
Пословни расход	798.295	461.929	328.743	660.768	897.577	898.787
Пословни добитак	124.895	60.236	62.910	59.806	49.557	47.347
Нето добитак	144.622	59.211	38.655	38.391	1.834	36.947
Просечан број запослених	75	132	36	190	33	17
Општи рацио ликвидности	4,58	2,41	1,23	1,43	1,88	1,19
Ригорозни рацио ликвидности	2,76	1,38	0,84	1,30	1,29	0,97
Нето обртна средства	455.228	168.362	57.428	216.738	199.244	43.442
Стопа приноса на укупна средства	0,07	0,10	0,10	0,02	0,00	0,07
Стопа приноса на сопствена средства	0,08	0,15	0,39	0,17	0,00	0,17

⁵ Финансијска ситуација предузећа условљена је његовом ликвидношћу, финансијском структуром, обртом средстава и рентабилношћу пословања.

Извор: Агенција за привредне регистре Републике Србије и на основу сопствених прорачуна Агенције за регионални развој АП Војводине

Од 14 предузећа средње величине у општини Темерин 2012. године, највећи пословни приходи⁶ су остварени у фирмама Мистрал Комерц д.о.о, које се бави производњом готове хране за домаће животиње, ОЗЗ Жуњи-Силак и Петефи д.о.о. које се баве гајењем жита. Дакле, може се закључити да се од свих средњих предузећа највећи промет одвија у секторима пољопривреде и прерађивачке индустрије (у оквиру производње прехранбених производа) чију базу, односно највећи део вредности финалног производа, представљају сировине из сектора пољопривреде. С друге стране, пословни расходи⁷ такође су највећи у оквиру истих предузећа, односно сектора привреде, с тим да су, стављајући их у однос са пословним приходима, у оквиру сектора пољопривреде већи у предузећу ОЗЗ Жуњи-Силак. Највећи пословни добитак, као разлика између пословног прихода и пословног расхода, остварен је у предузећу Петефи доо, дакле у сектору пољопривреде. Затим следе предузећа д.о.о. Елмед, које се бави производњом медицинских и стоматолошких инструмената и д.о.о. Термовент СЦ, које се бави производњом осталих славина и вентила. Нето добитак, који се добија када се од бруто добити одузме порез, такође је највећи у предузећу Петефи д.о.о, а значајно виши од осталих је и код предузећа д.о.о. Термовент СЦ.

Један од најзначајнијих показатеља привредне ситуације у оквиру општине Темерин јесте број запослених⁸ у оквиру појединачних предузећа који се наводе у тексту. Наиме, највећи број запослених био је у предузећу Векић Чоколате д.о.о. (190 запослених) које се бави производњом какаоа, чоколаде и кондиторских производа, и у предузећу доо Термовент СЦ (132 запослена), дакле оба предузећа из сектора прерађивачке индустрије. С друге стране, предузеће ОЗЗ Жуњи-Силак из сектора пољопривреде, а која остварује високе пословне приходе, позитиван и значајан пословни, односно нето добитак, запошљава у просеку 17 лица.

На основу података из табеле који се односе на општи рацио ликвидности⁹ у оквиру одабраних предузећа, може се закључити да су сва наведена предузећа ликвидна. Може се констатовати да предузеће Петефи д.о.о, које има општи рацио ликвидности од 4,58, има и недовољну ефикасност употребе капитала, иако остварује најбоље пословне резултате од наведених предузећа. Од свих наведених предузећа, најнеповољнији ригорозни рацио ликвидности имају предузећа ОЗЗ Жуњи-Силак (0,97) и д.о.о. Елмед (0,84), што значи да ова предузећа немају обележје добре финансијске структуре јер је коефицијент нижи од 1. Сва наведена предузећа имају и позитивна нето обртна средства што указује на успостављеност дугорочне финансијске равнотеже. Највишу стопу приноса на укупна средства имају предузећа д.о.о. Термовент СЦ и д.о.о. Елмед из сектора прерађивачке индустрије, што значи и вишу рентабилност у односу на остала наведена предузећа. Највишу стопу приноса на сопствена средства имају такође ова два предузећа, што значи и већу способност да креира нову вредност за власнике капитала.

⁶ Пословни приходи – најзначајнији облик прихода код свих предузећа, а који се остварују продајом готових производа, пружањем услуга, издавањем земљишта или пословног простора итд.

⁷ Пословни расходи су трошкови материјала, трошкови радне снаге (плате), режијски трошкови, трошкови основних средстава (амортизација).

⁸ АОП 605 – Просечан број запослених на основу стања крајем сваког месеца (цео број)

⁹ Показатељи ликвидности имају за циљ да укажу на способност предузећа да плати доспеле новчане обавезе уз одржавање потребног обима и структуре обртних средстава и очување доброг кредитног бонитета.

Уколико би се наведена предузећа поделила у две групе, извозно оријентисана (нето извозници) и увозно оријентисана предузећа (нето увозници), могла би се добити и квалитетнија слика о финансијским перформансама тих предузећа. Општи рацио ликвидности, као и ригорозни рацио ликвидности, далеко су мањи код увозно оријентисаних предузећа у односу на извозно оријентисана предузећа, а коефицијенти су нижи и од референтних вредности. То значи да увозно оријентисана предузећа имају недовољну ефикасност употребе капитала, односно имају обележја лоше финансијске структуре. Такође, увозно оријентисана предузећа имају и нето обртна средства ниже вредности од извозно оријентисаних предузећа. С друге стране, стопа приноса на укупна средства код увозно оријентисаних предузећа је на високом нивоу, а стопа приноса на сопствена средства виша је него код најуспешнијих извозно оријентисаних средњих предузећа.

Анализа перформанси великих предузећа у општини Темерин

На територији општине Темерин у 2014. години пословала су два велика предузећа, највећа пре свега у томе што остварују највише пословне приходе, запошљавају највећи број лица и остварују највишу вредност спољнотрговинске размене. Једно од тих предузећа је извозно оријентисано, а друго увозно оријентисано предузеће. Компаративном анализом та два предузећа, у погледу финансијских и других перформанси, може се доћи до значајних информација везаних за привредну ситуацију и потенцијал општине Темерин, али и на вишим нивоима територијалних јединица.

Табела 5: Перформансе великих предузећа општине Темерин у 2014. години, у 000 РСД

Шифра делатности	2815	0322
Назив правног лица	ФКЛ АД ТЕМЕРИН	ДТД РИБАРСТВО ДОО
Пословни приход	1.550.215	2.158.769
Пословни расход	1.451.693	2.125.100
Пословни добитак	98.522	33.669
Нето добитак	14.016	-24.615
Просечан број запослених	602	392
Општи рацио ликвидности	1,37	1,37
Ригорозни рацио ликвидности	0,32	1,23
Нето обртна средства	322.525	1.084.530
Стопа приноса на укупна средства	0,01	-0,004
Стопа приноса на сопствена средства	0,05	-0,01

Извор: <http://www.bonitet-monitor.com/index.htm>

Највећи број лица у општини Темерин у 2014. години (602 запослена) запошљавало је предузеће ФКЛ АД Темерин, које се на основу удела извоза у укупном приходу (94,7%) декларише као извозно оријентисано предузеће. Ово предузеће своју основну делатност обавља у сектору прерађивачке индустрије из области производње непоменутих машина и непоменуте опреме. Исто предузеће је остварило и пословни приход у вредности од око 1,5 млрд РСД, при чему је пословни добитак износио 98,5 милиона РСД. Од пословног добитка, нето добитак је износио 14 милиона РСД. С друге стране, ДТД Рибарство ДОО, као увозно оријентисано предузеће (око 79,0% удела увоза у укупној набавној вредности продате робе), своју основну делатност обавља у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства из области рибарства и аквакултура. Ово

предузеће је у 2014. години запошљавало 392 лица и остварило је највише пословне приходе на нивоу општине. Ипак, пословни добитак је износио око 33,6 милиона РСД, што је мање и од појединих предузећа средње величине. На толики пословни добитак веже се и негативан нето добитак од 24,6 милиона РСД.

Финансијска анализа ова два предузећа показује да су она ликвидна, али да предузеће ФКЛ АД Темерин нема обележје добре финансијске структуре. С друге стране, предузеће ФКЛ АД Темерин је било рентабилно у 2014. години, док ДТД Рибарство ДОО није.

На основу анализе најуспешнијих средњих и великих предузећа општине Темерин, може се констатовати да предузећа која своју основну делатност обављају у сектору прерађивачке индустрије запошљавају већи број лица у односу на она која обављају своју делатност у сектору пољопривреде или трговине, те да ту треба тражити шансу за додатна запошљавања.

Спољнотрговинска размена на нивоу општине Темерин

Укупна спољнотрговинска размена на нивоу општине, у периоду од 2009. до 2014. године показује у просеку варијабилну тенденцију раста. Највећи обим спољне трговине је био 2011. године и износио је 81,3 милиона УСД, при чему је спољнотрговински биланс био позитиван. Након 2011. године долази до пада обима спољне трговине две узастопне године, да би 2014. године поново дошло до раста. Највећи пад обима спољнотрговинске размене је био 2012. године што је резултат пада и извоза и увоза, при чему је пад извоза био далеко већи од пада увоза. Исте године је направљен и највећи спољнотрговински дефицит у вредности од 12,9 милиона УСД. Раст вредности извоза у 2014. години, који је био интензивнији од раста вредности увоза, условио је и да се спољнотрговински дефицит смањи на 2,9 милиона УСД. Покривеност увоза извозом се од 2009. године смањивала али је све до 2011. године била позитивна, што значи да је извоз био већи од увоза. Након 2012. године, када је покривеност увоза извозом била 66,1% уследио је њен раст који је и у 2014. години ипак био негативан (92,5%).

Табела 6: Укупна спољнотрговинска размена на нивоу општине Темерин, 000 УСД

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Укупан извоз	21.898	32.055	40.804	25.130	24.636	35.783
Укупан увоз	16.557	30.139	40.498	38.003	34.701	38.683
Укупна спољнотрговинска размена	38.455	62.194	81.302	63.133	59.337	74.466
Спољнотрговински биланс	5.341	1.916	306	-12.873	-10.065	-2.900
% Покривености увоза извозом	132,3%	106,4%	100,8%	66,1%	71,0%	92,5%

Извор: Привредна комора Србије

Посматрано према секторима СМТК може се установити који сектор у општини Темерин прави спољнотрговински дефицит или суфицит, у ком сектору општина Темерин остварује компаративну предност или у ком сектору треба тражити шансу за супституцију увоза. У општини Темерин, у периоду од 2009. до 2014. године највећа вредност извоза је остварена у сектору Машине и транспортни уређаји (у просеку око 74,4% учешћа у укупном извозу). Највећа вредност извоза у овом сектору је била 2011. године (32,1 милион УСД).

Табела 7: Укупни извоз на нивоу општине Темерин према секторима СМТК, 000 УСД

РБ	Сектори СМТК	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0	Храна и животиње	3.084	3.046	2.725	1.711	1.340	3.434

1	Пића и дуван			3	3		
2	Сирове материје, осим горива	1.417	1.048	1.507	949	348	2.025
3	Минерална горива и мазива				10		
4	Животињска и биљна уља и масти					45	65
5	Хемијски производи	102	79	186	248	412	467
6	Производи сврстани по материјалу	1.398	2.070	3.129	2.935	3.081	5.180
7	Машине и транспортни уређаји	15.692	25.274	32.078	18.563	18.910	23.747
8	Разни готови производи	429	596	1.176	711	490	865
9	Производи и трансакције, нигде поменути	-225	-58			10	
	TOTAL	21.898	32.055	40.804	25.130	24.636	35.783

Извор: Привредна комора Србије

У истом периоду (2009-2014) највећа вредност увоза је остварена такође у сектору Машине и транспортни уређаји и они чине у просеку око 46,2% вредности укупног увоза. Потребно је истаћи и чињеницу да је у оквиру овог сектора вредност извоза већа од вредности увоза и у њему се генерише највећи део суфицита спољнотрговинске размене. Посматрајући сектор Храна и животиње у наведеном периоду, може се констатовати да је то сектор који у последњих пет година остварује спољнотрговински дефицит иако је 2009. године остваривао суфицит од 2,9 милиона УСД. Дакле, у оквиру овог сектора се могу тражити решења за супституцију увоза, односно за прелазак из дефицита у суфицит.

Табела 8: Укупни увоз на нивоу општине Темерин према секторима СМТК, 000 УСД

РБ	Сектори СМТК	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0	Храна и животиње	222	5.231	6.277	5.335	4.135	5.145
1	Пића и дуван			1	1		
2	Сирове материје, осим горива	1.742	1.546	1.904	2.292	2.710	2.150
3	Минерална горива и мазива	367	453	660	498	614	505
4	Животињска и биљна уља и масти	2		1	2	1	
5	Хемијски производи	1.181	1.491	1.989	1.668	1.381	1.537
6	Производи сврстани по материјалу	3.832	7.171	10.146	10.435	7.161	9.256
7	Машине и транспортни уређаји	8.662	13.623	18.062	16.151	16.220	17.679
8	Разни готови производи	1.034	1.132	1.458	1.621	2.479	2.411
9	Производи и трансакције, нигде поменути	-485	-508				
	TOTAL	16.557	30.139	40.498	38.003	34.701	38.683

Извор: Привредна комора Србије

Посматрано појединачно по производима, највећу вредност извоза општине Темерин, у 2014. години имали су котлови, машине и уређаји, реактори и слични производи у вредности од 23,2 милиона УСД, што представља 64,9% укупног извоза општине. Затим следе производи од гвожђа и челика у вредности извоза од 2,7 милиона УСД (7,6% од укупног извоза), дрво и производи од дрвета, дрвени угаљ у вредности извоза од 2,7 милиона УСД (7,4% од укупног извоза), отпаци, остаци прехранбене индустрије, сточна храна 2,4 милиона УСД (6,8% од укупног извоза) итд. С друге стране, највећу вредност увоза у 2014. години имали су котлови, машине и уређаји, реактори и слични производи у вредности од 10,5 милиона УСД, што представља 27,2% укупног увоза општине. Затим следе возила друмска, прибор и делови у вредности извоза од 3,9 милиона УСД (10,1% од укупног увоза), рибе, љускари, мекушци и остали бескичмењаци у вредности увоза од 3,3 милиона УСД (8,6% од укупног увоза), машине електричне и опрема, делови и сл. 2,4 милиона УСД (8,3% од укупног увоза) итд.

Спољна трговина одабраних предузећа у општини Темерин

Анализа спољне трговине на нивоу појединачних предузећа може да буде корисна за идентификовање најконкурентнијих предузећа, јер се конкурентност потврђује изласком на инострана тржишта. Дубљом анализом тих предузећа могло би се доћи до главних фактора њихове конкурентности, као и компаративних предности у односу на друга предузећа. Такође, може се утврдити која предузећа имају најнегативнији утицај на спољнотрговински биланс, као и да ли постоји могућност смањења спољнотрговинског јаза.

Табела 9: Водећих пет предузећа општине Темерин по вредности извоза и по вредности увоза коју остварују у 2014. години, у УСД

Делатност (НАЦЕ 8)	Предузеће	Извоз	Увоз	Укупно	СТ биланс
2815	ФКЛ АД ТЕМЕРИН	16.574.061	7.137.848	23.711.909	9.436.213
2814	ДОО ТЕРМОВЕНТ СЦ ТЕМЕРИН	5.784.933	1.650.586	7.435.519	4.134.347
1624	ДОО БАНИЈА-ПАЛ ТЕМЕРИН	2.024.679	574.383	2.599.062	1.450.296
1091	МИСТРАЛ КОМЕРЦ ДОО ТЕМЕРИН	1.789.600	314.970	2.104.570	1.474.630
4677	САМАРО МЕТАЛ NS ДОО ТЕМЕРИН	1.620.086	0	1.620.086	1.620.086
0322	ДТД РИБАРСТВО ДОО, БАЧКИ ЈАРАК	758.950	4.891.095	5.650.045	-4.132.145
4531	ДОО SIMPLEX TEMERIN	22.681	4.478.748	4.501.429	-4.456.067
4690	ДОО АНДРЕЈА ТЕМЕРИН	5.602	2.621.762	2.627.364	-2.616.160
3250	ДОО ЕЛМЕД ТЕМЕРИН	493.869	2.325.735	2.819.604	-1.831.866
4666	АГРОЛ ДОО ТЕМЕРИН	42.108	1.790.182	1.832.290	-1.748.074

Извор: Фонд за подршку инвестиција у Војводини „ВИП фонд“

На основу података из табеле, који се односе на спољнотрговинску активност појединачних предузећа у општини, може се доћи до неколико битних закључака. Два предузећа која остварују највећу вредност извоза (ФКЛ АД Темерин - производња лежајева, зупчаника и зупчастих погона и ДОО Термовент СЦ - Производња осталих славина и вентила) праве и највећи спољнотрговински суфицит и поред тога што ФКЛ АД Темерин остварује и навећи увоз у општини. Оба предузећа су из сектора прерађивачке индустрије из области производња непоменутих машина и непоменути опреме. У првих пет извозника општине су и два предузећа такође из прерађивачке индустрије (ДОО Банија-Пал – производња дрвне амбалаже и Мистрал Комерц ДОО – производња готове хране за домаће животиње) и једно предузеће из сектора трговине (Камаро Метал НС ДОО – трговина на велико отпацама и остацима). Специфично за предузеће Камаро Метал НС је то што све своје инпуте обезбеђује на домицилном тржишту (вредност увоза = нула). С друге стране, највећи увоз у општини, поред компаније ФКЛ АД Темерин, остварује предузеће из сектора пољопривреде, али у оквиру области рибарство и аквакултуре (ДТД Рибарство ДОО – слатководне аквакултуре), али иако прави велики спољнотрговински дефицит, он није највећи на нивоу општине, јер значајан део финалне производње завршава на иностраном тржишту. Важно је напоменути да је удео увоза у укупној набавној вредности продате робе око 79,0%, што ДТД Рибарство сврстава у претежно увозно оријентисано предузеће. Највећи спољнотрговински дефицит на нивоу општине прави предузеће из сектора трговине (Симплекс доо - трговина на велико деловима и опремом за моторна возила) са високим увозом и готово безначајним извозом робе. У првих пет предузећа по вредности увоза коју остварују су још два предузећа из сектора трговине (ДОО Андреја -

неспецијализована трговина на велико и Агрол ДОО - трговина на велико осталим канцеларијским машинама) и једно из прерађивачке индустрије (ДОО Елмед - производња медицинских и стоматолошких инструмената) које уз високи увоз робе остварује и значај извоз. Значајно је истаћи и који део укупних пословних прихода појединачних предузећа одлази на извоз. Предузећа ФКЛ АД Темерин и ДОО Термовент СЦ највећи део своје производње пласирају на инострано тржиште, што се може констатовати на основу удела извоза у укупним пословним приходима¹⁰ од 94,7% односно 70,3% респективно и она се сврставају у извозно оријентисана предузећа. Велики удео извоза у укупним пословним приходима имају и ДОО Банија-Пал и Мистрал Комерц ДОО, али тај удео не премашује 50% (36,4% и 25,6% респективно), што их не сврстава у извозно оријентисана предузећа.

Пословна инфраструктура и стране директне инвестиције

Најзначајнији елемент пословне инфраструктуре општине Темерин чини пословно удружење за унапређење конкурентности металског сектора Војводина Метал Кластер – ВМЦ са седиштем у Темерину. Овај кластер је настао као резултат истоименог пројекта који је реализован уз финансијску подршку Европске уније, кроз програм РСЕДП2 (Regional Socio-Economic Development Programm 2). Кластер је настао у Темерину 21. октобра 2011. године од стране 71 оснивача (56 приватне производне компаније и 20 институција за подршку), да би га на крају 2013. године чинило 113 чланова (93 предузећа и 20 институција) од чега је 85,5% из АП Војводине, 7,5% из осталих делова Републике Србије и 7% из земаља Европске уније (домаће компаније са већинском власничком структуром пореклом из ЕУ). Кластеру припада 14 компанија са територије општине Темерин од чега су 10 компаније, два предузетника, једна је Агенција за развој општине Темерин, а једна је школска установа.

У Табели дат је преглед неких компанија које су чланице кластера са приказом изабраних показатеља финансијских перформанси у години приступања кластеру и у 2013. години.

Табела 10: Изабрани финансијски показатељи чланица кластера из општине Темерин

Предузеће ¹¹	Укупна актива		Пословни приходи		Нето добитак		Број запослених	
	2011	2013	2011	2013	2011	2013	2011	2013
АГРОФЕРОЦООП ДОО	36.012	53.367	154.851	211.844	441	444	8	15
АЛФА-ПЛАСТ ДОО	71.571	72.834	16.203	46.612	378	829	10	7
ЕНЕРГОМОНТ ДОО	76.683	78.637	18.611	549	6.479	418	5	0*
ТЕРМОВЕНТ ДОО	500.903	714.178	484.965	615.674	37.747	64.236	133	136
ТИМ-ЦОП ДОО	177.411	321.407	324.430	464.743	56.569	23.266	48	76
ДИКИЋ ДОО	44.161	47.736	77.142	27.158	163	108	35	29
ТОДОР-ЦОЛОР ДОО	21.086	25.898	54.429	67.015	2.100	966	3	2
ТРОГЛАВ ДОО	29.937	36.243	27.375	43.870	2.201	1.474	6	6
ЈКП ТЕМЕРИН*	413.430	398.793	252.886	246.437	1.695	675	169	171

Извор: Агенција за привредне регистре

¹⁰ Вредности удела извоза у пословним приходима добијена тако што вредност пословних прихода на основу годишњих финансијских извештаја за 2014. годину поделила се просечном вредношћу курса америчког долара у 2014. години

¹¹ Предузеће Пелет Ц машине се учланила у кластер 2014. године те финансијски извештаји за ово предузеће нису били доступни.

Пословно окружење првенствено је условљено факторима који су изван контроле локалне самоуправе, али постоје и бројне могућности да јединице локалне самоуправе подстицајно делују на пословање локалне привреде и да примењују партнерски приступ са различитим актерима на различитом нивоу.

Општина Темерин има важећу стратегију развоја (Стратешки план развоја општине Темерин 2010-2015. године), којом су дефинисани стратешки приоритети развоја и дефинисан Акциони план за реализацију идентификованих приоритета и циљева који треба да допринесу стварању повољне пословне климе и унапређењу могућности за инвестирање. Једна од бројних могућих мера за стварање подстицајног пословног амбијента за локалну економију је и оснивање институција за развој, те је општина основала Канцеларију за локални економски развој (Канцеларија у оквиру Одељења за привреду, пољопривреду и ЛЕР) и Агенцију за развој општине Темерин. Ова Агенција је основана у „циљу стварања предуслова за развој малих и средњих предузећа, развијање предузетништва, подстицања инвестиција на територији општине, као и у циљу рационалног коришћења расположивих ресурса“¹².

У општини Темерин је у 2011. години почео да се реализује и Пројекат Систем 48, који има за циљ лакше решавање комуналних проблема грађана општине Темерин. Овај пројекат спроводи општинска управа Темерина, финансира Покрајински секретаријат за локалну самоуправу и међурегионалну сарадњу, а спојен је са ЈКП Темерин, ЈП Дирекцијом за изградњу и урбанизам општине Темерин, ЈП Гас и Инспекцијском службом општине Темерин.

Поред наведеног, за потенцијалне инвеститоре је важан и систем услуга за добијање грађевинских дозвола, који на нивоу општине функционише у 4 фазе које трају 28 радних дана и огледају се у издавању услова за катастарске парцеле које су погодне за изградњу, издавању грађевинских дозвола, издавању потврде о комплетираној документацији и издавању употребне дозволе и у издавању финалног одобрења.

Сектори који на нивоу општине имају највећи потенцијал за развој су пољопривреда, посебно прерада житарица и месо и млечни производи, затим обрада метала и туризам (превасходно због постојања геотермалне воде која на 600 м дубине има температуру од 37°C).

Према подацима Фонда за подршку инвестиција у Војводини, на нивоу општине Темерин су у периоду 2005-2012. године реализоване две инвестиције из Швајцарске и Француске, у секторе металске индустрије и агробизниса. Прва инвестиција из Швајцарске је реализована 2005. године, фирма из Бачког Јарка, „Роровић компани“ д.о.о. које се бави металургијом и обрадом метала, а користећи различите технологије обраде челичних лимова. Реч је о *гринфилд* инвестицији, што представља облик директних инвестиција у иностранству у облику потпуно нових фабрика, погона или филијала.

Друга инвестиција из Француске је реализована 2012. године, фирма „Sanders SH“ д.о.о. која је лидер у производњи сточне хране на интернационалном и француском тржишту, при чему је ово *браунфилд* инвестиција које према својој дефиницији представљају облик иностраног улагања путем стицања већинског удела у власништву већ постојећег предузећа.

Радне зоне на нивоу општине Темерин

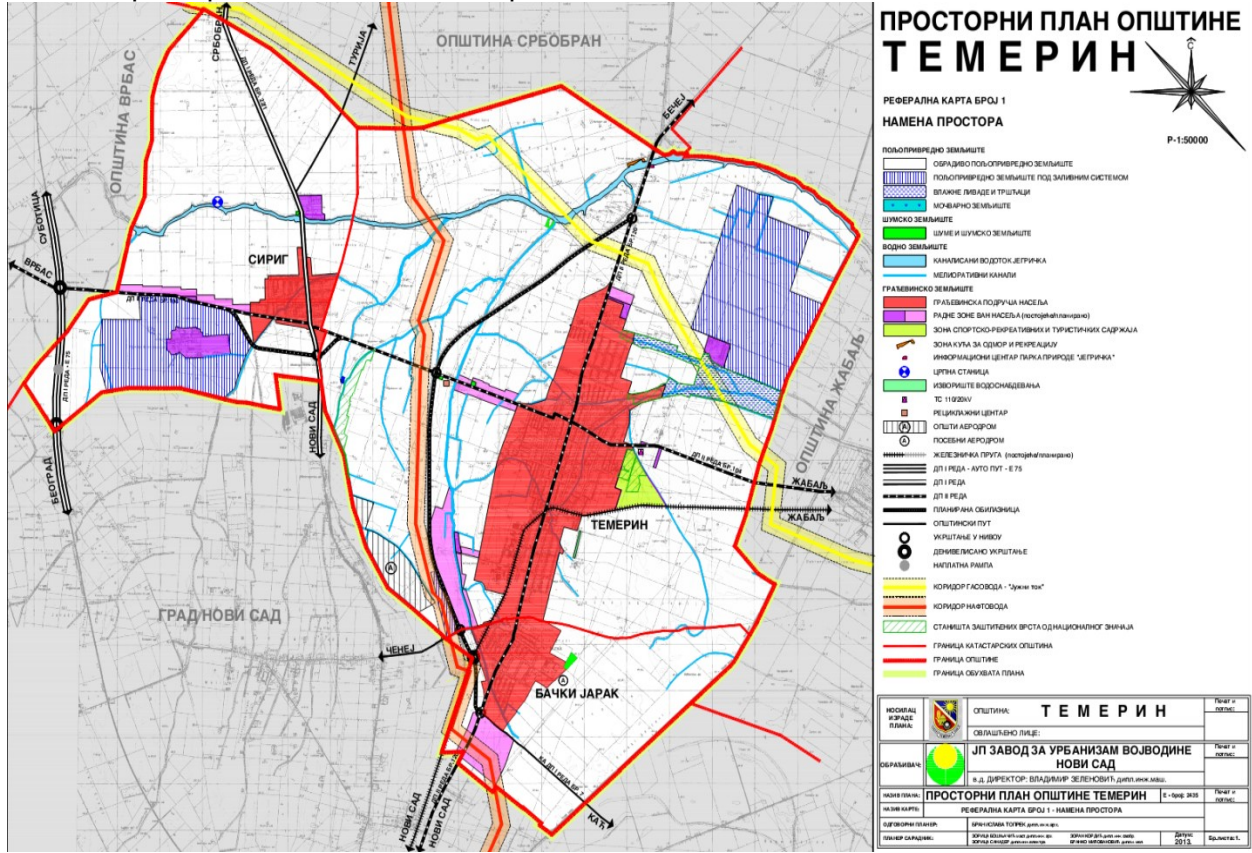
¹² Одлука о оснивању Агенције за развој општине Темерин, <http://www.ictemerin.com/docs/Odluka.pdf>

Према Просторном плану Републике Србије (ППРС), Темерин се налази у функционалном подручју Новог Сада - макрорегионалног центра, са перспективом да центар општине у будућности постане мали индустријски центар са 1.000-5.000 запослених. Насеље Темерин има дефинисан грађевински рејон, неизграђене површине у грађевинском рејону погодне за нове радне зоне, добру саобраћајну повезаност са окружењем (железничка пруга и два регионална пута, близина ченејског аеродрома) и могућност изградње пратећих садржаја уз саобраћајне капацитете и хидрогеотермални потенцијал.

Општина Темерин је усвојила Просторни план општине Темерин 2007. године, с тим да је по тренутно важећем закону обавеза Општине да изврши усклађивање постојећег Плана са нови Закон. За насеље Темерин израђен је и усвојен, по старом Закону, Генерални план насеља Темерин који је измењен и усклађен са новим Законом који предвиђа за ову величину насеља (у смислу броја становника) израду Плана генералне регулације. Такође, за насеље Бачки Јарак израђен је и усвојен План генералне регулације насеља Бачки Јарак, који је потребно ускладити са новим Законом о планирању и изградњи. За велики број зона и блокова израђени су Планови детаљне регулације, чиме је створен основ за издавање грађевинских дозвола у радним зонама.

У Просторном плану општине Темерин предвиђене су различите варијанте за нове *радне зоне*. Просторни распоред привредних капацитета карактеристичан је по концентрацији индустријских капацитета у индустријској зони и у централном делу општине, а постоји и све израженија концентрација и у Бачком Јарку и Сиригу.

Слика 1: Просторни план општине Темерин

Табела 11: Карактеристике радних зона у општини Темерин

Назив радне зоне	Укупна површина	Инфраструктура					Власништво
		Водовод	Гас	Телекомуникације	Канализација	Електроенергија	
НАСЕЉЕ ТЕМЕРИН							
Блок 83	82ха 10а 66м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС, општина, приватно
Блок 84	25ха 34а 37м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Део блока 69	7ха 77а 88м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Општина, приватно
Део блока 72	2ха 35а 54м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Део блока 73	13а 43м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Део блока 77	4ха 74а 2м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Општина, приватно
Део блока 78	2ха 2а 20м ²	Да	Да	Да	Делимично	Да	Приватно
Део блока 82	19ха 30а 76м ²	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Приватно
Део блока 85	5а 66м ²	Да	Да	Да	Да	Да	Приватно
Блок 1	9ха 10а 15м ²	Да	Да	Да	Делимично	Да	Приватно
Блок 4 и део блока 2	16ха 93а 10м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	РС, општина, приватно
Блок 76	34ха 46а 4м ²	Делимично	Да	Да	Планирано	Делимично	Општина, приватно
Блок 98	-	Делимично	Да	Да	Планирано	Делимично	Општина, приватно
Део блока 2	13а 53м ²	Да	Да	Да	Делимично	Да	Приватно
Део блока 3	19ха 11а 53м ²	Делимично	Да	Да	Планирано	Делимично	Општина, приватно
Део блока 15	2ха 71а	Да	Планирано	Да	Планирано	Да	Општина, приватно
Део блока 24	89а	Да	Планирано	Да	Планирано	Да	Приватно
Део блока 58	1ха 38а 65м ²	Да	Да	Да	Да	Да	Општина, приватно
НАСЕЉЕ СИРИГ							
Део блока 5	1ха 94а 70м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС, општина, приватно
Део блока 6	77а 67м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно

Део блока 6	41а 88м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Део блока 17	19а 43м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Блок 31	12ха 10а 69м ²	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Приватно
Блок 34	9ха 16а 23м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	РС, приватно
НАСЕЉЕ БАЧКИ ЈАРАК							
Блок 38 и 39	28ха 57а 93м ²	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Планирано	Приватно
Блок 40	3ха 42а 67м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Општина, приватно
Део блока 29	2ха 92а 88м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС
Блок 21	7ха 1а 33м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Приватно
Блок 25	4ха 95а 34м ²	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Приватно
Блок 26	14ха 35а 16м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	Приватно
Блок 6	5ха 62а 65м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС
Део блока 7	6а 14м ²	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС
РАДНЕ ЗОНЕ ВАН ГРАЂЕВИНСКОГ ПОДРУЧЈА НАСЕЉА (локације по ППОТ)							
Локација 1	75ха	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС, приватно
Локација 2	26ха	Да	Да	Да	Планирано	Да	РС, приватно
Локација 3	19ха 70а	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Приватно
Локација 4	25ха 39а	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Да	Приватно
Локација 5	55ха	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	Приватно
Локација 6	48ха	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Планирано	Приватно
Локација 7	142ха	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	РС, општина, приватно
Локација 8	118ха	Делимично	Делимично	Делимично	Планирано	Делимично	РС, општина, приватно

Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Полазећи од свих претходно наведених података, може се констатовати да општина Темерин има значајне природне и економске факторе и планирање њиховог развоја захтева мултидисциплинарни приступ. Природни фактори раста у првом реду се односе на веома плодно пољопривредно земљиште погодно за наводњавање и производњу различитих ратарских и повртарских култура, обиље геотермалних вода, заштићена природна добра и сл. Окосницу привредног развоја чине прерађивачка индустрија, трговина и пољопривреда у којима делују велика, средња и мала предузећа као и велики број предузетника. У оквиру индустрије најзаступљенија је метална и металопрерађивачка индустрија, те је посебно значајан кластер „Војводина метал кластер“, као и институције које пружају подршку укупном развоју општине.

Налази

- Општина Темерин спада у групу локалних самоуправа чија је развијеност између 80 и 100% републичког просека заједно са још 33 локалне самоуправе.
- У општини Темерин, у периоду од 2012. до 2014. године било је значајно више новооснованих предузећа у односу на угашена, односно брисана предузећа, за разлику од предузетника код којих је обрнута ситуација. Код удружења је било оснивања нових, али не и гашења, односно брисања из привредног регистра.
- Највећи број предузећа и предузетника на територији општине Темерин се бавило трговином на велико и мало, поправком моторних возила и мотоцикала као и делатношћу прерађивачке индустрије.
- Највећи број предузећа у општини (71,6%, односно 70,2%) у 2012. односно 2013. години остварио је нето добитак.
- Највећи број предузетника (85,7% односно 75,0%), у обрађеном узорку од стране Агенције за привредне регистре, а који су предали финансијске извештаје у 2012. и 2013. години је остварило нето добитак.
- Највећи број удружења у општини (55,5% односно 63,7%) у 2012. односно 2013. години је остварило нето губитак.
- Навећу вредност подстицаја у 2012. години добила су велика предузећа (њих 9) и пољопривредна газдинства (њих 3.839), исто као и 2013. године, с тим да је за велика предузећа (једно предузеће) одвојена чак 4 пута већа вредност подстицаја него за пољопривредна газдинства (њих 1.855). Таква прерасподела подстицаја се променила у 2014. години у корист микро, малих и средњих привредних друштава (њих 8) која су добила дупло већу вредност подстицаја него пољопривредна газдинства.
- Спољнотрговинска размена на нивоу општине Темерин прешла је из стања суфицита спољнотрговинског биланса из 2009, 2010. и 2011. године у спољнотрговински дефицит у 2012, 2013. и 2014. години. Овако неповољан тренд лежи у чињеници да се извоз у оквиру сектора СМТК храна и животиње, као и машине и транспортни уређаји смањили у корист повећања увоза у оквиру истих сектора.
- Највећи спољнотрговински дефицит праве производи из сектора СМТК производи сврстани по материјалу, затим у секторима храна и животиње, разни готови производи итд.
- Највећи суфицит се остварује у сектору СМТК машине и транспортни уређаји.
- На нивоу општине Темерин су у периоду 2005-2012. године реализоване две стране директне инвестиције из Швајцарске и Француске, у секторе металске индустрије и агробизниса.

5.3. Агрокомплекс

Општину Темерин карактеришу повољни природни услови за пољопривредну производњу. Општина није изразито рурална средина, има низак удео пољопривредног становништва у укупном. Прехрамбена индустрија није развијена, али се у тој области налазе највећи потенцијали.

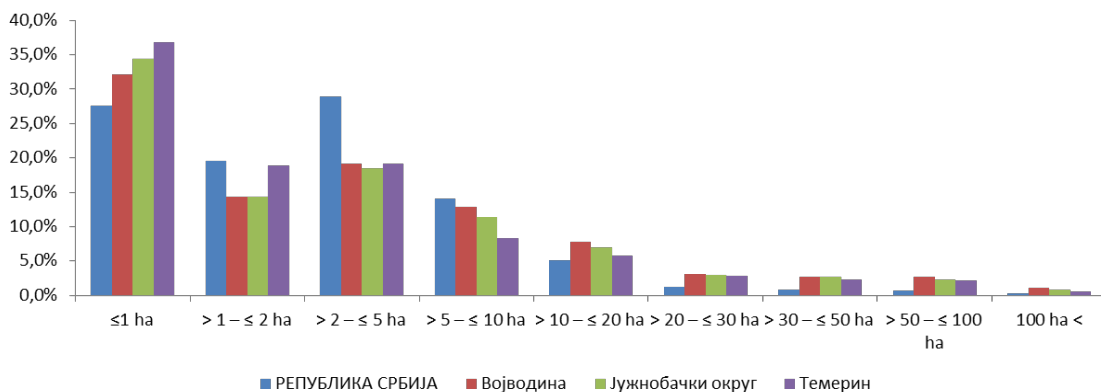
Пољопривредно становништво и пољопривредна газдинства

Према Попису становништва из 2011. године у општини Темерин живи 28.287 становника, од чега је 9.502 економски активно (односно 33,6% од укупног броја становника у општини), а свега 784 становника (2,8% од укупног броја становника у општини) се бавило пословима из делатности пољопривреде, шумарства и рибарства. Економски активно пољопривредно становништво општине Темерин чини 4,7% економски активног пољопривредног становништва Јужнобачког округа или 0,9% економски активног пољопривредног становништва Војводине. Знатно је мањи удео становништва које се бавило пољопривредом у укупном становништву општине Темерин (2,8%) у односу на Војводину (4,4%). У поређењу са претходним Пописом становништва из 2002. године уочавају се негативне тенденције броја економски активног пољопривредног становништва, како на нивоу општине Темерин (смањење 12,7%), тако и на покрајинском нивоу (смањење 32,3%). Од укупног броја економски активног пољопривредног становништва општине Темерин 75,1% су мушкарци, а 24,9% су жене.

На територији општине Темерин у 2012. години, према Попису пољопривреде 2012. године, било је регистровано 1.774 пољопривредних газдинстава, што је 5,6% свих пољопривредних газдинстава у Јужнобачком округу или 1,2% у АП Војводини. У њима је живело или радило 3.458 чланова газдинства или стално запослених, од чега је 89,3% било заступљено на породичним газдинствима, а 10,7% на газдинствима правних лица или предузетника. Ова пољопривредна газдинства су располагала површином од 14.585 ха пољопривредног земљишта што је 5,1% укупног пољопривредног земљишта Јужнобачког округа или 0,9% региона Војводине.

Највећи број пољопривредних газдинстава општине Темерин (36,8% од укупног броја газдинстава) располаже парцелама мањим од једног хектара, али збирно она располажу са тек 1,5% укупног пољопривредног земљишта у општини. Затим следе пољопривредна газдинства која располажу са 2 до 5 ха пољопривредног земљишта (19,2%), али она такође располажу збирно са малим делом укупног пољопривредног земљишта у општини (7,6%) и потом следе пољопривредна газдинства која располажу са једним до два хектара пољопривредног земљишта (18,8%) која збирно располажу са свега 3,3% укупног пољопривредног земљишта у општини.

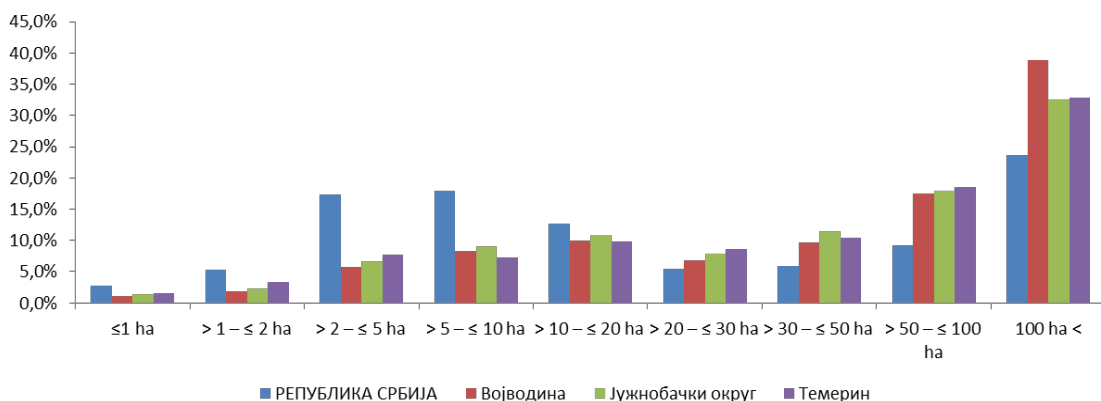
Графикон 8: Распоред пољопривредних газдинстава према обиму парцела којима располажу, %

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012

Највећим делом пољопривредног земљишта општине Темерин (32,9%) располажу она газдинства чије су парцеле обима већег од 100 ха, а таквих пољопривредних газдинстава има свега 0,6%. Затим следе газдинства (2,2% од укупног броја пољопривредних газдинстава) која располажу парцелама које имају обим од 50 до 100 ха и она располажу са 18,5% од укупног пољопривредног земљишта у Општини. Након тога следе газдинства са парцелама од 30 до 50 ха (2,3% од укупног броја пољопривредних газдинстава) која располажу са 10,4% укупног пољопривредног земљишта у општини. Из наведеног се може приметити да 5,0% пољопривредних газдинстава управљају са 61,9% пољопривредног земљишта у општини.

Графикон 9: Распоред укупног пољопривредног земљишта на основу обима парцела којима ПГ располажу, %

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012

Од 1.716 пољопривредних газдинстава која су користила пољопривредно земљиште за производњу, 1.698 газдинстава припадају породичним пољопривредним газдинствима, док 15 газдинстава припада правним лицима, а 3 газдинства су предузетници. Ових 15 пољопривредних газдинстава која припадају правним лицима располажу и користе 27,0% пољопривредног земљишта на територији општине Темерин. На 1.698 породичних газдинстава живи и/или ради 3.088 лица, док у 18 газдинства правног лица и предузетника, живи и/или ради 370 лица.

У оквиру пољопривредних газдинстава правних лица регистровано је 7. пољопривредних задруга. Осим пољопривредних предузећа у општини Темерин су присутна и два научно-истраживачка института у области пољопривреде: Научни институт за ратарство и

повртарство и Научни институт за репродукцију и вештачко осемењавање домаћих животиња.

Табела 12: Пољопривредна предузећа, земљорадничке задруге и предузетници у општини Темерин, 2014. година

	Пољопривредна предузећа	
1	„Петефи" АД	Темерин
2	„7Јули" ДП	Сириг
3	„Агродинамика" Доо	Сириг
4	„Агро Савић" Доо	Бачки Јарак
5	„ТЕМ Комерц" доо	Темерин
6	„Алба аграр" доо	Темерин
7	„АДР Агророна" доо	Темерин
8	„Агрос-ВСД" доо	Сириг
9	„Медиана ЛДС" доо	Сириг
10	„Украсно вртларство Тортели" доо	Темерин
11	„Расадник Богдановић" доо	Темерин
12	„Камендин" ад пд	Сириг
13	„Артуна" доо	Бачки Јарак
14	„Наше Пиле" доо	Темерин
15	„Грил Пиле" доо	Темерин
16	„ПИП Апиланд" доо	Сириг
17	„Петефи кооперант" доо	Темерин
18	„Геностар-С" доо	Темерин
19	„Јаребица" доо	Темерин
20	„Градина систем" доо	Темерин
21	„ДТД Рибарство" доо	Бачки Јарак
22	„Вуксановић Агра" доо	Темерин
	Земљорадничке задруге	
1	ЗЗ „Сириг"	Сириг
2	ОЗЗ „Жуњи Силак"	Темерин
3	ОЗЗ „Темерин"	Темерин
4	ОЗЗ „Агро ЗОЛ"	Темерин
5	ОЗЗ „Фехир И Син"	Темерин
6	ЗЗ „Лешник"	Темерин
7	ЗЗ „Екоадут"	Темерин
	Предузетници	
1	Расадник Кокао ПР	Темерин
2	СЗР Агрофарма	Темерин
3	ПР Фарма Салаш 220	Темерин
4	Макс-Н-ПР	Темерин
5	СЗР Окљеша Аграр	Темерин

Извор: Агенција за привредне регистре

Биљна производња

На основу Пописа пољопривреде 2012. године може се утврдити структура коришћеног пољопривредног земљишта. На територији општине Темерин пољопривредна газдинства су користила 14.585 ха пољопривредног земљишта, што је 5,1% од укупно коришћеног пољопривредног земљишта Јужнобачког округа или 0,9% региона Војводине. Од тога 14.091 ха (или 96,6%) чине оранице и баште, 341 ха (или 2,3%) су ливаде и пашњаци, 49 ха (0,3%) су окућнице и 104 ха (0,7%) су вишегодишњи засади (воћњаци, виногради и расадници).

На ораницама и баштама у општини Темерин, као најраспрострањенијој категорији коришћеног пољопривредног земљишта, гаје се многе биљне културе, а највећу површину заузимају жита (46,8%), индустријско биље (34,6%), шећерна репа (13,8%), поврће, бостан и јагоде (2,5%), крмно биље (1,9%), кромпир, угари, махунарке, цвеће и украсно биље, остали усеви (0,5%). Посматрајући по врстама жита, може се уочити да је највише коришћеног пољопривредног земљишта под кукурузом (84,7%), пшеницом (13,8%), а затим следе јечам (1,4%), овас, раж и остала жита. Од индустријског биља, највише се гајило соје (98,4%) и сунцокрета (1,6%). Од укупно 87 ха пољопривредног земљишта под воћем, највише се узгајало јабука (45,9%), кајсија (15,1%), шљива (8,9%), крушака (8,0%), лешника (6,7%), ораха (5,0%) итд. Виногради су распрострањени на свега 13 ха пољопривредне површине општине Темерин. Најзначајније биљне врсте, према укупној пољопривредној површини на којој се гаје, у општини Темерин су кукуруз (5.589 ха) и соја (4.793 ха) и они заједно заузимају 71,2% укупне коришћене пољопривредне површине у општини.

Табела 13: Покривеност пољопривредне површине биљним врстама у 2012. години, ха

	Република Србија	Војводина	Јужнобачки округ	Темерин
Жита	1.715.562	976.243	146.636	6.600
Кукуруз	976.612	610.304	97.293	5.589
Махунарке	5.708	1.925	1.155	6
Кромпир	25.132	3.775	1.825	31
Шећерна репа	69.112	65.660	15.875	1.939
Индустријско биље	383.881	346.943	94.088	4.869
Соја	181.684	166.242	82.870	4.793
Поврће, бостан и јагоде	33.232	15.190	5.705	355
Цвеће и украсно биље	382	148	33	5
Крмно биље	256.008	45.854	7.346	261
Угари	22.036	8.696	1.198	24
Воће	163.310	16.865	2.636	87
Виногради	22.150	5.003	1.076	13

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012

Наводњавање на територији општине Темерин се врши на 1.573 ха, што је 10,8% у односу на укупну пољопривредну површину општине. У поређењу са просеком у Јужнобачком округу (7,9%) и Војводини (3,6%) може се констатовати да се на територији општине Темерин наводњава далеко већи део пољопривредног земљишта. У општини Темерин највише су се наводњавале оранице и баште (97,0% од свих наводњаваних површина) и воћњаци (2,8%). Према начину, односно методу наводњавања, највише се користио систем кап по кап (44,1%), затим површински (29,1%) и орошавањем (26,8%). Посматрајући главни извор воде за наводњавање, може се констатовати да су то највише подземне воде на газдинству (53,7%), површинске воде ван газдинства (33,5%), површинске воде на газдинству (11,7%), вода из водовода (0,4%) и остали извори (0,7%).

На основу анализе просечног приноса најважнијих биљних култура, може се установити колико је територија општине Темерин погоднија или мање погодна за биљну производњу у односу на просек на окружном, покрајинском или републичком нивоу. Принос пшенице од 6.572 кг/ха код привредних друштава и задруга у општини је бољи него на нивоу Јужнобачког округа (5.954 кг/ха), покрајине (6.072 кг/ха) и Републике (6.028 кг/ха). Код породичних пољопривредних газдинстава принос износи 5.673 кг/ха у општини, што је такође више него на окружном (5.364 кг/ха), покрајинском (5.296 кг/ха) и републичком нивоу (4.552 кг/ха). Принос кукуруза од 5.390 кг/ха код привредних друштава и задруга је испод просечног приноса на окружном, покрајинском и републичком нивоу, али то представља 26,6% од

укупне производње, с обзиром да се 73,4% производње кукуруза одвија на земљишту породичних пољопривредних газдинстава. Просечан принос кукуруза код породичних пољопривредних газдинстава у општини Темерин је 8.116 кг/ха, што је далеко више него на окружном (6.499 кг/ха), покрајинском (5.699 кг/ха) и Републичком нивоу (4.832 кг/ха). Такође и просечан принос шећерне репе (5.315 кг/ха), пасуља (3.000 кг/ха) и кромпира (30.350 кг/ха) је значајно бољи него на окружном, покрајинском и републичком нивоу. Приноси воћа на територији општине Темерин нису били на нивоу ратарских култура и поменутог поврћа. Са просеком од 14,1 кг по стаблу јабука, 10кг по стаблу шљива и 1,57 кг по чокоту су далеко испод просека на окружном, покрајинском и републичком нивоу.

Табела 14: Приноси одређених биљних врста у 2013. години, кг

	Република Србија	Војводина	Јужнобачки округ	Темерин
Пшеница кг/ха				
Привредна друштва и задруге	6.028	6.072	5.954	6.572
Породична газдинства	4.552	5.296	5.364	5.673
Кукуруз кг/ха				
Привредна друштва и задруге	6.182	6.318	6.255	5.390
Породична газдинства	4.832	5.699	6.499	8.116
Шећерна репа кг/ха	47.800	48.575	51.382	55.315
Сунцокрет кг/ха	2.725	2.788	2.599	1.566
Пасуљ кг/ха	1.110	1.284	1.423	3.000
Кромпир кг/ха	10.411	15.553	22.173	30.350
Јабука кг/стаблу	18,2	21,0	16,5	14,1
Шљива кг/стаблу	18,7	28,3	27,2	10,0
Виногради кг/чокоту	1,31	1,86	1,65	1,57

Извор: Републички завод за статистику, Општине и региони у Републици Србији, 2014

Сточарство

Према Попису пољопривреде 2012. године на територији општине Темерин пољопривредна газдинства су гајила 2.142 грла говеда, од чега су 395 краве. Тај број грла говеда чини 4,5% од свих грла говеда, док краве чине 2,2% од свих грла крава у Јужнобачком округу. Пољопривредна газдинства су гајила и 27.736 свиња од чега су 2.127 крмаче, што чини 8,3% свих грла свиња, односно 7,5% свих грла крмача у Јужнобачком округу. Такође су се гајиле и овце, 1.655 грла од којих су 1.040 овце за приплод, а то чини 3,1% свих грла оваца и 2,9% свих оваца за приплод у Јужнобачком округу. Гајиле су се и 472 козе што представља 3,9% свих коза у Јужнобачком округу. На испашама на ливадама и пашњацима било је заступљено 30 грла говеда, 427 грла оваца и 31 коза. Такође, на територији општине Темерин се узгајало и 41 коња, 223.257 кокошака, 818 ћурака, 793 патака, 1.971 патака и 687 остале живине. Највећи удео у укупном броју грла у Јужнобачком округу имају гуске 22,8% и кокошке 7,8%. Пољопривредна газдинства у општини Темерин су држала и 640 кошница пчела, што чини 2,9% укупног броја кошница у Јужнобачком округу.

Компаративном анализом концентрације стоке у општини Темерин у односу на просек Јужнобачког округа, АП Војводине и Републике Србије може се упоредити заступљеност сточарства по регионима.

Табела 15: Концентрација стоке у општини Темерин у поређењу са регионима у Републици 2012. године

Концентрација стоке по јединици површине	Република Србија	Војводина	Јужнобачки округ	Општина Темерин
Број говеда на 100 ха обрадиве површине	33	17	17	15
Број свиња на 100 ха ораница	136	95	121	197
Број оваца на 100 ха пољопривредне површине	51	17	18	11
Број живине на 100 ха ораница	1.063	817	1.096	1.615

Извор: Сопствени прорачуни Агенције за регионални развој АП Војводине

Као што се из табеле може приметити, у општини Темерин у сточарству доминира узгој свиња и узгој живине. Наиме, говедарство у општини Темерин (15 грла на 100 ха обрадиве површине) није тако развијено као на нивоу Републике (33 грла), али је близу просека Јужнобачког округа (17 грла) и Војводине (17 грла) из разлога што се пољопривредна земља највећим делом користи у биљној производњи, а највише у ратарству. Општина Темерин не обилује пашњацима и ливадама, а такође ни узгој оваца није развијен, што се може приметити на основу показатеља број оваца на 100 ха пољопривредне површине. Једанаест оваца на 100 ха пољопривредне површине је далеко испод концентрације оваца на нивоу Јужнобачког округа (18 грла), Војводине (17 грла), а посебно Републике (51 грла).

Насупрот говедарству и овчарству, узгој свиња у општини Темерин је заступљен далеко више него у осталим посматраним регијама. На 100 ха ораница концентрација свиња је 197 грла, док је на нивоу Јужнобачког округа 121 грла, на нивоу Војводине 95 грла и на нивоу Републике 136 грла. Слично као и свињарство, у општини Темерин доминира и узгој живине што се може закључити на основу показатеља концентрације живине од 1.615 грла на 100 ха ораница, што је далеко више него на окружном (1.096 грла), покрајинском (817 грла) и републичком нивоу (1.063 грла).

Пољопривредна механизација и опрема и пољопривредни објекти

Стање у пољопривреди на територији општине Темерин може се сагледати и кроз присуство пољопривредне механизације на пољопривредном земљишту.

На територији општине Темерин, 100 пољопривредних газдинстава су поседовала 105 једноосовинских трактора, што чини 6,0% свих једноосовинских трактора у Јужнобачком округу. Искоришћеност тих трактора у сезони 2011/2012 је 91,4%, што значи да се 11 трактора није употребљавало. Двоосовинске тракторе је поседовало 637 пољопривредна газдинства у збиру од 953 трактора што чини 4,3% свих двоосовинских трактора у Јужнобачком округу. Искоришћеност ових двоосовинских трактора у сезони 2011/2012 је 97,4%, што значи да се 40 трактора није користило. Комбајне су поседовала 84 пољопривредна газдинства у збиру од 94 комбајна што чини 4,3% од свих комбајна у Јужнобачком округу. Искоришћеност комбајна у општини Темерин је 97,1%.

Од прикључних машина, пољопривредна предузећа у темеринској општини су највише располагала приколицама (930), плуговима (705), сетвоспремачима (482), прскалицама (433), растурачима минералних ђубрива (400) итд.

Што се тиче објеката за смештај говеда, пољопривредна газдинства на територији општине Темерин су располагала са 296 објеката, капацитета 4.677 грла, од чега је у сезони 2011/2012 било смештено само 2.176 грла. Искоришћеност капацитета је свега 46,5% али је то више него на покрајинском (44,0%) и републичком нивоу (36,2%). Пољопривредна газдинства су располагала и са 1.947 објеката за смештај свиња, капацитета 42.092 грла, у којим је било

смештено 30.891 грла што представља искоришћеност капацитета од 73,4% што је више него просечно у Јужнобачком округу (54,0%), на покрајинском (43,2%) и републичком нивоу (46,0%). Такође, газдинства у општини су располагала и са 738 објеката за смештај кокошака носиља, који су располагали са капацитетом за 132.470 грла, у којима је било смештено 108.981 кокошака носиља што представља искоришћеност од 82,3%. Искоришћеност капацитета у објектима за смештај кокошака носиља је више него у поређењу са просеком Јужнобачког округа (80,6%), Покрајине (75,3%) и Републике (63,8%).

Табела 16: Објекти за смештај стоке на газдинству, број и капацитет, 2012. године

		Република Србија	Војводина	Јужнобачки округ	Темерин
Објекти за смештај говеда	Број објеката	340.337	48.328	7.615	296
	Властити капацитет, број места	2.557.926	573.360	102.018	4.677
	Коришћени у 2011/2012	926.634	252.265	49.504	2.176
Објекти за смештај свиња	Број објеката	507.031	183.316	38.064	1.947
	Властити капацитет, број места	7.035.648	3.230.047	585.637	42.092
	Коришћени у 2011/2012	3.234.290	1.395.501	316.028	30.891
Објекти за смештај кокошака носиља	Број објеката	305.427	72.780	14.306	738
	Властити капацитет, број места	26.753.051	9.495.730	2.330.365	132.470
	Коришћени у 2011/2012	17.058.917	7.147.864	1.877.430	108.981

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012

Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа

Укупна спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа у општини Темерин од 2009. до 2011. године бележила је раст, али највише под утицајем пораста увоза. У том периоду вредност извоза пољопривредно-прехрамбених производа је варирао око 3,1 милиона УСД. Након тог периода, од 2012. до 2014. године, укупна спољнотрговинска размена се смањивала по просечној годишњој стопи од 11,0%, али највише на штету извоза (просечни годишњи пад извоза од 27,4%). Вредност увоза у периоду 2012-2014 се кретала у вредности од око 4,7 милиона УСД. Посматрано по квалитету спољне трговине пољопривредно-прехрамбених производа може се констатовати да општина Темерин прави дефицит који је из године у годину све већи, иако је 2009. године остварен суфицит од 2,4 милиона УСД.

Табела 17: Извоз и увоз пољопривредно-прехрамбених производа општине Темерин, 000 УСД

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Извоз	3.159	3.163	2.840	1.785	1.461	1.068
Увоз	740	5.076	5.594	4.872	4.570	4.817
Укупно	3.899	8.239	8.434	6.657	6.031	5.885
Спољнотрг. биланс	2.419	-1.913	-2.754	-3.087	-3.109	-3.749

Извор: Привредна комора Србије

Анализом појединачних производа који се увозе, односно извозе из општине Темерин може се доћи до одговора на питање који сектори су у фази експанзије, који сектори су у кризи и у којим секторима се може тражити решење за супституцију увоза. Три најважније категорије производа према вредности **извоза** у посматраном периоду 2009-2014 за општину Темерин су производи на бази житарица, скроба, брашна и млека (41,4% укупног извоза

пољопривредних производа 2014. године), какао и производи од какао и производи од поврћа, воћа и осталих делова биља.

Посматрано у временском интервалу од 2009. до 2014. године, може се приметити значајан пад вредности извоза посматране три категорије по прогресивној стопи пада, са 3,1 милиона УСД 2009. године на 0,7 милиона евра 2014. године. Такође, и удео ове три групе производа у укупном извозу опада, са 97,4% 2009. године на 66,9% 2014. године. Посебно место за анализу заузимају категорије производа које чине највећи део укупне вредности увоза. Ту је могуће наћи решење растућег спољнотрговинског дефицита пољопривредно-прехранбених производа у општини. Најважнија **увозна** категорија су производи из групе Рибе, љускарни, мекушци и остали бескичмењаци. У периоду 2010-2014, она варира од 86,2% до 69,1% укупне вредности увоза, а у последње три године се примећује пад вредности исте. Друга најважнија категорија производа у посматраном периоду 2009-2014, по вредности увоза је категорија Зрневље, семе и плодови-инд. и лековито биље-слама, али њена вредност држи константан ниво од око 371.000 УСД у просеку годишње.

Табела 18: Најважније категорије производа по вредности извоза/увоза у општини Темерин, 000 УСД

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Извоз						
Три најважнија извозна производа*	3.076	3.016	2.722	1.692	1.267	715
Годишње промене	-	-2,0%	-9,7%	-37,8%	-25,1%	-43,6%
Увоз						
Рибе, љускарни, мекушци и остали бескичм.	-	4.082	4.821	3.962	3.334	3.328
Годишње промене	-	-	18,1%	-17,8%	-15,9%	-0,2%

Напомена: У три најважнија извозна производа спадају: 1) Производи на бази житарица, скроба, брашна или млека, 2) Какао и производи од какао, и 3) Производи од поврћа, воћа и осталих делова биља

Извор: Привредна комора Србије

За локалне самоуправе од великог значаја у будућности је могућност коришћења средстава из претприступног фонда ЕУ за рурални развој (IPARD II програм). IPARD II је претприступни програм помоћи пољопривредним произвођачима и његов главни допринос заједно са Националним програмом за рурални развој 2015 – 2020. би требао да буде повећање продуктивности и конкурентности, као и побољшање квалитета живота у руралним областима. За разлику од осталих претприступних програма, IPARD II програм није оријентисан ка регионалном развоју, већ развоју целе територије Републике Србије.

НППР 2015 – 2020. је комплементаран IPARD-у II и покрива већи број потенцијалних корисника, са обзиром да је IPARD II намењен предузећима и газдинствима која могу реализовати веће инвестиције и могу испунити све услове конкурса. Улога НППР 2015 – 2020. ће више бити оријентисана да припреми мања предузећа и произвођаче за IPARD II и то ће се одвијати кроз локалне самоуправе.

Локалне самоуправе ће бити оријентисане на коришћење средстава која су дефинисана НППР 2015 – 2020.

Мере које ће бити финансиране кроз НППР су:

- Инвестиције у физичка средства пољопривредних произвођача;
- Диверсификација руралне економије;
- Рурална инфраструктура;
- Креирање, трансфер знања и развој саветодавства;

- Мере за очување животне средине;
- Развој шумарства у руралним подручјима;
- Припрема локалних стратегија руралног развоја – партнерстава за територијални рурални развој.

Са обзиром да локалне самоуправе имају искуства у сарадњи са пољопривредним произвођачима и малим и средњим предузећима, очекује се да ће оне бити прве којима ће се обратити за информације о IPARD II програму. Због оваквих очекивања локалне самоуправе би требало да буду спремне да пруже подршку пољопривредним произвођачима у попуњавању апликација/документације, изради пословних планова, пружању додатних информација, приступ финансијским институцијама са повољним кредитним линијама и организацији радионица на одређене теме. Уз све поменуто, локалне самоуправе треба да додатно ојачају своје капацитете у одељењима¹³ која ће бити задужена за пружање подршке. Локалне самоуправе препознају своју улогу у руралном развоју кроз израду локалних програма подршке пољопривреди и руралном развоју.

Налази

- На основу Пописа становништва из 2011. године, пословима из делатности пољопривреде бавило се 2,8% од укупног броја становника у општини, односно 8,3% од укупно економски активног становништва у општини.
- Према Попису пољопривреде 2012. године у општини Темерин је било регистровано 1.774 пољопривредна газдинства што представља 5,6% од укупног броја ПГ у Јужнобачком округу или 1,2% од укупног броја ПГ у Војводини.
- Највећи број пољопривредних газдинстава у општини (36,8%) располаже са парцелама мањим од 1 ха, али она располажу укупно са свега 1,5% укупног пољопривредног земљишта општине.
- Највећим обимом пољопривредног земљишта (32,9%) располажу она пољопривредна газдинства која управљају са укупним обимом парцела већим од 100 ха, али удео тих ПГ је свега 0,6% у укупном броју ПГ у општини.
- Великим делом пољопривредног земљишта у општини (27,0%) управљају пољопривредна газдинства која су регистрована као правна лица (њих 15).
- Највећи део коришћеног пољопривредног земљишта чине оранице и баште (96,6%), док је веома мали део (0,7%) под вишегодишњим засадима.
- На ораницама и баштама доминирају жита са 46,8% учешћа (од чега је 84,7% под кукурузом) и индустријско биље са 34,6% учешћа (од чега је 98,4% под сојом).
- Наводњавање пољопривредне површине у општини се врши на 10,8% од укупне површине, што је у просеку далеко више него на нивоу покрајине (3,6%).
- Подручје општине Темерин је изразито погодно за узгој биљака, посебно у ратарству и повртарству, јер је код великог броја биљних врста добијен принос који је виши у односу на окружни, покрајински и републички просек.
- У општини Темерин у сточарству доминирају узгој свиња и узгој живине. Концентрација свиња од 197 грла на 100 ха је далеко већа него на окружном, покрајинском и републичком нивоу.
- Искоришћеност капацитета објеката за смештај свиња је 54,0%, а објеката за смештај кока носиља 80,6%, што говори да постоји још додатног простора у оквиру ових капацитета за раст сточарске производње. Такође, и тренутни капацитети објеката за узгој говеда нису ограничавајући фактор за раст говедарства у општини, јер је искоришћеност свега 48,5%.

¹³ Од локалних самоуправа зависи кога ће задужити да се бави подршком, то могу бити већ постојећа одељења која се баве пољопривредом или КЛЕР и сл.

- Од укупног броја пољопривредних газдинстава (1.774) у општини Темерин 100 ПГ је поседовало 105 једноосовинских трактора, 637 ПГ је поседовало 953 двоосовинска трактора, а 84 ПГ је поседовало 94 комбајна.
- Општина Темерин из суфицита у спољнотрговинском билансу 2009. године је прешла у дефицит који се из године у годину повећавао. Извоз пољопривредних производа се се смањивао док је растао њихов увоз.
- Најважније извозне категорије производа по вредности извоза у посматраном интервалу 2009-2014 су производи на бази житарица, скроба, брашна или млека, какао и производи од какао и производи од поврћа, воћа и осталих делова биља, с тим да се вредност њиховог извоза из године у године смањује, као и њихово учешће у укупном извозу пољопривредних производа.
- Најважнија увозна категорија за општину Темерин су рибе, љускари и остали бескичмењаци и ова категорија производа има значајан утицај на спољнотрговински биланс. Наиме, посматрано од 2009. године, без ове групе производа код увоза спољнотрговински биланс пољопривредних производа био би позитиван (у суфициту) све до 2014. године, иако се удео ове групе производа у укупној вредности увоза из године у годину смањивао.
- Могућности за веће инвестиције за предузећа и пољопривредна газдинства отварају се кроз IPARD II.

5.4. Туризам

Република Србија *Законом о туризму*¹⁴ регулише питања од значаја за развој и унапређење туризма, при чему се уређење односа у области туризма заснива на дефинисаним начелима. Интегрално планирање развоја туризма и пратећих делатности обухвата стратешка документа и спровођење подстицајних мера за развој туризма.

На основу *Закона о туризму*¹⁵, Влада Републике Србије је усвојила *Стратегију развоја туризма Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 91/2006) у којој су представљене стратешке предности на којима ће се градити дугорочна конкурентност у туризму. Значај је стављен на изградњу маркетиншке инфраструктуре и креирање маркетиншких програма, пружајући путоказ регионима (туристичким кластерима) и локалним самоуправама у дефинисању маркетиншких потеза у промоцији и комерцијализацији постојећих капацитета понуде.

Аутономна покрајина Војводина је у *Стратегији развоја туризма Републике Србије* представљена као један од четири туристичка кластера, односно као географско-туристичка целина чија понуда укључује скуп атрактивности и различитих услова за боравак, забаву и разоноду туриста. Документ на нивоу АП Војводине који преузима улогу својеврсне визије за туристички развој донет је 2009. године и представља истраживачко-развојни пројекат под називом *Маркетинг стратегија туризма Војводине*. Пројекат пружа стратешке препоруке за унапређење инструмената туристичке политике на модерним тржишним основама, тј. примени маркетинга и менаџмента у туризму.

Специфичности природног богатства општине Темерин омогућиле су својеврсне постојеће и потенцијалне туристичке садржаје, док најразвијеније видове туризма представљају здравствени, спортско-рекреативни и културни туризам. Захваљујући реалним географско-функционалним карактеристикама, општина представља туристичку дестинацију која поседује капацитете за веће туристичко коришћење подручја.

Промоција и евиденција туристичких ресурса општине Темерин је у опису посла Туристичке агенције општине Темерин (ТООТ). То је место где се могу добити све туристичке информације о туристичкој понуди општине Темерин и где се налази „Сувенирница“ у којој се продају типични сувенири везани за туристичку понуду Општине.

Ловни и риболовни туризам

Ловачко удружење „Срндаћ“ Темерин газдује ловиштем „Јегричка-мали бент“, које је добијено од стране Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство на коришћење у периоду од десет година. Ловиште је равничарског типа и простире се на површини од 11.600 ха. Ловно-продуктивна површина је 9.600 ха, а у ловишту тренутно не постоје смештајни капацитети за ловце. Ловачко удружење „Срндаћ“ Темерин има у свом саставу ловачко друштво „Фазан“ из Темерина и ловачко друштво „Бачки Јарак“ из Бачког Јарка. Постоји један стално запослен ловочувар, под уговором је лиценцирани управник ловишта, а поред тога ловачко удружење има и техничког секретара.

¹⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – др. закон и 93/2012

¹⁵ „Сл. гласник РС“, бр.45/05

Ловачко удружење се финансира искључиво из чланарине својих чланова. Уколико постоји зарада од ловног туризма улаже се у ловиште, набавку хране за дивљач и унос фазанске дивљачи у оба ловачка друштва. Тренутни највећи проблем је старо теренско возило којим се врши контрола ловишта и туристички излов срнеће дивљачи, а за чију замену удружење тренутно нема средстава. Ловочувар је сваки дан на терену и ради се на побољшању сарадње између ловаца и пољочуварске службе која је у саставу ЈКП „Темерин“, а сарадња се остварује и са МУП-ом.

Од ловно-техничких објеката у ловишту постоје два прихватишта за фазанску дивљач, једно је у Темерину на обали Јегричке, а друго прихватиште је у Бачком Јарку. Поред прихватишта, у ловишту се налази 12 високих чека, 4 бунара и око стотинак хранилишта за ситну и крупну дивљач. Планом газдовања је предвиђено да се у наредних десет година повећа број чека на двадесет, као и да се повећа број бунара. Планом се такође предвиђа да се у предстојећим годинама повећају површине под шумом и ремизама. Свако ловачко друштво у саставу удружења има свој ловачки дом.

Ловачко друштво у Сиригу газдује ловиштем „Сириг“ са 3.875 ха укупне површине ловишта, при чему је структура ловно-продуктивних површина следећа: срна 3.000 ха, зец 3.200 ха и фазан на посебном полигону 10 ха. Од изграђених ловно-техничких објеката највећи је прихватиште за узгој фазана (800 комада), затим постоје гатер за дивље свиње, стабилне чеке, хранилишта итд.

Риболовни туризам чине два рибњака, „Језеро“ у Бачком Јарку и „Бушидо“ у Темерину. Рибњак „Језеро“ простире се на 2 ха, од тога је водене површине 1,5 ха, а у самом језеру се налази између 6 и 7 тона капиталне рибе (шаран, амур, штука, смуђ). Рибњак је отворен у периоду од марта до новембра. Рибњак „Бушидо“ настао је 1998. године преграђивањем рукавца реке Јегричке, која се налази у непосредној близини. Рибе које су у рибњаку нашле савршене услове за живот и природни мрест су шаран, амур, лињак, толстолобик и бела риба.

Екотуризам

Одрживи туризам представља вид савременог туристичког развоја који поред комерцијалних, наглашава еколошке и социјалне компоненте туризма, умањујући негативан утицај туризма на животну средину. Природне целине које су под режимом заштите представљају све популарнији избор међу туристичким понудама, а екотуризам, као ужи сегмент одрживог туризма, промовише едукацију која доприноси очувању природних ресурса и заштити природе. Развој екотуризма на нивоу општине Темерин је заснован на функционисању Парка природе „Јегричка“.

Концепт заштите Парка природе „Јегричка“ заснива се на очувању и унапређењу природних вредности, обезбеђивању одрживих механизма за смањење загађења, ублажавању поплава и суша, развоју рибарства, екотуризма, научно-истраживачког рада и едукације.

Основне карактеристике Парка природе „Јегричка“ су:

- Врста природног добра: Парк природе,
- Положај: Средња Бачка, општине: Врбас, Бачка Паланка, Темерин и Жабаљ,
- IUCN категорија: V категорија – Заштићени копнени/морски предео (подручје одржаваних екосистема),
- Површина: 1.144,81 ха,

- Режим заштите: II степен заштите на 245,28 ха (21,43%), III степен заштите на 899,53 ха (78,57%),
- Управљање: ЈВП „Воде Војводине“, Нови Сад.¹⁶

На 2 км северно од Темерина налази се Информативни центар Парка природе „Јегричка“, чији се простор користи за разне активности као што су научно-истраживачки рад, презентације природног добра, едукације, а одржавају се и културне и спортске манифестације.

Манифестациони туризам

Према подацима доступним Туристичкој организацији општине Темерин, годишње се на подручју општине одржи око 30 разних манифестација. Највише су заступљене културне манифестације, изложбе, концерти и спортске манифестације. Организатори манифестација су удружења грађана у области рада месних заједница, црквених општина, друштвених, културних и спортских организација.

Међу најпосећеније манифестације спадају Традиционално такмичење у кувању пасуља, а затим Јануарски међународни фестивал вина и Илинданске свечаности. Управо за време наведених манифестација које се дешавају у различитим периодима године, бележи се и највећи број ноћења у Темерину и једнодневних посета. Туристичка организација општине Темерин се, заједно са осталим организаторима манифестација, залаже за побољшање квалитета и обогаћивање садржаја свих програма зарад развоја манифестационог туризма.

Табела 19: Манифестације на нивоу општине Темерин

Јануарски међународни фестивал вина	Одржава се од 15. до 25. јануара у Омладинском дому, спортској хали Темерин. Фестивал је међународног карактера, поред домаћих винара окупља и винаре из Мађарске, Хрватске, Румуније, Словачке, Бугарске, Молдавије и Словеније. Фестивал спада међу највеће туристичко-винске манифестације у Војводини и Србији. Садржаји фестивала: скуп винара из Панонске низије, скуп међународних и домаћих оцењивача вина, скуп винарских удружења Србије и околних земаља, стручна дегустација вина.
Осмомартовска изложба ручних радова	Одржава се 8. марта у Омладинском дому/КИЦ „Лукијан Мушички“ Темерин, организатор је Клуб љубитеља ручних радова Прве месне заједнице.
Јегричка маратон	Одржава се у априлу у парку природе „Јегричка“, организатор је планинарско-смучарски клуб Сириг. Манифестација обухвата шетње по природи, упознавање флоре и фауне реке Јегричке, једине аутохтоне реке Војводине, као и дружење са планинарима из целе Војводине.
Годишњи концерт КУД „Вук Караџић“	Одржава се у априлу у биоскопској сали КИЦ „Лукијан Мушички“ Темерин, организатор манифестације је КУД „Вук Караџић“.
Деца чувари традиције – Ђерам	Одржава се у априлу у Дому културе Сириг, организатор је КУД „Бранко Радичевић“ Сириг. Фестивал окупља дечије фолклорне и ансамбле школског узраста из целе Војводине који чувају, негују и презентују своју локалну културу.
Ђурђевдански дани	Одржава се од 4. до 6. маја у Старом Ђурђевоу, организатори су КУД „Вук Караџић“ и МЗ Старо Ђурђево. Бројним концертима, изложбама и играма се обележава и прославља месна слава – Ђурђевдан.
Сајам ракије регије Бачке и Темерински	Одржава се од 7. до 10. маја у Омладинском дому Темерин, организатор је Друштво пријатеља баште. Војвођански и Темерински сајам ракије

¹⁶ Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, Заштићена подручја у Војводини

сајам ракије	окупљају најбоље произвођаче ракија, а бирају се и најуспешнији.
Колибри стар	Одржава се у мају у спортској хали Темерин, организатор је КИЦ „Лукијан Мушицки“ Темерин. Представља дечији музички фестивал на коме се такмиче деца узраста од 5 до 12 година, на српском и мађарском језику.
Топ 12 вина Војводине	Одржава се у другој половини маја у Темерину, организатор је Удружење винара и виноградара Темерин.
Просто к'о пасуљ	Одржава се прве недеље јуна на вашаришту у Темерину, у организацији ТООТ. Организује се такмичење у кувању пасуља, надметање у необичним спортским дисциплинама, као и пропратни културно-уметнички програм, а манифестација садржи и Улицу старих заната.
Илинданске свечаности - Шéспар	Одржава се 20. јула у Темерину на више места, организатор је Прва месна заједница Темерин и цивилне организације. На традиционалној прослави Илиндана се организују изложбе ручних радова, пољопривредних производа, разне поворке кроз село, посвећивање новог хлеба и игранке.
Ликовна колонија Јегричка	Одржава се у јулу у Парку природе „Јегричка“, организатор је КИЦ „Лукијан Мушицки“ Темерин. Колонија има за циљ дескрипцију, промовисање и очување јединственог војвођанског пејзажа – мотив реке Јегричке.
Ликовна колонија ТАКТ	Одржава се од 29. јуна до 9. јула на Хевер салашу у Темерину, организатор је удружење „ТАКТ“. Представља традиционални сусрет сликара из Војводине.
Петровданске вечери	Одржава се 12. јула у етно кући „Брвнара“ у Бачком Јарку, организатори су општина Темерин и удружења грађана. Манифестација је посвећена неговању лика и дела Петра Кочића и укључује одржавање предавања, књижевних вечери и представљање традиционалне песме и игре у амбијенту етно куће.
„Сиришко прело“ – „село наше што некад бејаше“, „Наше руке, наша дела“	Одржава се у августу у Сиригу, организатор је КУД „Бранко Радичевић“ Сириг. Сиришко прело је фестивал старих традиционалних јела, рукотворина, изворног играња и певања народне традиције на простору Војводине. Сиришко прело промовише изворно стваралаштво и традиционална наслеђа, а основан је са идејом и задатком да очува и афирмише етнолошке, етномузиколошке, сценске и ликовне вредности.
Међународни дан без аутомобила Акција „Бицикло возимо- планети помозимо“	Одржава се 22. септембра у Новосадској улици у Бачком Јарку и Темерину, организатор је Екоцентар „Водомар 05“. Поводом обележавања Светског дана без аутомобила организује се промотивна вожња бициклова. Учесници акције сваке године скрећу пажњу на негативан утицај који аутомобилски саобраћај има на квалитет ваздуха и животне средине, на неопходност едукације младих. У акцији учествују деца из школа са територије општине Темерин, спортска и еколошка удружења, као и појединци који подржавају здрав начин живота. Дужина трасе од центра Бачког Јарка до краја Темерина и Информативног центра Парка природе „Јегричка“ у једном правцу износи око 15 км.
Традиционална питијада	Одржава се у септембру у ресторану „Код Шмеке“ у Бачком Јарку, организатор је Актив жена Бачки Јарак.
Темерински омладински фестивал - ТОФ	Манифестација која се одржава средином августа у Омладинском дому и биоскопској сали КЦ Темерин, организатор Центар креативног окупљања.
Дечија недеља	Одржава се у првој недељи октобра у центру Темерина, организатор је КИЦ „Лукијан Мушицки“ Темерин.
Јужнобачки фестивал лудаја	Одржава се од 7. до 9. октобра на Пијачном тргу у Темерину, организатор је Друштво пријатеља баште. Презентација најразноврснијих бундева и тикви, оцењивање најтежих џиновских и најдужих кобасичарских бундева и белих бундева, оцењивање изложених композиција од бундева, изложба сликарских радова школараца на тему бундева, такмичење основних школа у резбарењу бундева, дегустације традиционално припремљених пецива од бундева.

Сачувајмо од заборава	Одржава се у октобру у биоскопској сали КИЦ „Лукијан Мушицки“ Темерин, организатор је КУД „Вук Караџић“. Фестивал фолклора такмичарског карактера који промовише очување традиције кроз игру и песму.
Мартиндан	Одржава се у новембру у Омладинском дому Темерин, организатор је Удружење винара и виноградара Темерин. Манифестација представља прославу младог вина.
ТИНИ Темерин	Одржава се у новембру у биоскопској сали КИЦ „Лукијан Мушицки“ Темерин, организатор је КУД „Сирмаи Карољ“. Манифестација представља музички фестивал, који окупља младе из читаве Војводине чији је матерњи језик мађарски.
Божична изложба ручних радова	Одржава се у децембру у Омладинском дому/ КИЦ „Лукијан Мушицки“ у Темерину, организатор је Клуб љубитеља ручних радова Месне заједнице
Новогодишње свечаности	Одржавају се у децембру у центру Темерина, организатор је Туристичка организација општине Темерин. Манифестација првенствено намењена млађим суграђанима, где се представљају обичаји у прослављању Божића и Нове године. Заједничко кићење јелки са бусеном одржава се у парку у центру Темерина, а јелке након празника буду засађене у двориштима школа. Удружења жена из општине Темерин припреме своја најлепша јела за посетиоце, представљају се и најављују манифестације општине.
Ноћ куповине	Одржава се 27. децембра у центру Темерина, организатор је Туристичка организација општине Темерин. У празничном расположењу робне куће, бутици, продавнице поклањају својим купцима додатне попусте, акције, поклоне. "Новогодишњи мини вашар" саставни је део овог догађаја. У самом центру у пешачкој зони своја вина представљају винари из општине, а удружења жена своје ручне радове.

Извор: Интернет презентација Туристичке организације општине Темерин

Вински туризам

Темеринска вина заузимају значајно место у винској понуди Војводине, а развоју руралног туризма доприносе винарије са дугом традицијом. По свом значају, издвајају се три винарије - Винарија Аџић, Винарија Виндуло и Винарија Кабач. Винарија Аџић представља породичну винарију са вишегодишњим искуством у узгајању винове лозе и производњи вина. Међу вина која су у понуди винарије Аџић спадају Шардоне (Chardonnay), Мерло (Merlot), Каберне Совињон (Cabernet sauvignon), Розе (Rose), Жута тамјаника и Бермет. Винарија Виндуло је породична винарија, у чијем широком асортиману се посебно издвајају Мирна Бачка, Панонија (Panponia), Розана (Rosanna) и Слатка Ева. Винарија Кабач постоји више од 30 година и поред дуге традиције може се похвалити и вишеструко награђиваним винима. Међу вина која су у понуди винарије Кабач спадају Каберне Совињон (Cabernet sauvignon), Шардоне (Chardonnay) и Црни бургундац.

Сеоски туризам на салашима

Посебан аспект сеоског туризма у Војводини представљају салаши који пружају аутентичан приказ некадашњег начина живота и рада војвођанских сточара и земљорадника. Салаши поседују потенцијал у развоју руралног туризма јер пружају комплексну слику одређеног простора коју туриста доживљава: привлачни изглед салаша са околином, обичаји, навике локалног становништва, производне активности, карактеристичне производе и слично.

Туристичко активирање салаша претпоставља обезбеђивање богатог садржаја и аутентичних радних активности, међутим, велики број салаша се користи у форми угоститељских објеката са богатом понудом вина и аутентичне хране, што упућује на закључак да салашарски туризам у општини Темерин не користи своје пуне капацитете.

Активна су четири салаша на којима се одвијају туристичке активности. Винарија Виндуло, осим производње вина, бави се и развојем винског туризма, који укључује обилзак винограда и винарије, упознавање са процесом производње и дегустацију неколико типова вина уз одабране бачке специјалитете. Зимски капацитет сале за дегустацију је 60 особа, док током лета аутентично бачко двориште и тераса могу да приме око 100 гостију. У плану је и изградња смештајних капацитета на салашу, што ће свакако допринети још већој посећености. Салаш Антеро је стари породични салаш преуређен за посетиоце, прављење разних забава и боравак деце. Дечја игралишта, наткривена тераса и разни други садржаји су укомпоновани у амбијент старог салаша и тиме је створена проширена туристичка понуда. Власници салаша су дечија игралишта, наткривену терасу и разне друге садржаје укомпоновали у постојећи амбијент старог салаша, те је створена једна занимљива целина. Салаш Мали Којот је простор који се налази уз саму обалу Јегричке. Салаш је најпознатији по фестивалу „48 сати салаша“ који се одржава у јулу и који привуче велики број посетилаца. У том периоду је на салашу организован камп, разна спортска такмичења и музички програм. Буцин салаш поседује мини зоо-врт, дечију играоницу, терене за фудбал и кошарку, ресторан домаће кухиње, смештај од 00-24х (две собе и апартман), изнајмљивање простора за прославе до 200 особа.

Значајан туристички ресурс који је посебно важан као потенцијални део ђачких екскурзија је мини зоо-врт, који је идеја и животно дело господина Кароља Киша. Мини зоо-врт је отворен 1991. године. На простору врта борави око 25 врста птица мочварица, павијан, вијетнамско прасе, итд.

Здравствени и рекреативни туризам

Здравствени туризам у општини Темерин се заснива на термоминералним водама. Термоминерална вода се у Темерину користи за лечење од 1914. године, а данас се ова вода користи на три начина:

- за лечење у „Темеринском купатилу“,
- за пиће са уређеног изворишта које се налази у близини купатила,
- за купање на базенском комплексу ЈКП „Темерин“.

Дом здравља Темерин управља лечилиштем „Темеринско купатило“ и у оквиру ове установе могуће је само лечење без услуга смештаја. Број пацијената корисника физикалне терапије у раздобљу од 2009. до 2014. године је износио 4.429, при чему су пацијенти груписани у 10 група према постављеној дијагнози.

ЈКП „Темерин“ управља комплексом темеринских базена који обухвата три базена: олимпијски базен димензија 50x25 м, који користи воду из градског водовода и два термална базена димензија 16x18 м и 12x8 м, у којима се користи термална вода. Црпљење термалне воде се врши на дубини од око 600 м и температура на изворишту износи 37 степени Целзијуса. Термална вода богата минералима, јодним и сумпорним једињењима сврстава се у ред изузетно лековитих и благотворних вода и показала се ефикасном у лечењу реуматских, дегенеративних и кожних обољења, као и брзом зарастању рана. Коришћење термалне воде могуће је само у летњем периоду, међутим, базени са термалном водом су надкривени челичном кровном конструкцијом која омогућава коришћење базена и при кишовитом времену. Посетиоци базенског комплекса ЈКП „Темерин“, поред купања у базенима, могу да се рекреирају на теренима за спортове на песку, уживају у “Библиотечком кутку” на базену и користе дечије игралиште.

Недостаје озбиљније улагање у термалне воде и базенски комплекс, те је потребно стратешко опредељење у овом сегменту, који би могао да буде главни покретач развоја туризма и привреде уопште.

За рекреацију становника општине Темерин доступни су тениски терен у Темеринском тениском клубу, јахање пони коња на Буцином салашу и једрење падобраном (параграјдером) на неколико локација (општина Темерин, Тителски брег, аеродром Ченеј и Фрушка гора).

Спортски туризам

Општина Темерин има дугу традицију неговања развоја спорта и испуњене неопходне услове за несметано одвијање свих спортова присутних у општини. У 30 активних спортских клубова тренира око 1.300 пионира, јуниора и сениора који учествују на такмичењима свих нивоа. Резултат бројности учесника у спортским манифестацијама и неговања такмичарског духа су многобројна одличја која су темерински клубови и појединци освајали на различитим ранговима такмичења. Поред регистрованих чланова спортских клубова, велики број ученика кроз похађање физичке културе у основним школама у општини је укључен у различите спортске активности.

У општини Темерин постоји спортска хала изграђена 1982. године са пратећим објектима, као што су мале сале у којима тренирају џудисти и стонотенисери, свлационице, теретана итд. У Бачком Јарку у плану је изградња спортске хале површине 1.500 м². На територији општине постоји неколико фудбалских терена који су у веома добром стању, а постојање базенског комплекса са олимпијским базеном и терминима за спортове на песку омогућава услове за припреме екипа у летњем периоду. Постоји и неколико трим стаза, од којих је најпосећенија стаза у Старом парку, а постоје и мини пич терени са вештачком травом на неколико локација у општини.

Културни туризам

Културни туризам повезује туризам са културом и културном баштином у циљу промоције туристичких дестинација, креирајући на тај начин јединствену туристичку понуду. Историјске прилике на простору општине Темерин оставиле су богато културно-историјско наслеђе које треба евидентирати, туристички валоризовати и одредити им место у оквиру културних и других туристичких кретања.

Културна добра на простору општине Темерин могу се поделити у више група :

1. Дела са споменичким и уметничким својствима (дела архитектуре, сликарства, вајарства, дела примењених уметности, остварења драмске, музичке и филмске уметности),
2. Просторно-културно-историјске целине (старо језгро града, значајне сеоске амбијенталне средине и етно-паркови),
3. Знаменита места или спомен обележја,
4. Фолклорно наслеђе и простори народног неимарства, остварења материјалног и духовног народног стваралаштва),
5. Установе културе (музеји, галерије, културни центри).

Дворац Сечен је најпрепознатљивији објекат у Темерину. Саграђен је у XVIII веку и данас се у њему налази Средња школа „Лукијан Мушицки“. Дворац је спратни објекат јасних стилских карактеристика барокног класицизма. У унутрашњости дворца сачувани су оригинални предмети из периода када је дворац служио за становање (паркет, плочице, пећ). Дворац је

стављен под заштиту као значајно културно добро 1949. године. Дворац Сечен окружен је Старим парком који се простире на око 20 јутара и који је представљао башту дворца уређену по угледу на енглеске и француске паркове XVIII и XIX века. Парк одржава ЈКП „Темерин“ уз сагласност Покрајинског секретаријата за заштиту природе, с обзиром да је парк заштићен категоријом Споменик природе. Током године се у организацији ТОО Темерин организује неколико посета овом културном добру, при чему су то углавном организоване посете Темерину током манифестација или у оквиру екскурзија по овом делу Војводине.

Не само у туристичком смислу, него и у архитектонском и културолошком смислу изузетно је важно радити на реконструкцији и обнови комплекса дворца Сечен са старим парком, јер би то могло да представља базну тачку сваког обиласка општине Темерин и место одржавања бројних манифестација.

Етно-парк “Брвнара” у Бачком Јарку, јединствени музејски комплекс на отвореном, представља депанданс Музеја Војводине са циљем очувања сећања на завичај крајишких Срба, док на нивоу општине Темерин постоји још један пример збирке етнолошко-историјског карактера, и то је завичајна кућа Тајхаз, која приказује традиционални начин живота мађарског становништва у Темерину. Поред завичајне куће, налази се објекта „Стваралачка кућа такт“ где се изовде уметничке радионице, изложбе, рад са децом, колоније керамике и сл.

Главну установу културе у општини Темерин представља Културни центар општине Темерин, који је настао издвајањем културне делатности из Културно-информационог центра „Лукијан Мушицки“. Културни центар преузима улогу генератора културних дешавања на локалном нивоу, са задатком очувања, неговања и јачања културног и националног идентитета Срба и Мађара у општини Темерин. Током нешто више од десет година постојања поливалентне установе културе у општини Темерин организован је велики број изложби, позоришних представа, књижевних вечери, затим музичких, фолклорних и уметничких манифестација. Културни центар општине Темерин располаже позоришном и биоскопском салом, галеријом и холовима. У саставу КИЦ „Лукијан Мушицки“ налази се и Радио Темерин, који је једна од најстаријих локалних радио-станица у Војводини и, сасвим у складу са укореењеном традицијом мултиетничности, емитује програм на српском и мађарском језику.

Сви напред наведени туристички ресурси (парк природе, „Брвнара“, „Тајхаз“, „Сечен“, салаши, музеји, зоо-врт, рибњази, ресторани и сл.) представљају елементе за нове туристичке производе општине Темерин. Један од њих је и производ „Дечије екскурзије, настава у природи и излетнички туризам у општини Темерин“. На овом производу, ТООТ интензивно ради у сарадњи за партнерима, носцима туристичке понуде.

Промет туриста

Статистички регистровани туристи не приказују потпуну слику развијености свих видова туризма на одређеној дестинацији, али омогућавају временски и просторни преглед који пружа увид у постојеће туристичке капацитете и њихову искоришћеност. Прецизније статистичко праћење броја туриста омогућено је увођењем боравишне таксе крајем 2013. године.

Табела 20: Промет туриста у општини Темерин за 2013. и 2014. годину

Година	Туристи	Ноћења	Просечан број ноћења туриста
--------	---------	--------	------------------------------

	Свега	Домаћи	Страни	Свега	Домаћи	Страни	Домаћи	Страни
2013.	358	259	99	774	570	204	2,2	2,1
2014.	720	622	98	1.836	1.714	122	2,8	1,2

Извор: Туристичка организација општине Темерин

Удео броја посетилаца општине Темерин у укупном броју посетилаца Аутономне покрајине Војводине је изразито низак, односно у 2013. години је износио 0,10%. На нивоу Јужнобачког округа општина Темерин се убраја у општине са исподпросечним бројем туриста и прима 0,25% укупног броја туриста на нивоу округа, што указује на малу посећеност туристичких дестинација, као и кратко задржавање туриста у општини. Општина која је у 2013. години имала сличан удео укупног броја туриста на нивоу Јужнобачког округа је Тител са 0,21%, међутим треба нагласити да је општина Тител према Попису становништва из 2011. године има 12.549 становника мање (укупно 15.738 становника) од општине Темерин (укупно 28.287 становника). Наредна, 2014. година, бележи значајно повећање укупног броја туриста на нивоу општине Темерин (са 358 на 720 туриста), које потиче од повећања броја домаћих туриста (са 259 на 622 туриста), док су посете страних туриста минимално смањене (са 99 на 98 туриста).

Када се број туриста погледа у контексту броја ноћења у општини Темерин, примећује се да тренд кретања броја ноћења прати тренд кретања броја туриста и такође бележи значајно повећање (са 774 на 1836 ноћења), и то услед повећања броја ноћења домаћих туриста (са 570 на 1.714 ноћења).

Највећи број ноћења остварен је у јануару, јулу, августу, септембру и октобру. Туристи се у просеку задржавају више од два, а мање од три дана, по чему се може закључити да је Темерин дестинација викенд одмора. Највеће посете су у месецима када се одржавају велике манифестације и током купалишне сезоне на комплексу Темеринских базена. Највећи је број домаћих туриста, док страни туристи чине 13,6% укупног броја туриста и највише их долази из Мађарске и Босне и Херцеговине.

Табела 21: Угоститељски објекти са смештајним капацитетима у општини Темерин

Назив	Смештајни капацитети	Додатни садржаји и услуге
Моја чарда Темерин	14 соба (са купатилом и телевизором), од чега: - 2 собе једнокреветне (француски лежај) - 6 соба двокреветних - 4 собе двокреветне (француски лежај) - 2 собе четворокреветне	- Игралиште за децу - Вожња чамцем по Јегричкој - Могућност најма кајака, бицикла - Дегустација вина - Организација лова - Изнајмљивање простора за пословне састанке, семинаре - Организација прослава
УР "Јелен" Сириг	6 двокреветних соба	Нема
Ресторан са преноћиштем "Три шешира" Темерин	- Двокреветне и трокреветне собе хотелског типа (35 лежаја) - 40 лежаја категорије радничког смештаја	Нема
Преноћиште "Пиваријум" Темерин	Двокреветне и трокреветне собе (14 кревета)	Нема
Буцин салаш Темерин	6 особа (2 једнокреветне собе и 1 апартман)	- Дечије игралиште - Спортски терени - Јахање коња - Економско двориште са типичним животињама за салаш

		- мини зоо врт
Ресторан са преноћиштем "СКД" Темерин	6 двокреветних соба	Нема

Извор: Интернет презентација Туристичке организације општине Темерин

Налази

- Два ловишта: „Јегричка – мали бент“ и „Сириг“;
- Три ловачка друштва: „Фазан“, „Бачки Јарак“ и ловачко друштво у Сиригу;
- Два рибњака: „Језеро“ у Бачком јарку и „Бушидо“ у Темерину;
- Парк природе „Јегричка“ чини основу екотуризма у општини Темерин;
- Годишње се на подручју општине Темерин одржи око 30 манифестација;
- Најпосећеније манифестације: Јануарски међународни фестивал вина, Илинданске свечаности и Традиционално такмичење у кувању пасуља;
- Три винарије које се издвајају по свом значају: Аџић, Виндуло и Кабач;
- Четири активна салаша на којима се одвијају туристичке активности: вински салаш Виндуло, Буцин салаш, салаш Антеро и салаш Мали Којот;
- Здравствени туризам се заснива на црпљењу термоминералне воде;
- Лечилиште „Темеринско купатило“ (којим управља Дом здравља Темерин) и базенски комплекс (којим управља ЈКП „Темерин“) су основа здравственог туризма;
- Најпосећенији спортски објекти су спортска хала у Темерину са пратећим објектима, базени, терени за спортове на песку и трим стазе;
- Најзначајнија културна добра: дворец Сечен, етно-парк „Брвнара“, мађарска завичајна кућа Тајхаз и Културно-информациони центар „Лукијан Мушицки“;
- Слаба посећеност туриста на нивоу општине Темерин;
- Повећање укупног броја туриста које потиче од повећања броја домаћих туриста;
- Значајно повећање броја ноћења туриста;
- Највећи број ноћења остварен је у јануару, јулу, августу, септембру и октобру у време великих манифестација и током купалишне сезоне на комплексу базена;
- Највећи је број страних туриста долази из Мађарске и Босне и Херцеговине.

5.5. Енергетика

Питање производње и дистрибуције енергије на територији општине Темерин делимично је обрађен у Стратегији одрживог управљања енергијом на територији општине Темерин 2013-2020, као и у Стратешком плану развоја општине Темерин 2010-2015. У првом поменутом документу акценат је стављен на потрошњу енергије и емисије ЦО₂, док се у другом документу овог поглавља дотиче поглавље које се бави инфраструктурном опремљеношћу. У приказу стања у сектору енергетике биће коришћени само доступни релевантни подаци, али и на једном месту обрађени извори и дистрибуције топлотне енергије, пренос и дистрибуција електричне енергије, као и основни подаци који се односе на гасоводну инфраструктуру. Обновљиви извори енергије ће бити обрађени само у делу који се односи на повећање стабилности енергетског система, смањење трошкова – посебно ако се ради о увозним компонентама, као и коришћење обновљивих извора енергије са директним ефектима на управљање отпадом, развој прерађивачке индустрије, повећање вредности пољопривредне производње и повећање запослености.

Производња и дистрибуција топлотне енергије у општини Темерин је почела средином осамдесетих година. Темеринску топлану чине два објекта са укупно шест котлова. Један објекат се налази у центру Темерина, а други у старом парку. Инсталисана снага је, респективно, 3,84 MW, односно 4,85 MW. Испорука топлотне енергије је ограничена на грејну сезону, па стога корисници санитарну воду обезбеђују углавном помоћу електричне енергије.

Табела 22: Инсталисани котлови, топлана у општини Темерин

РБ	Топлана	Котао								Горионик		
		Тип	Произвођач	Снага	Фаб. бр.	Год. прои. з.	Макс. рад/исп. притисак	Бр. гл. књ. евиденције	Последње испитивање	Тип	Произвођач	Гориво
1.	"ПАРК"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	1,218 MW	04702	1974.	5/7,5			ГЛ-8000	WEISHAUPТ	ГАС
2.	"ПАРК"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	1,218 MW	02293	1979.	5/7,5			ГЛ-8700	WEISHAUPТ	ГАС
3.	"ПАРК"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	1,218 MW	03340	1982.	5/7,5	02730	1982.	Г-9-1-Д	WEISHAUPТ	ГАС
4.	"ЦЕНТАР"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	2,325 MW	00674	1976.	5/7,5	00674/76	1976.	ГЛ-7/0-Ц	WEISHAUPТ	ГАС
5.	"ЦЕНТАР"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	1,28M W	00955	1977.	5/7,5			Г7-0-0	WEISHAUPТ	ГАС
6.	"ЦЕНТАР"	СВН1100 Топловодни	ЕМО ЦЕЉЕ	1,28M W	00954	1977.	5/7,5			Л73	WEISHAUPТ	ГАС

Укупна дужина топловодне мреже за дистрибуцију топлотне енергије износи два километра и сто метара. Значајан део топловодне мреже је у веома лошем стању. Мерења показују да су приближно губици топлоте у мрежи око 8%, колико износе и губици топле воде. Значајан део капацитета топлане је неискоришћен, те је могуће проширити мрежу и прикључити нове објекте за грејање. Стање подстаница је такође веома лоше. Неопходно је ремонтovati више од тридесет подстаница, како због губитака тако и због неопходне модернизације која се може обавити током реконструкције.

Корисници даљинског грејања су подељени у три групе. Прву групу чине објекти у надлежности Општине - 44,49%, другу групу чине објекти који нису у надлежности Општине - 15,23%, док стамбени приватни објекти чине 40,59%.

Дистрибуција гаса на простору Општине врши се кроз гасоводе РГ-04-15 и ДГ-02-02. За гасификацију насеља Темерин изграђен је и разводни гасовод, од РГ-04-15 до ГМРС "Темерин" и комплекс ГМРС "Темерин". Изграђен је и разводни гасовод од ГМРС "Темерин" до МРС "Бачки Јарак" и разводни гасовод од ГМРС "Темерин" до МРС "Сириг".

Разводни гасовод од РГ-04-15 до ГМРС "Темерин" и ГМРС "Темерин" изграђени су тако да имају капацитета за снабдевање свих потрошача у општини Темерин. У насељима Темерин, Бачки Јарак и Сириг постоји изграђена дистрибутивна гасна мрежа.

Дистрибутивна гасна мрежа ниског притиска у Темерину, Бачком Јарку и Сиригу изведена је са једне или са обе стране улице и пролази кроз готово све улице до својих потрошача. Прикључено је 6613 домаћинства.

На простору општине Темерин изграђен је нафтовод Елемир - Нови Сад.

Снабдевање електричном енергијом потрошача на простору општине Темерин обезбеђено је из трафостанице ТС "Темерин", трансформације 110/20кВ, са уграђеним трафоом снаге 31,5кВА.

На подручју општине Темерин изграђени су 400кВ далековод бр. 444кВ Нови Сад 3 - Суботица 3, 220кВ далековод бр. 217/2 Нови Сад 3 - Србобран, и 110кВ далеководи бр. 1106 Нови Сад 3 - Темерин, 1173 Темерин - Жабаљ и 127/2 Нови Сад 3 - Србобран. Ови далеководи чине и део основне преносне електроенергетске мреже за територију АП Војводине.

У следећој табели приказана је потрошња електричне енергије у периоду од 1995. до 2004. године за подручје општине Темерин. Дате су и процентуалне вредности стопе раста. Види се да дистрибутивна мрежа квалитетно покрива геометрију простора, али то не стоји ако се узму у обзир техничке карактеристике водова, дистрибутивне станице и капацитети.

Табела 23: Потрошња електричне енергије - подручје општине Темерин

Насеље		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Темерин	потрошња MWx	52802	51450	48170	49891	48664	47512	53536	53846	57787	56432
	коэф. пораста п%		-2,6	-6,4	3,6	-2,5	-2,4	12,7	0,6	7,3	-2,3
Бачки Јарак	потрошња MWx	17730	17491	15732	15018	15274	16663	15874	15287	15496	15094

	коэф. пораста п%		-1,3	-10,0	-4,5	1,7	9,0	-4,7	-3,8	1,4	-2,6
Сириг	потрошња MWx	9222	9144	7711	7125	7212	7131	7870	7509	8223	8310
	коэф. пораста п%		-0,8	-15,6	-7,5	1,2	-1,1	10	-4,6	9,5	1,0
Општина	потрошња MWx	79754	62085	72034	65034	61150	71307	77280	76642	81506	79836
	коэф. пораста п%		-22,1	16,0	-9,7	-5,9	16,6	8,3	-0,8	6,3	-2,0

На овом простору постоји изграђена преносна средњенапонска 35кВ, 20кВ и 10кВ мрежа као и нисконапонска 0,4кВ мрежа и одговарајуће трафостанице. Са 20кВ извода ТС "Темерин" 110/20кВ напајају се насеља Темерин и Бачки Јарак. Територија Сирига напаја се са трафостанице 35/10кВ "Ченеј" која је 35кВ далеководом повезана са ТС 35/20/10кВ "Римски Шанчеви".

Према констатацијама у Просторном плану општине Темерин, преносну и дистрибутивну мрежу је, у циљу квалитетног и сигурног снабдевања потрошача електричном енергијом потребно ревитализовати и обезбедити двострано напајање. ТС 110/20кВ "Темерин" је потребно преко Жабља, изградњом 110кВ далековода до Перлеза везати за Зрењанин, чиме ће се остварити затварање петље Темерин-Жабља, Перлез, Зрењанин, Нови Бечеј, Бечеј, Србобран, Нови Сад-Темерин и омогућити резервно напајање конзума ТС "Темерин".

У постојеће ТС 110/20кВ "Темерин" уградиће се још један трансформатор снаге 31,5кВА за обезбеђење потреба свих потрошача на територији општине. Средњенапонски 35кВ водови прећи ће на 20кВ напонски ниво, а трафостанице 35/10кВ и 35/20кВ задржаће се као 20кВ разводна чворишта. Целокупну 10кВ мрежу потребно је реконструисати за рад на 20кВ напонском нивоу. Планира се изградња 20кВ далековода од ТС 110/20кВ "Темерин" до насеља Сириг. Постојећи 3кВ далековод ће служити за напајање разводног постројења (РП) "Ченеј" као и резервна веза напајања насеља Сириг. Такође, планирана је изградња 20кВ далековода од ТС 110/20кВ "Темерин" који ће напајати радну зону у Бачком Јарку, као и 20кВ далеководи Темерин-Надаљ и Сириг-Србобран. Постојећи 20кВ далековод, који напаја радну зону у Бачком Јарку, потребно је демонтирати и изградити нови 20кВ кабловски вод, и изградњом нових трафостаница 20/0,4кВ напонског преноса и реконструкцијом постојећих 10/0,4кВ обезбедити довољно капацитета за све потрошаче. Нисконапонску мрежу у појединим деловима насеља општине Темерин потребно је реконструисати (Просторни план општине Темерин).

Табела 24: Процена потрошње за период до 2025. године

Насеље	потрошња GWx 2025.	вршна снага MW 2025.	број типских трафостаница 630кВА
Темерин	83,85	20,96	41
Сириг	15,8	3,75	8
Бачки Јарак	22,42	5,6	12
Општина	121,35	29,95	61

У циљу управљања и одрживости електроенергетског система неопходно би било у што краћем року направити базу података за кориснике електричне енергије на високом напону, који се углавном налазе у радним зонама. Они поседују сопствене трафостанице и имају

директан однос са електропривредом. Највећи број корисника на високом напону представљају производни погони у радним зонама насеља Темерин, Сириг и Бачки Јарак. Такође, постоје на две локације радне зоне ван грађевинског подручја насеља, у приватном власништву. Ови корисници електричне енергије су значајни због битног утицаја на укупну потрошњу, као и максимално расположиву електричну енергију. Поред стања трафостаница које су у поседу привредних субјеката - корисника на високом напону, било би неопходно направити пресек стања њихове потрошње реактивне енергије као и трошкова вршног оптерећења. Поред редовних месечних рачуна које они плаћају на високом-индустријском напону, сама потрошња је у високој корелацији са интензитетом привредних активности и представљала би значајан месечни извештај у анализи потрошње енергије и привредних активности.

За анализу стања енергетског комплекса на подручју општине Темерин неопходно је поменути углавном неискоришћене потенцијале у обновљивим изворима енергије, расположивим на подручју Општине. Такође, потребно је имати увид у побољшање енергетских биланса, уз радикални заокрет у управљању отпадом.

У истраживању могућих решења за спаљивање комуналног отпада, индустријског отпада и пластике за насеља величине до 30,000 становника, дошли смо до података о мини-електранама савременог типа које могу користити чврсти отпад као инпут, претварајући га у топлотну и електричну енергију уз брзу пропусност и високу ефикасност у енергетском и економском смислу. Критеријум за избор опреме је био да не емитују непријатне мирисе, не стварају буку и немају отпадних вода. У истраживању нисмо нашли домаћег произвођача ове опреме, али смо кроз упоредну анализу произвођача из Немачке и Чешке дошли до података да би једно такво постројење, које би радило на отпад, за насеље величине Темерина могло дати око 1MW електричне и 1,4MW топлотне енергије, односно производњу реда величине 8000MWx електричне и 11000MWx топлотне енергије, уз рад од око 8000x годишње. Ако би се ово постројење инсталисало да сагорева отпад у Темерину, оно би било значајна замена за утрошени гас у топланама, а било би сасвим довољно да обезбеди комплетну санитарну воду у летњем периоду. Потребно је нагласити да се минимализује количина преосталог отпада за стално одлагање, као и потребе за капацитетима за одлагање, уз радикално смањење трошкова за рекултивацију простора. Поред нето ефеката у производњи електричне и топлотне енергије долази до повећања запослености и смањеног оптерећења животне средине.

У анализи управљања енергетиком, уз значајне ефекте на повећање и структуру пољопривредне производње, запосленост и извоз, дошли смо до сличних карактеристика постројења које би могли као улазне сировине користити ђубриво животиња, кланични отпад, сламу житарица, лишће и остатке репе, силажу траве, разно зеленило, грање, дрво и дрвни отпад, као и биљке гајене ради коришћења њихове биомасе, нпр, чичока. Ако се има у виду да се кланични отпад као и добар део ђубрива животиња из оштине Темерин превози у Врбас на спаљивање, ефективна уштеда је још значајнија.

Табела 25: Енергетски потенцијал биомасе из остатака на постојећем нивоу пољопривредне производње

ред. бр.	Биомаса	Биомаса за сагоревање (25% од укупне) (т)	Доња топлотна моћ (MJ/kg)	Еквивалентна вредност лаког уља за ложење (т)
1	Пшенична слама	2154,25	14	718
2	Кукурузовина	6184,75	13,5	1987,78

3	Стабљика сунцокрета	108,5	14,5	37,46
4	Слама од соје	1976,4	15,7	738,68
	Укупно:	10423,9		3481,92

Потенцијал биомасе у обновљивим изворима енергије и значајан допринос поправљању енергетског биланса у општини Темерин посебно се треба узети у обзир јер у структури пољопривредних површина оранице учествују са 97%. Биљна производња у Темерину се обавља на око 14858 хектара. Не улазећи у структуру пољопривредне производње, њеним ефектима, укупном дохотку, ниском нивоу прераде односно одсуству прерађивачких капацитета, може се приметити да енергија биомасе представља значајан потенцијал за поправак енергетског биланса и унапређење економских перформанси.

Биомаса представља обновљиви извор енергије и уопштено се може поделити на дрвну, недрвну и животињски отпад. За сваку групу која је горе наведена постоје значајни потенцијали на укупном простору на коме се простире општина Темерин.

Потенцијалне количине биомасе из остатак пољопривредне производње у општини Темерин потребно је редуковати за оне количине које се зоравају, враћају у њиву, служе као сточна храна или се директно користи за грејање објеката. Енергетски потенцијал биомасе из остатка пољопривредне производње општине Темерин, као једна четвртина од укупне количине, појављује се у облику пшеничне сламе, кукурузовине, стабљике сунцокрета, сламе од соје. Укупна количина је око 10,500 тона, или у еквивалентној вредности лаког уља за ложење 3,500 тона.

Због укупне геометрије простора општине Темерин, распореда и растојања остатака пољопривредне производње, није за очекивати да је исплативо сакупљање са целе површине и изгарање у једном постројењу. Зато се, по правилу, биомаса из остатака комбинује са недрвном узгојеном биомасом. У случају општине Темерин, најповољније би било да се једно постројење лоцира на подручју Сирига, друго у зони Бачког Јарка, а треће би било постројење које служи за сагоревање комуналног отпада. При оваквом распореду места изгарања, због значајног смањења растојања, реално је очекивати значајне ефекте коришћења остатака пољопривредне производње као допунског горива. У случају недрвне узгојене биомасе, на примеру чичоке, довољно би било користити биомасу са 100 хектара површине, уз податак да је принос и цена чичоке двоструко већа од кромпира.

Анализирајући просторне и ресурсне потенцијале у обновљивим изворима енергије, могуће је у кратком року обезбедити и ставити у функцију најмање три енергетска система инсталираних капацитета електричне и топлотне енергије, као смо навели на примеру изгарања комуналног и индустријског отпада. То би значило инсталација нових 3x1MW електричне и 3x1,4MW топлотне енергије. У случају коришћења топлотне енергије за интензивну пољопривредну производњу, уз пратеће нуспроизоде и ефекте, само из ова три постројења могуће је обезбедити три пута по 120 запослених различите квалификационе структуре и извоз реда величине 30,000,000 евра. Предмет извоза би били пољопривредни производи виших фаза обраде. Ако се узме у обзир и чињеница да је могуће обезбедити капацитете за прераду чичоке - линија здраве хране и линија козметике, финансијски ефекти се знатно поправљају.

Подаци који су коришћени за енергетске ефекте и економске показатеље су преузети из каталога произвођача енергетских система на бази биљног отпада. Показатељи који су

доступни из реалних пословних планова за слична потројења на примерима интензивне производње печурки, смрзнутог воћа и поврћа, показују још значајније ефекте. Укупни ефекти оваквог разумевања коришћења обновљивих извора енергије у претходном разматрању нису узели у обзир последице низа услуга које су неопходне за постојање оваквих постројења, а које пружају локална мала и средња предузећа: паковање, транспорт, штампа, итд.

Врло кратко ћемо поменути и значај геотермалне енергије коју је могуће користити за различите енергетске потребе. Геотермална енергија има врло широк спектар могућности коришћења. Геотермалном енергијом се углавном супституишу средње и нискотемпературни процеси, који иначе чине више од 70% укупних топлотних потреба. За случај општине Темерин посебно су значајне могућности геотермалне енергије у супституцији комерцијалних горива, и то за производњу топлотне енергије за грејање и хлађење кућа, станове, пословних и јавних објеката, затим за грејање стакленика и пластеника, а зависно од квалитета воде и за рекреативне и балнеолошке потребе. Коришћење термалних извора у оквиру купатила и процеса рехабилитације већ има дугу традицију у Темерину. Крајем 2003. године Институт за архитектуру и урбанизам Србије завршио је студију о могућностима изградње рехабилитационог центра и бање у Темерину. Осим промоције даљих напора у овом правцу није било. Развој топлотних пумпи и ефикасних геосонди довео је до убрзаног коришћења за грејање и хлађење кућа и објеката, и већ постоји неколико таквих објеката на подручју општине, уз значајне енергетске уштеде, али без подршке или партиципирања шире зајнице у оваквим пројектима. Уз реконструкцију и доградњу објекта у Сиригу извршено је мерење и урађен елаборат који је показао да је могуће грејање и хлађење целог објекта коришћењем геотермалне енергије. Из необјашњивих разлога, у објекту је реализован пројекат уз класичне системе грејања и хлађења, који су нижег квалитета. Општина Темерин би морала да заузме став о подстицајима коришћења оваквог начина грејања, како код индивидуалних потрошача тако и код правних субјеката. Било би изузетно корисно да се у најкраћем могућем року изврши провера замене постојећег система грејања и хлађења у објектима јавне намене, посебно у областима образовања и здравства.

Приступ проблему енергетике као значајне развојне шансе општине Темерин у значајној мери утиче на другачији стратешки приступ и привредном и друштвеном развоју. Било би неопходно извршити и одговарајуће корекције у SWOT анализи и циљевима.

На поменутом дијаграму пројекције очекиваног утрошка електричне енергије до 2025. године, видно је да очекивани раст привредних активности нужно доводи до раста потрошње електричне и топлотне енергије. Приступ коришћења електрана на обновљиве изворе енергије са производњом хране представља нови концепт и показаћемо на примеру карактеристика постројења фирме ХЦМ ГмБХ Магдебург ефекте коришћења за ниво пољопривредне производње који може бити примењен у случају повртарске производње на простору општине Темерин. У претходној анализи констатовано је да је могуће на простору општине распоредити два оваква постројења ради мањег трошкова сакупљања биомасе из остатака пољопривредне производње, стога ћемо навести неке карактеристике Електране на обновљиве изворе са производњом хране. Предложена електрана производи 1 MW/х електричне енергије, 1,4 MW/х топлотне енергије, 4380 тона печурке буковаче и 6000 тона смрзнутог воћа и поврћа годишње. За наведени ниво производње користи се неколико независних технолошких целина на бази енергије створеној у електрани. Ради се заправо о пет организација на једној локацији. Прву представља сама електрана са фабриком за производњу инпута (на овом примеру ради се о чичоки). Друга је фабрика за производњу печурки буковача са фабриком за производњу џакова. Трећа је фабрика за прераду воћа и

поврћа са хладњачом од 6000 тона. Четврта је фабрика за прераду чичоке, пета фабрика за производњу биоетанола. Укупна површина потребна за ово постројење је око три хектара. На самој локацији непосредно је запослено између 130 и 150 радника и око 500 коопераната, уз коришћење услуга и сервиса у окружењу на пословима сервисирања, одржавања итд. Укупна вредност производње износи око 14 милиона евра годишње, комплетна производња је намењена извозу и ради се за познатог купца. Ако напоменемо да је на подурчју општине Темерин у кратком року могуће инсталирати две овакве енергане, види се колике финансијске ефекте би имало. Извоз из оваква два постројења је приближан тренутном нивоу извоза, с тим што овакво значајно повећање производње и запослености не утиче на повећање потрошње електричне енергије у окружењу, већ се вишкови енергије враћају у мрежу. Зависно од произвођача, енергана овог типа, укупна вредност инвестиција по јендој енергани је реда величине 15 милиона евра. Енергане на обновљиве изворе енергије за производњу хране се по правилу финансирају пројектно, уз доступне европске фондове, уз врло повољна средства са дужим временским периодом, ниским каматама, и значајним отписом.

Као што је наведено у анализи, приступ проблему енергетике као развојној шанси општине Темерин подразумева одржив економски раст уз повећано запошљавање и повећање квалитета живота становништва.

5.6. Инфраструктура

Општина у последњем планском периоду није успела да инсталира ГИС (географски информациони систем) за комплетирање дигитализованих просторних података ради лакшег сагледавања и руковања подацима (нпр. евиденција катастра подземне инфраструктуре) на територији Општине.

5.5.1. Саобраћајна инфраструктура

Саобраћајни положај Општине Темерин детерминише њен повољан положај у односу на Нови Сад, на коридор 10 и централни положај у односу на западну и јужну Бачку и централни Банат.

У успостављању везе и саобраћаја између Општине Темерин и насеља суседних и удаљених општина највећи удео има друмски саобраћај, затим поштански-телекомуникациони, па железнички саобраћај.

Друмски саобраћај

Најфреквентнији саобраћај у општини одвија се друмским саобраћајницама. Мрежа друмских саобраћајница у општини је 152,4 км дужине, а чине је путеви магистралног, регионалног и локалног значаја. Густина саобраћајница у општини је 89,8 км/100 км² што је знатно изнад војвођанског просека, мада је већина путева локалног значаја. Дужина државних путева је знатно мања:

- државни пут I реда – ауто пут Е-75 – у дужини од 1,9 км пролази кроз општину
- државни пут II реда бр. 102 који пролази кроз насељена места Бачки Јарак и Темерин у дужини од 13,2 км
- државни пут II реда бр. 100 који пролази кроз насељено место Сириг – у дужини од 13,9 км пролази кроз општину
- државни пут II реда бр. 112 који пролази кроз насељена места Сириг и Темерин - у дужини од 12,5 км пролази кроз општину.

Табела 26: Просечни дневни саобраћај на државним путевима у општини Темерин у 2014. години

Државни пут II реда	Просечан дневни саобраћај
бр. 102	9.331
бр. 100	5.548
бр. 112	4.687

Најинтензивнији транзитни саобраћај се одвија на регионалном путу бр. 102, који повезује макрорегионални центар Нови Сад и потиске општине. Обим транзитног саобраћаја на поменутој деоници нарушава одвијање локалног саобраћаја и угрожава безбедност саобраћаја на простору насеља Бачки Јарак и Темерин, а неадекватно регулисан саобраћај на раскрсницама где су постављени семафори и нема посебних трака за скретање у многама успорава транзитни саобраћај.

Вишегодишњи тренд раста степена моторизације и тренд смањења броја корисника јавног превоза указују на веома забрињавајући квалитет управљања саобраћајном политиком. Око 65% дневних путовања између Новог Сада и Темерина се врши путничким аутомобилима између осталог због незадовољавајућег квалитета услуге јавног превоза. Наиме цена услуге

јавног превоза није у складу са пруженим квалитетом услуге (неадекватан комфор путника, дуго време путовања, висока попуњеност возила).

Велику фреквентност саобраћаја преко централних делова насеља прати и проблем оскудице у паркинг површинама, односно недостатак паркинг простора нарочито у централним деловима Темерина.

Највећи недостатак паркинг места у Темерину се осећа у околини зграде Скупштине општине, у улици Петефи Шандора, у околини Дома здравља и Предшколске установе „Вељко Влаховић”, као и у околини раскрснице Новосадске улице и улице Кошут Лајоша. Паркирање представља проблем у околини сваке школе и јавне установе, код базена (нема ни једног изграђеног паркинг места) и у околини новоизграђених објеката колективног становања. Наиме новоизграђени објекти за колективно становање немају потребан број изграђених паркинг места на својој грађевинској парцели, стога су станари приморани да паркирају своја возила на улици. Проблем паркирања у ужем центру је последица и велике концентрације објеката услужних делатности (пекаре, ресторани, кафићи, банке итд.).

Тренутно је у насељу Темерин у централној зони под системом наплате око 230 паркинг места, што доприноси томе да је на паркинзима под наплатом већи обртaj паркирања са краћим временом заузетости, али доприноси и томе да се возила сада паркирају изван дела под наплатом, у неретком случају неправилно.

Да би се проблем решио првенствено је потребно израдити план детаљне регулације централног дела насеља Темерин, решити проблем одводњавања постојећих паркинг места који су под наплатом, а која су у кишном периоду неупотребљива због непостојеће инфраструктуре за одвођење атмосферских вода. Такође је потребно рационализовати локације паркинг места са наплатом, одредити потребан број паркинг места која треба да се изграде на грађевинској парцели новопроектованих објеката за колективно становање и вршити контролу истих.

Развој бицикличког саобраћаја и одржавање постојећих стаза је у потпуности занемарен. Једина бицикличка стаза је изграђена поред државног пута II реда бр.102 у дужини од око 8 км, али се не одржава и у веома је лошем стању.

Постојећи тротоари на територији општине су у јако занемареном стању. Нови тротоари се углавном не граде, а већ постојећи се не одржавају. Тротоари су пуни денivelација и рупа, а тротоари оштећени путем грађевинских, транспортних и пољопривредних радова у највећем броју случајева се не поправе.

Железнички саобраћај

Изградња железнице на простору општине Темерин завршена је 1899. године у склопу пруге Нови Сад - Бечеј. Густина железничке мреже у општини износи $4,7 \text{ км}^2/100 \text{ км}^2$, што је мање од војвођанског просека од $6,8 \text{ км}^2$ на 100 км^2 . Дозвољено оптерећење вагона на деоници Нови Сад - Бечеј износи 16 тона по осовини.

Железнички саобраћај у темеринској општини тренутно функционише у врло малом обиму. Превоз путника железницом званично је укинут 1998. године, због недостатка возних средстава. Превоз терета је и даље у функцији, али је инфраструктура у изузетно лошем стању. Пруга је запостављена, брзина кретања је ограничена на 20 километара на час уз напомену да је привремени саобраћај и превоз потпуно неконтролисан (превоз

пољопривредних производа, грађевинског и огревног материјала) што доводи до потпуног девастирања већ пропалог колосека.

Будућност железничког саобраћаја, као и стања пруге зависи од националних саобраћајних стратегија, односно опредељења државе према окретању одрживом саобраћају, и од преформулације приоритета у теретном саобраћају на територији Србије.

5.5.2. Електроенергетска инфраструктура

Снабдевање електричном енергијом општине Темерин првенствено је обезбеђено из трафостанице ТС „Темерин“ 110/20kV, са уграђеним трафоом снаге 31,5 kVA. Насеље Сириг се напаја, преко 20kV разводног постројења “Ченеј”, из трансформаторске станице ТС “Римски шанчеви” (Нови Сад) трансформације 110/20kV. Насеље Темерин се напаја из ТС 110/20kV “Темерин” (Темерин), а насеље Бачки Јарак се доминантно напаја из ТС 110/20kV “Темерин” (Темерин) а у мањем делу (ТС) 110/20 kV/kV “Римски шанчеви” (Нови Сад).

Из надлежности Оператора дистрибутивног система су изграђени 20kV надземни и подземни водови, као и надземна и подземна нисконапонска мрежа. Извршена је реконструкција 10kV мреже за рад на 20 kV напонском нивоу на територији општине Темерин, а затварање петље Темерин-Жабал, Перлез, Зрењанин итд. да би се омогућило резервно напајање ТС Темерин је у надлежности ЈП “Електромереже Србије”.

Постоје нови планови за унапређење мреже и они се стално унапређују и ажурирају на годишњем нивоу. Постојећи проблеми у снабдевању које треба што пре решити су проблем радијалности постојећег 110kV далековода, изградња 20kV далековода Темерин – Сириг (и формирање напајања овог далековода из TS 110/20 kV/kV “Темерин”), изградња 20kV далековода Темерин – Надаљ, изградња 20kV далековода Србобран – Сириг, уградња другог енергетског трансформатора 110/20 kV/kV у ТС 110/20 kV/kV “Темерин”, повећање капацитета постојеће мреже и повећање поузданости рада мреже у продужетку улице Партизанске (и у планираној радној зони према Иланци).

5.5.3. Комунална инфраструктура

Гасоводна мрежа

У општини су изграђени гасоводи РГ-04-15 и ДГ-02-02 и разводни гасоводи на укупној дужини од 255.256 м. Већина гасне мреже је урађена од полиетилена, мањи део од око 11.500 м гасне мреже је од челика.

Табела 27: Дужина изграђеног гасовода у општини Темерин

Место	Дужина изграђеног гасовода
Прва Месна Заједница Темерин	139.550 м
МЗ Бачки Јарак	49.166 м
МЗ Старо Бурђево	26.410 м
МЗ Сириг	40.130 м
Укупна дужина гасне мреже	255.256 м

Извор: ЈП ГАС

На гасну мрежу која има капацитет за снабдевање свих потрошача, прикључено је 6.613 потрошача, нешто више него 2010. године (6.525). Неактивних потрошача има 280, то су

потрошачи који су одјавили потрошњу. Највећи број прикључака се односи на домаћинства, што доприноси великим сезонским осцилацијама у потрошњи гаса.

Процент прикључених домаћинстава у односу на укупан број домаћинстава у општини је око 72%, што је са аспекта утицаја на животну средину повољно.

Водоснабдевање и водоводна мрежа

У општини Темерин у периоду од 1971 - 1973. године изграђен је водовод, са тим је проблем водоснабдевања суштински решен. Укупан број домаћинстава прикључених на водоводну мрежу је 9.184, што је скоро 100% укупног броја домаћинстава. Поред домаћинстава, на водоводну мрежу приључено је и 370 правних лица.

Табела 28: Број потрошача по месним заједницама

Месна Заједница	Број потрошача-физичка лица	Број потрошача-правна лица
Прва МЗ Темерин	5.400	250
МЗ Старо Ђурђево	1.167	39
МЗ Сириг	963	25
МЗ Бачки Јарак	1.654	56
Укупно	9.184	370

Извор: ЈКП Темерин

На територији општине Темерин постоји пет изворишта воде са више бунара на сваком изворишту.

Насеље Темерин се снабдева водом са два изворишта, прво и највеће је извориште "Вашариште" које се налази у западном делу насеља, а друго је извориште "Старо Ђурђево". МЗ Бачки Јарак има два изворишта. Прво извориште је у самом насељу, а друго извориште "Ливадице" располаже са једним бунаром који се експлоатише сезонски у летњем периоду кад је највећа потрошња. МЗ Сириг има једно извориште са четири бунара.

Табела 29: Преглед бунара и црпних станица за производњу воде у општини Темерин

Црпна станица	Ознака бунара	Локација	Година изградње	Дубина	Капацитет	
Темерин						
	Бунар Б1	Вашариште	1972.	120 м	400 л/мин	ван погона
	Бунар Б2	Вашариште	1973.	120 м	400 л/мин	ван употребе
	Бунар Б3	Вашариште	1986.	160 м	100 л/мин	
	Бунар Б4	Вашариште	1986.	160 м	500 л/мин	
	Бунар Б5	Вашариште	1986.	160 м	800 л/мин	
	Бунар Б6	Вашариште	1986.	159 м	1000 л/мин	
	Бунар Б7	Вашариште	1988.	161 м	1000 л/мин	
	Бунар Б8	Вашариште	2011.	170 м	900 л/мин	
Старо Ђурђево						
	Бунар Б1	Код Хмељарника	1996.	156 м	500 л/мин	
	Бунар Б2	Код Хмељарника	1999.	155 м	1000 л/мин	
Бачки Јарак						
	Нови бунар Б1	Код Челика	2003.	125 м	900 л/мин	
	Бунар Б2	Код Челика	1994.	130 м	900 л/мин	10% кап.
	Бунар Б3	Код Челика	1972.	130 м	300 л/мин	
	Жути бунар Б3	Код Челика	1974.	185 м	800 л/мин	ван употребе

	Бунар на Ливадици	На Ливадици	1997.	130 м	500 л/мин	
Сириг						
	Бунар Б1	Ул. Добровољачка	1978.	135 м	400 л/мин	ван употребе
	Бунар Б2	Ул. Добровољачка	1982.	135 м	400 л/мин	ван употребе
	Бунар Б3	Ул.Добровољачка	1986.	135 м	400 л/мин	ван употребе
	Бунар Б4	Центар МЗ	2004.	189 м	900 л/мин	

Извор: ЈКП Темерин

Два пута месечно се врши узорковање воде на извориштима. Поред изворишта узорак се узима и са спољне мреже - са осам места за утврђивање микробиолошких карактеристика, а са три места за утврђивање хемијских карактеристика воде. Узорци узети на извориштима и ван бунара са спољне мреже су истог квалитета на територији водоводне мреже. Микробиолошке карактеристике су 99% исправне, а хемијске карактеристике су незадовољавајуће због присутности амонијака и арсена у води.

По лабораторијским резултатима, квалитет узорка воде највише задовољава из Бунара 4 у Сиригу, наиме ту присутност арсена у води варира између 0,01 - 0,016 милиграма арсена по литру (максимално допуштена концентрација арсена редовне прилике је 0,01 милиграма арсена по литру према Правилнику о хигијенској исправности воде за пиће "Сл. лист СРЈ", бр. 42/98 и 44/99).

Због концентрације арсена изнад МДК забрањено је коришћење воде за пиће из водоводне мреже на територији целе општине Решењем бр. 107-53-05562/2003-14 од 24.11.2003. године.

У 2015. години на изворишту Вашариште је постављен нови уређај за дезинфекцију воде, оксихлороген. Исти такав уређај је набављен и за Нови бунар 1. у Бачком Јарку и за Бунар 4 у Сиригу.

Табела 30: Произведена и фактурисана вода у општини Темерин, 2014. година

Место	Произведено	Фактурисано	Разлика	Разлика у %
Темерин - Старо Ђурђево	985.592 м ³	845.796 м ³	139 796 м ³	14,2
Сириг	178.276 м ³	141.630 м ³	36 346 м ³	20,4
Бачки Јарак	287.487 м ³	255.693 м ³	31 794 м ³	11,1
Укупно	1.451.355 м³	1.243.119 м³	207 936 м³	14,3

Извор: ЈКП Темерин

Разлика између произведене и фактурисане количине се појављује због застарелости водоводне мреже, одржавања и осталих губитака на водоводној мрежи. Наиме водоводна мрежа је веома разграната, није тзв. кружни ток, са слепим водоводима који се морају с времена на време испирати. Подземни катастар водоводне мреже, а ни цртеж прикључних места, не постоји.

Постојећу водоводну мрежу у општини Темерин чине водоводне цеви од Ø50 до Ø200 мм. Услед парцијалне доградње водоводне мреже, без прецизне процене потребних капацитета и без ширег сагледавања планског развоја општине, добила се водоводна мрежа која не обезбеђује стандардом прописан притисак на свим деловима мреже, нарочито у летњем периоду.

Табела 31: Дужина и пречници водоводне мреже у општини Темерин

Место	Дужина	Ø50	Ø80	Ø100	Ø150	Ø200
Прва МЗ Темерин	64,3 км	2,9 км		53,7 км	7,4 км	0,2 км
МЗ Старо Ђурђево	17,3 км	2,7 км		12,2 км	1,9 км	0,5 км
МЗ Сириг	17,7 км		15,3 км	1,9 км	0,6 км	
МЗ Бачки Јарак	24,5 км	3,0 км	1,0 км	20,0 км	0,2 км	0,3 км
Укупно	123,8 км	8,6 км	16,3 км	87,8 км	10,1 км	1,0 км

Извор: ЈКП Темерин

Притисак у водоводној мрежи код изворишта је од 3,3 бара до 4,3 бара, а на крајевима мреже је од 1,9 бара до 2,8 бара у зависности од потрошње и годишњег доба. Пошто је водоводна мрежа застарела и минимум 75% водоводне мреже је од азбестно-цементних цеви, водоводна мрежа не би ни издржала већи притисак. Због застарелих бунара, већина бунара је старија од 30 година, и опадања издашности истих, од маја месеца до септембра, не би се ни могао постићи већи притисак.

Канализација и пречистач комуналних отпадних вода

Изградња канализационе мреже у општини Темерин је започета 1994. године у насељу Темерин, а прикључење корисника на канализациону мрежу је почело тек 2010. године јер је пречистач за отпадне воде те године стављен у функцију. У насељу Бачки Јарак је 2015. године почело извођење пројекта примарне и секундарне канализационе мреже.

Тренутно је изведен и стављен у функцију главни колектор дужине 1.477 м, који повезује јужни и северни колектор са постројењем за пречишћавање отпадних вода. Главни вод I деонице јужног колектора је дужине 1.644 м, а секундарни вод истог је 3.315 м дуг. Секундарни вод I деонице јужног колектора се простира на територији центра МЗ Темерин. Дужина изграђеног главног вода II деонице јужног колектора (фаза I, II, III) је 4.794,20 м. Дужина главног вода II деонице јужног колектора (фаза IV, V) тренутно у изградњи је 1.783 м, а дужина секундарног вода у изградњи је 1,713 м. I фаза главног вода северног колектора је такође изведена, дужина главног вода са секундарним делом је 808,3 м. Тренутно је у изградњи I етапа главног вода I фазе западног колектора чија је дужина 405 м.

Табела 32: Изведени делови канализационе мреже у општини Темерин у 2015. години

Колектори	Вод	Дужина изграђене мреже (м)	Материјал цеви	Пречник цеви (мм)
Главни колектор		1.477,0 м	ПВЦ	800
I деоница јужног колектора	Главни вод	1.644,0 м	ПВЦ	400
	Секундарни вод (зона центра)	3.315,0 м	ПВЦ	250
II деоница јужног колектора фаза I, II, III	Главни вод	4.794,2 м	ПВЦ	500
I фаза северног колектора	Главни вод са секундарним делом	808,3 м	ПВЦ	250, 300, 400

Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Табела 33: Делови канализационе мреже у изградњи у општини Темерин у 2015. години

Колектори	Вод	Дужина мреже у изградњи (м)	Материјал цеви	Пречник цеви (мм)
II деоница јужног	Главни вод	1.783 м	ПВЦ	400

колектора фаза IV, V				
	Секундарни вод	1.713 м	ПВЦ	250
I фаза западног колектора	Главни вод I етапа	405 м	ПВЦ	500, 400

Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Табела 34: Степен изградње примарне и секундарне мреже у насељу Темерин

Година	Укупна дужина изграђене мреже	Укупан број прикључених корисника
2009.	7.048,7 м	0
2010.	7.065 м	10
2011.	7.129,8 м	29
2012.	8.045 м	64
2013.	9.026,8 м	200
2014.	10.237,5 м	264
2015.	12.284,9 м	277
	Планирани степен реализације	Планирани број прикључених корисника
2016.	13.696,2 м	305

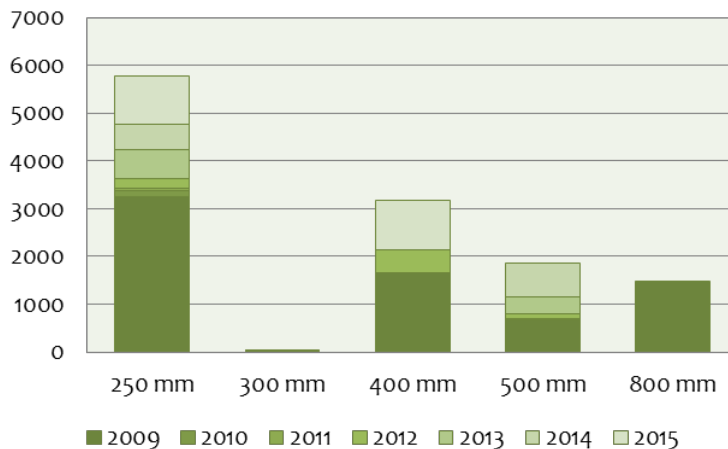
Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Табела 35: Степен изградње примарне и секундарне мреже у насељу Бачки Јарак

Година	Укупна дужина мреже у изградњи	Укупан број прикључених порисника
2015.	1.387 м	0
	Планирани степен реализације	Планирани број прикључених корисника
2016.	3.569 м	10

Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Графикон 10: Изградња канализационе мреже (пречник/дужина/година изградње)

Извор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Привремени пречистач отпадних вода је у функцији од 2010. године. Укупан капацитет пречистача износи 2.400 ЕС (еквивалентних становника), а његова искоришћеност је око 78%. Водопријемник пречишћених вода је мелиорациони канал ознаке J-152, који припада сливу водотока Јегричка и који се налази у непосредној близини локације пречистача.

С обзиром на прилично мали број тренутних прикључака планира се изградња новог пречистача већег капацитета у више етапа. Капацитет новог пречистача у I етапи би био од 18 000 ЕС.

Поред капацитета привременог пречистача проблем представља и одлагање отпадних вода из септичких јама. Наиме, привремени пречистач није технички прикладан за чишћење отпадних вода из септичких јама.

Табела 36: Број прикључака по типовима објеката у општини Темерин у 2015. години

Типови објекта	Број прикључака
Јавне установе	10
Стамбене зграде	8
Приватне куће	181

Избор: ЈП Дирекција за изградњу и урбанизам општине Темерин

Број прикључака у односу на дужину изграђене канализационе мреже је изузетно низак. Док се не изгради нови пречистач отпадних вода, због високе искоришћености капацитета привременог пречистача, овај број се не може знатно повећати.

Одвођење атмосферских вода

Систем одвођења атмосферских вода на општинском нивоу је ниско изграђен. Поред саобраћајница у неким улицама постоје отворени канали - јаркови, али су на више места запуштени, па чак и затрпани. Затвореног система за одвођење површинских вода нема. Постоје рудиментарни покушаји за одвођење атмосферских вода у централним деловима насеља, али су те риголе изграђене тако да се вода не одводи у прихватне канале него се разлива по саобраћајним површинама, проузрокујући тако још већи проблем.

Руковање комуналним отпадом

У претходном пројектном периоду од 2010. до 2015 год. урађен је Локални план управљања отпадом за општину Темерин (2011. године) као и Регионални план управљања отпадом за град Нови Сад и општине Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Жабал, Србобран, Темерин и Врбас (2011. године).

У регионалном плану управљања отпадом, између осталог, предвиђено је да се до 2015. године успостави регионални систем управљања отпадом, што подразумева изградњу регионалне санитарне депоније, изградњу трансфер станица, као и оснивање регионалног предузећа одговорног за руковођење и спровођење плана. Такође је предвиђено санирање постојећих сметлишта у општинама, као и изградња рециклажних дворишта.

Сходно претходно поменути плановима за управљање отпадом у 2010. години урађен је Главни пројекат санације депоније чврстог комуналног отпада у Темерину, а 2012. године изведена је Фаза I пројекта санације депоније. Инвеститор је био ЈКП Темерин.

Градска депонија у општини Темерин налази се на регионалном путу Оџаци-Жабал, на деоници Сириг-Темерин на удаљености од 1.500 м од насеља Темерин. Према класификацији, темеринска депонија је предвиђена за одлагање чврстог комуналног и инертног отпада.

По фази I главног пројекта санације депоније, постојећи отпад се са западног дела депоније претоварио и компактирао како би се направило место за будућу трансфер станицу. Косине тела депоније су при санацији коначно затворене, формирана је водонепропусна баријера.

Приликом санације извршена је уградња биотрнова за ослобађање депонијског гаса што је допринело смањењу ризика од појаве пожара у телу депоније. Горњи плато депоније је био предвиђен за одлагање отпада док се не изгради регионална депонија.

На основу расположивог простора по прорачуну отпад се могао одлагати на санирану депонију још четири године од тренутка санације. Капацитет саниране депоније се, међутим, већ 2015. године попунио. Тренутно се ради на идејном решењу за даље одлагање отпада на депонију, пошто изградња регионалне депоније још није ни започета. По идејном решењу отпад би се и даље одлагао на горњи плато постојеће депоније, на већ постојећи компактирани отпад. По прорачунима депонија би се проширивала у висину, и на тај начин на горњи плато могао би се одложити четири пута по 2 м компактираног отпада. Овај додатни капацитет би требао да буде довољан за одлагање отпада наредних 4 - 5 година.

Инфраструктура депоније после санације састоји се од жичане оgrade, портирнице, рампе, приступног пута, а за набијање и равнање отпада на депонији набављен је и један компактор. Пројектом је такође предвиђено да се постојећи муљ из септичких јама транспортује на постројење за пречишћавање отпадних вода. Међутим постројење за пречишћавање није адекватно за прихват отпадних вода из септичких јама тако да се отпадне воде и даље одлажу у привремену лагуну, од 10 000 м³ запремине, поред депоније. У 2014. години је ископана нова преливна лагуна запремине 14 000 м³.

Опрема за транспорт отпада састоји се од два аутосмеђара и једног аутоподизача. ЈКП такође располаже једним возилом за чишћење септичких јама.

По подацима ЈКП Темерин укупан број домаћинстава обухваћених прикупљањем отпада износи око 100% од укупног броја домаћинстава. Отпад из домаћинстава сакупља се једном недељно. ЈКП Темерин тренутно располаже са 5.700 канти од 120 литара за сакупљање отпада из домаћинстава.

У стамбеним зградама смеће се прикупља и одвози пражњењем контејнера од 1,1 м³. ЈКП располаже са 100 комада контејнера од 1,1 м³ и 23 комада комуналних контејнера од 5 м³. На јавним површинама стоји 9 контејнера од 5 м³, а преостали део контејнера је код предузећа са којим ЈКП има склопљен уговор и на гробљима. Број правних лица обухваћених услугом одвоза комуналног отпада је око 760.

Отворени контејнери од 5 м³ постављени на јавним површинама за сакупљање отпада са пијаца и осталог мешаног отпада представљају проблем за околину. Наиме ови пунктови за сакупљање формиран су без икакве пратеће инфраструктуре. Немају чврсту подлогу, а ни ограду. Последично њихова околина је у лошем стању због глодара и због разношења смећа ветром. Уколико би се ови пунктови направили по правилу и на више локација, у добром случају могли би да допринесу и смањењу појава дивљих депонија, а могли би да служе и као сабирна места за рециклабилне материјале.

Тим више јер састав отпада који се сакупи још увек указује на то да се пуно рециклабилних материјала (као што су папир и картон, стакло, амбалажни отпад), као и биоразградивог отпада без даље селекције и прераде одлаже на депонију.

Сакупљање ПЕТ амбалажа једно време се вршило помоћу посебних посуда које су биле постављене на јавним површинама, све до 2015. године када је ЈКП увео сакупљање ПЕТ амбалажа код домаћинстава у посебним најлон кесама које ЈКП сакупља једном месечно. У 2014. години укупно је око две тоне ПЕТ амбалаже предато на даљу прераду. Остали

рециклабилни материјали се не сакупљају на територији општине Темерин. Кабастаи отпад се сакупља два пута годишње, на пролеће и на јесен.

Поред већ постојећих, константно се појављују и нове дивље депоније на територији општине Темерин. По подацима пољочуварске службе ЈКП Темерин, дивље депоније се појављују поред атарских-пољских путева, поред путева на излазу из насеља, на запостављеним парцелама и поред водопривредних канала. Поред биљног и комуналног отпада, најчешће се грађевински отпад неконтролисано одлаже на дивље депоније.

Табела 37: Дивље депоније у општини Темерин

Место	Број дивљих депонија	Приближна површина дивљих депонија
Бачки Јарак	4	450 м2
Темерин	13	732 м2
Сириг	9	325 м2

Извор: ЈКП Темерин, Пољочуварска служба

Сакупљање, збрињавање и нешкодљиво уклањање отпада животињског порекла, као ни питање опасног отпада још увек није решено. Тренутно на депонији постоји јама гробница где грађани депонују отпад животињског порекла. Отпад у јама се повремено прекрива земљом. ЈКП располаже са два специјална контејнера за привремено складиштење отпада животињског порекла, мада они још нису у функцији. Поред насеља Сириг, на регионалном путу Р-104 (Змајево - Сириг) је смештена фабрика за рециклажу отпадних гума и производњу гумених гранулата где се врши и сакупљање гуменог отпада.

Главни налази:

- Општина у последњем планском периоду није успела да инсталира ГИС (географски информациони систем).
- Густина саобраћајница у општини је 89,8 км/100 км² што је знатно изнад војвођанског просека, мада је већина путева локалног значаја. Дужина државних путева је знатно мања.
- Присутан је вишегодишњи тренд раста степена моторизације и тренд смањења броја корисника јавног превоза указују на веома забрињавајући квалитет управљања саобраћајном политиком.
- Постоји проблем оскудице у паркинг површинама, односно недостатак паркинг простора нарочито у централним деловима Темерина.
- Једина бицикличка стаза је изграђена поред државног пута II реда бр.102 у дужини од око 8 км, али се не одржава и у веома је лошем стању.
- Тротоари су пуни денivelација и рупа.
- Железнички саобраћај у темеринској општини тренутно функционише у врло малом обиму.
- У општини Темерин изграђен је водовод, чиме је проблем водоснабдевања суштински решен.
- Микробиолошке карактеристике су 99% исправне, а хемијске карактеристике су незадовољавајуће због присутности амонијака и арсена у води.
- На изворишту Вашариште је постављен нови уређај за дезинфекцију воде, оксихлороген.
- Поред капацитета привременог пречистача проблем представља и одлагање отпадних вода из септичких јама. Наиме, привремени пречистач није технички прикладан за чишћење отпадних вода из септичких јама.
- Не постоји затворени систем за одвођење површинских вода.

- Урађен је Локални план управљања отпадом за општину Темерин (2011. године) као и Регионални план управљања отпадом за град Нови Сад и општине Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беочин, Жабаљ, Србобран, Темерин и Врбас (2011. године).

5.7. Заштита животне средине

На територији Општине не постоји успостављени мониторинг за праћење деградационих процеса животне средине (загађење ваздуха, воде, тла и буке), као ни за праћење стања осталих природних ресурса. Засад још није урађен јединствени катастар загађивача на основу којег би се могло сагледати стање утицаја деградационих процеса од стране производних капацитета, наглог процеса урбанизације и наглог раста транзитног саобраћаја.

Микроклима и стање ваздушне средине

Топоклима у општини је типична варијанта умерено континенталне климе. Микроклиматске разлике зависе од густине зелених површина, од димензија ветрозаштитних појасева, који су веома оскудни, као и од густине и сенчења стамбених зграда. У недостатку зелених појаса и одржаваних затрављених површина, интензитет инсолације и удари јаких ветрова неповољно утичу на биоклиматски комфор човека, и то углавном на периферним деловима насеља општине.

Мада не постоје значајни индустријски загађивачи ни на територији општине, нити у централном насељу - Темерину, квалитет ваздуха је оптерећен лебдећом прашином, што је последица веома интензивног транзитног саобраћаја и неадекватне саобраћајне инфраструктуре. Неповољна решења паркинг простора су довела до тога да се аутомобили неправилно паркирају на банкима поред пута, услед чега се уништава травни покривач банке, која тако прелази у невезани растресити слој прашине у ширини од 50-200 цм и извор је ситне лебдеће прашине. Аутомобили се такође паркирају на травнатим површинама, услед чега се смањује травни покривач који са аспекта термичког режима урбаног простора има изузетно велики биоклиматски значај. Ово се јавља и на новоформираној травној површини поред паркинг простора на бившем пијачном тргу.

Израђеност топловода и гасовода делимично доприноси редукцији аерозагађења у грејном периоду. Ипак на местима, где домаћинства леже са нискокалоричним енергентима, појављују се интензивне емисије дима и знатна повремена загађења у раним јутарњим сатима.

Аерозагађење се јавља и од лебдећих алергена, као последица неадекватног третмана оних биљних врста чији полен највише угрожава здравље људи.

Линијско зеленило уз саобраћајнице није континуално, ни у насељеним местима, а ни ван њих. Заштитно зеленило треба формирати и у насељима и уз путеве ван насеља. Постоји тенденција за уређење зелених површина у центрима насеља од стране еколошких покрета и ЈКП-а, али одржавање истих још увек није ни на елементарном нивоу. Зелене површине и саднице су најчешће у веома запушеном стању, што неповољно утиче на естетски изглед насеља.

Бука и вибрације

Појава буке и интензивне вибрације на територији општине је везана претежно за интензитет саобраћаја. Упркос томе што се ниво буке и вибрације не мери на територији општине, на

основу опсервације може се констатовати да је бука највећа на регионалним путевима у насељима. Скоро константна вибрација изазвана тешким саобраћајем има прилично негативан утицај и на конструкцију зграда поред ових путева.

Повремена бука и вибрације јављају се и у околини градилишта као и у околини угоститељских објеката, углавном лети, у виду прејаке музике. Бука изазвана од стране угоститељских објеката је регулисана општинским уредбама о регулисању радног времена угоститељских објеката.

Квалитет подземних и површинских вода

На територији општине Темерин нема изграђеног мониторинга подземних вода, стога ни података о загађености истих. Међутим узевши у обзир да је изграђеност канализације испод 10% на територији општине, да је јако мали број домаћинстава прикључен на канализацију, да се отпадне воде из домаћинстава испуштају у неадекватне септичке јаме, да воде које се спирају са градских површина, паркинга и путева загађују тло и подземне воде и да се употребом ђубрива и бројних хемијских средстава у савременој пољопривредној пракси загађује тло, а и подземне воде, можемо констатовати да је квалитет подземних вода прве издани у општини далеко од задовољавајућег.

На територији саниране депоније постоје три пијезометарске конструкције за праћење и прикупљање података о режиму, хемијском саставу и бактериолошкој исправности подземних вода. Међутим, узорковање воде се не врши.

Квалитет воде из артешких бунара са изворишта за водоснабдевање општине је 99% исправан што се тиче микробиолошких карактеристика, али је незадовољавајући што се тиче хемијских карактеристика, због присутности арсена и амонијака у води.

Хидрографске карактеристике мелиорационе каналске мреже на територији општине Темерин зависе од режима потребног наводњавања и одводњавања. Квалитет воде у овим каналима је незадовољавајући, због органске оптерећености, хемијске загађености, као и због високог степена еутрофизације. Наиме, због еутрофизације смањен је кисеонички режим у каналима, што је последица инфилтрирања подземних и површинских вода са пољопривредних површина и пуштања „хранљивих“ отпадних вода у канале из домаћинстава, привредних објеката и пецара које немају канализацију нити адекватну септичку јаму. Последица тако загађених вода је и смрад који се осећа претежно у рубним деловима насеља на потезу канала код депоније, на крају улице Владимира Рибникара, Иве Лоле Рибара и других периферних улица.

Као што је у уводу констатовано квалитет површинских вода (сем Јегричке) се не прати, а не постоји ни катастар загађивача на територији општине.

Енергетска ефикасност

Општина Темерин је октобра 2011. године приступила „Споразуму градоначелника”, којим су дефинисане су улоге локалних власти у спровођењу активности кроз мере повећања енергетске ефикасности, повећање удела обновљивих извора енергије и смањење емисије угљен-диоксида за најмање 20%. У 2014. години је урађена Стратегија одрживог управљања енергијом на територији општине Темерин 2013-2020. године.

Стратегијом су дефинисане мере у области зградарства, даљинског грејања, саобраћаја, јавне расвете и промовисања енергетске ефикасности грађанима. Уколико се стратегијом дефинисани циљеви постигну у горе дефинисаним областима, њихови негативни ефекти на стање животне средине ће се знатно смањити.

5.6.1. Заштићени делови природе и активности на очувању животне средине

Парк природе „Јегричка”

Јегричка се налази на листи Међународно значајних станишта за птице (ИБА подручје, 1997. године), и има међународни значај као ботаничко подручје (ИПА подручје, 2005. године). Парк природе "Јегричка" захвата површину од 1.144,81 ха и установљен је режим II степена заштите на 245,28 ха (21,43%) и III степен на 899,53 ха (78,57%). Од 2005. године њиме управља Јавно водопривредно предузеће „Воде Војводине“. Кроз општину Темерин Јегричка протиче дужином од 18 км, што је 28% њене укупне дужине од 65 км.

На 2 км северно од Темерина налази се Информативни центар Парка природе "Јегричка". Информативни центар отворен је 2010. године на локацији где се налази објект ЈВП „Воде Војводине“ – чуварница Темерин, у непосредној близини моста на путу Нови Сад – Бечеј. Простор Инфо-центра користи се за научно-истраживачки рад, презентације природног добра, едукације, а овде се одржавају и културне и спортске манифестације као и програми за децу, као што су једнодневне екскурзије и едукативне радионице у природи. Друштво љубитеља природе „Фалко“ сваке године организује еколошки камп за децу, код Инфо-центра „Јегричка“.

У оквиру ИПА пројекта „Еколошко управљање водама у равничарским пределима” у 2013. години се вршило измуљавање реке Јегричке код Сирига на дужини од 6 км.

Невладине организације - еколошки покрети

Еколошка удружења организују различите акције, програме, а и радионице и летње кампове за децу на територији општине. Међу тим активностима је акција Озеленимо Темерин, уређење мини зоо врта Оаза, сређивање старог парка, постављање дечјих ликовних радова око дивље депоније у Бачком Јарку ради дизања свести грађана, организација еколошких радионица за децу о рециклажи, летњи еколошки камп код инфо центра Јегричка.

Табела 38: Невладине организације из области заштите животне средине у општини Темерин

Еколошки покрети/удружења	Средства из буџета за 2015. годину, РСД
Зелени еко круг	85.000
Друштво љубитеља природе "ФалКо"	140.000
Извиђачи Темерин	180.000
Друштво пријатеља баште	220.000
Еколошко омладинска иницијатива	70.000

Иако се горе наведена еколошка удружења баве различитим областима заштите животне средине, њихов највећи заједнички значај је дизање свести грађана.

Главни налази:

- не постоји успостављен мониторинг за праћење деградационих процеса животне средине
- не постоји јединствени катастар загађивача
- оскудни ветрозаштитни појасеви
- не постоје велики индустријски загађивачи
- загађен ваздух који је последица лебдеће прашине од интензивног транзитног саобраћаја
- неадекватан паркинг простор
- повремена загађења ваздуха од дима услед ложења нискокалоричним енергентима
- запуштене зелене површине и саднице
- бука и интензивне вибрације су претежно везани за саобраћај
- незадовољавајући квалитет подземних вода прве издани
- постоје пијезометарске конструкције за праћење података о подземним водама, али се узорковање воде не врши
- квалитет воде из артешких бунара је 99% исправан у погледу микробиолошких карактеристика, али је хемијски неисправна због присуства арсена и амонијака
- незадовољавајући квалитет воде у мелиорационим каналским мрежама
- Јегричка се налази на листи Међународно значајних станишта за птице (ИБА подручје, 1997. године), и има међународни значај као ботаничко подручје
- На 2 км северно од Темерина налази се Информативни центар Парка природе "Јегричка" који је отворен 2010. године

5.8. Ванпривредне делатности

Здравствена заштита

Дом здравља Темерин обезбеђује примарну здравствену заштиту за подручје општине Темерин и чине га Дом здравља, који се налази у Темерину, са здравственим станицама, које су лоциране у насељима Бачки Јарак и Сириг, и амбулантама Старо Ђурђево и Телеп.

Укупан број лекара, стоматолога и фармацеута у здравственој служби општине Темерин, према подацима Републичког завода за статистику у 2013. години, је износио 34, док је тај број у 2009. години износио 28. Ту спада 20 лекара опште медицине, 2 лекара на специјализацији, 12 лекара специјалиста, 7 стоматолога и 4 фармацеута. Број становника на једног лекара износи 831, што представља значајно смањење у односу на 2009. годину када је број становника на једног лекара износио 1.010. У поређењу са другим општинама у Јужнобачком округу, једина општина која има већи број становника на једног лекара је Србобран (846), док најмањи број становника на једног лекара има Нови Сад (224).

Укупан број завршених специјализација на нивоу општине Темерин у периоду од 2009. до 2014. године је 4 (клиничка биохемија, општа медицина и 2 педијатрије). Актуелних специјализација је 4 (пулмологија, гинекологија, општа медицина и офталмологија), док број здравствених радника износи 108. Структура здравствених радника према школској спреми је следећа: 31 доктор, 48 медицинских техничара, 19 радника на стоматологији (од тога 7 доктора стоматологије, 12 стоматолошких сестара и техничара) и 10 апотекара (од тога 5 дипломираних фармацеута и 5 фармацеутских техничара).

Табела 39: Структура запослених у здравству

Година	Укупан број радника	Здравствени радници						Немедицински радници укључујући возаче СХМП
		Доктори медицине укључујући специјалисте	Доктори стоматолгије	Фармацеути	Мед. сестре	Стоматол. сестре	Фарм. техничари	
2011.	141	31	7	4	47	13	7	32
2012.	141	31	7	4	47	13	7	32
2013.	142	32	6	4	49	12	7	32
2014.	141	31	7	5	48	12	6	32
2015.	146	33	7	5	52	12	6	31

Извор: Дом здравља Темерин

У структури морбидитета је навеће оптерећење масовним незаразним болестима које су у сталном порасту. Становништво је старо и као такво веома је подложно оболевању од хроничних болести. Такође, уочено је и померање старосне границе оболевања ка све млађој популацији. Масовне незаразне болести, посебно гојазност, хипертензија и дијабетес мелитус, све чешће се откривају и у дечијем узрасту. Број оболелих је сваке године све већи и веома често се дешава да се болест открива у одмаклој фази, када су компликације већ наступиле и када лечење постаје компликовано и скупо, а прогноза неизвесна.¹⁷

¹⁷ Стратешки план Дома здравља „Темерин“ 2014-2019. година

Табела 40: Број оболелих од заразних и хроничних незаразних болести

Обољења	Број				
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
1. Заразне и паразитарне болести	496	498	589	524	559
- Од тога ТБЦ	0	0	1	1	5
- Цревне заразне болести	146	77	80	85	148
2. Тумори	417	401	416	435	473
- Од тога дебелог црева	26	22	20	16	25
- Дојке	50	27	58	62	66
- плућа	18	23	19	19	23
3. Болести крви и крвотворних органа и поремећаји имунитета	352	311	281	444	474
4. Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	1514	1398	1464	1659	1925
- Од тога дијабетес	971	807	754	850	903
5. Душевни поремећаји и поремећаји понашања	1723	1353	1165	1477	1371
- Од тога деменција	10	13	18	21	26
- Алкохолизам	21	23	33	26	24
- Поремећаји узроковани употребом дроге	23	25	34	32	28
- Психозе	77	96	88	90	82
- Стресогеи поремећаји	1158	855	703	710	650
6. Болести нервног система	407	437	339	377	389
7. Болести ока и припојака ока	281	191	218	230	528
8. Болести ува и болести мастоидног наставка	515	624	621	641	530
9. Болести система крвотока	5695	5110	4143	4579	4517
- Од тога хипертензија	3728	3409	2863	3092	2832
- Инфаркт миокарда	209	163	106	120	136
- Шлог	109	88	81	149	105
10. Болести система за дисање	3903	4292	4189	3897	3662
11. Болести система за варење	1212	948	964	906	918
12. Болести коже и поткожног ткива	939	1026	958	964	949
13. Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	1988	1820	1945	2037	2223
14. Болести мокраћно-полног система	1080	1321	1298	1343	1192
15. Повреде и последице деловања спољних фактора	799	941	890	908	905

Извор: Дом здравља Темерин

Имајући у виду ове чињенице, намеће се потреба интензивирања рада на унапређењу превентивних здравствених услуга које пружају лекари у примарном контакту, односно унапређење рада на промоцији здравих стилова живота и рада на раној детекцији масовних незаразних болести, како би се, пре свега, постигло откривање болести у раној фази повољној за лечење, а у крајњем број оболелих смањено.

У остваривању ових активности, Дом здравља активно сарађује са другим здравственим установама, локалном самоуправом, установама социјалне заштите, образовним установама, невладиним организацијама, удружењима грађана и свим структурама заједнице, којима је циљ очување и унапређење здравља становништва.

Социјална заштита

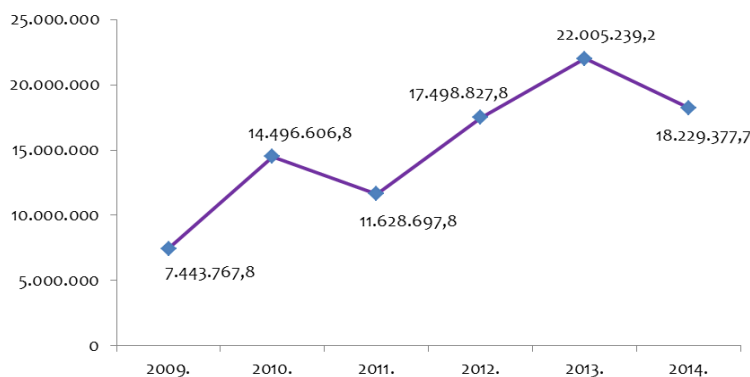
Систем социјалне заштите пружа широк спектар услуга свим старосним и корисничким групама, обезбеђујући адекватне нивое здравствене, финансијске и друге подршке угроженим лицима. Центар за социјални рад је задужен за процену нивоа подршке у

одређеној ситуацији, њено организовање и пружање, што захтева рад са здравственим радницима и другим професионалцима. На нивоу општине Темерин функционише Центар за социјални рад, који је задужен за извршавање послова јавног овлашћења за појединце и породице у стању социјалне потребе.

Услови рада ЦСР Темерин су током 2015. године и у ранијем периоду били неадекватни и непримерени принципима, стандардима и нормативима рада центара за социјални рад. Крајем 2015. године, локална самоуправа је уступила на коришћење четири додатне канцеларије, чиме су услови рада подигнути на виши ниво. Центар поседује адекватну рачунарску опрему и рачунарски програм неопходан за савремен и професионалан рад. Центар такође располаже и са два аутомобила који су у лошем стању.

Издавања из буџета општине Темерин за социјалну заштиту су у периоду од 2009. до 2014. године осцилирала, док за последњу посматрану годину износе 18,2 милиона РСД. Накнаде за социјалну заштиту обухватају накнаду за инвалидност, накнаду из буџета за децу и породицу, накнаде из буџета у случају смрти, једнократну помоћ, студентске стипендије, превоз ученика, накнаде из буџета за децу и породицу (Фонд за треће дете) и накнаде из буџета за становање и живот (избегла и расељена лица).

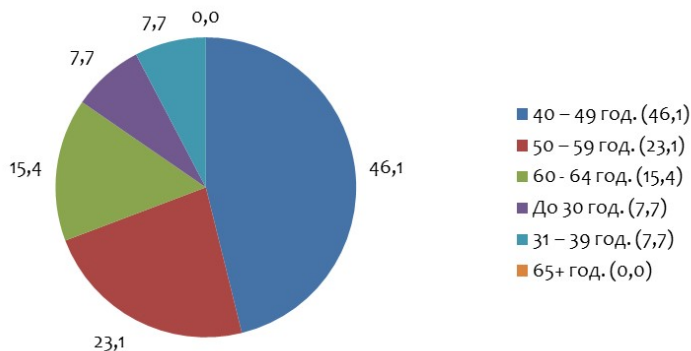
Графикон 11: Издавања из буџета општине Темерин за социјалну заштиту, РСД

Извор: Центар за социјални рад

Кадровска структура и број радника, сходно обиму посла, је релативно незадовољавајућа. Према последњим расположивим подацима, број радника у Центру за социјални рад, чији је радни однос заснован на неодређено време, износи 13, док радни однос заснован на одређено време има један радник. С друге стране, број лица ангажованих на обављању привремених и повремених послова износи 13. Стручни профили свих ангажованих радника су следећи: 2 социјална радника, 3 психолога, 2 педагога, 2 правника, 1 економиста и 17 лица која обављају друге послове. Од укупног броја редовно запослених радника, 50,0% чине стручни радници социјалног рада. Старосна структура запослених на неодређено време приказује највећу заступљеност старосне групе од 40 до 49 година (46,1%), док је удео запослених млађих од 40 година значајно мањи (15,4%).

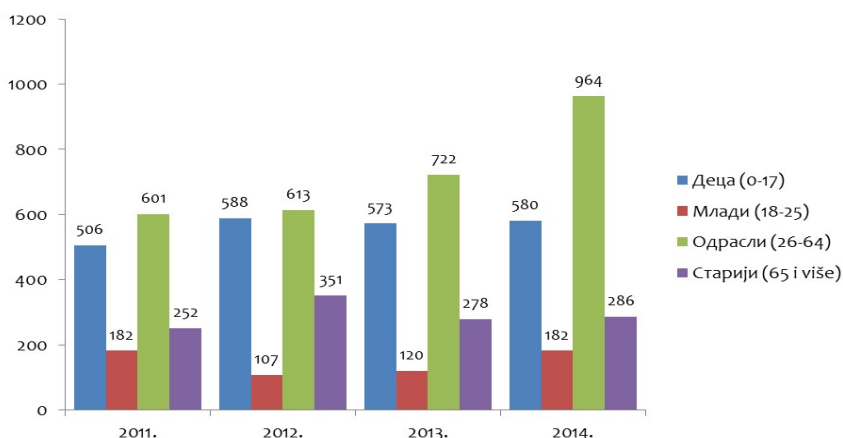
Графикон 12: Старосна структура запослених на неодређено време у Центру за социјални рад у 2014. години, %

Извор: Центар за социјални рад

Уколико се посматрају корисници Центра за социјални рад у 2009. и 2014. години, закључак је да не постоји значајна разлика у њиховом броју, 2.036 и 2.012 корисника, респективно. Међутим, у периоду између тих година је дошло до осцилације броја корисника, а најмањи број корисника је био регистрован 2011. године (1.541 корисник). Од 2011. године се користи следећа старосна класификација корисника: деца (0-17 година), млади (18-25 година), одрасли (26-64 година) и старији (65 и више година). Анализа према старосним групама указује на значајно увећање броја лица у стању социјалне потребе у категорији одрасли, док остале категорије не осцилирају у значајној мери.

Графикон 13: Корисници социјалне заштите Центра за социјални рад по старосним групама

Извор: Центар за социјални рад

Унутар старосне групе *деца корисници социјалне заштите* је током година мењана класификација основних корисничких група, а према последњој класификацији највећи број деце корисника спада у групу *социо-материјално угрожених услед немогућности родитеља или старатеља да се о детету старају без подршке система социјалне заштите*. Следећу корисничку групу по величини представљају деца са сметњама у развоју, чије потребе за негом и материјалном сигурношћу превазилазе могућности породице. Од укупног броја деце регистрованих у Центру за социјални рад у 2014. години 62,9% спада у групу *социо-материјално угрожених*, док удео деце са сметњама у развоју износи 10,0%. Број деце под сталним старатељством у 2014. години је износио 15 и представља повећање за 2 детета у односу на претходну годину. Под привременим старатељством у 2014. години се налазило десеторо деце, док је број деце смештених у хранитељску породицу био 17. Центар за социјални рад разликује две категорије хранитељских породица, правећи разлику између

сродничких и хранитељских породица које нису у сродству са дететом, а број смештене деце по категоријама је био 9 и 8, респективно.

У циљу збрињавања и подршке деце ометене у развоју и њихових родитеља, општина је основала „Дневни центар за децу и родитеље“ и обезбедила средства за његово функционисање у износу од два милиона динара. Пројекат је подржан од стране Европске уније из ИПА програма 2009. и општине Темерин, а од 2013. године наставак програма је обезбеђен од стране локалне самоуправе. Са децом и младима раде квалификовани стручњаци различитих профила: дефектолози, психолози, педагози, васпитачи, лекар, физиотерапеут, неговатељице и друго стручно и помоћно особље. Групни рад са децом и младима се одвија кроз едукативну, креативну, музичко-драмску и рекреативно-реhabилитациону радионицу, где се стручно особље на једноставне и забавне начине бави едукацијом деце, али и развијањем њихових талената и физичких способности.

Анализа основних корисничких група код *младих корисника социјалне заштите* у 2014. години указује да се најбројнија корисничка група односи на младе који имају потребу за домским смештајем и другим услугама социјалне заштите у локалној заједници (39,3%). Следеће групе по заступљености су материјално угрожена лица (35,2%) и особе са инвалидитетом (15,3%). Младих под старатељством је у 2014. години било 7, што представља повећање за једно лице у односу на претходну годину, док је једно лице било под привременом старатељском заштитом.

Највећи број регистрованих корисника Центра за социјални рад у 2014. години унутар групе *одрасли корисници социјалне заштите* представљају материјално угрожене особе (59,2%) и особе које имају потребу за домским смештајем и другим услугама социјалне заштите у локалној заједници (26,3%). Одрасла лица су обухваћена мером старатељске заштите, при чему је према последњим подацима било 30 лица под старатељством и 9 лица под привременим старатељством. Статус запослености међу одраслим корисницима социјалне заштите приказује значајан број незапослених лица (440) у поређењу са запосленим лицима (40) и пензионерима (15), док за 469 лица не постоје подаци о статусу запослености.

Међу *старијим корисницима услуга* Центра за социјални рад у 2014. години највећу групу су чиниле особе које имају потребу за домским смештајем и другим услугама социјалне заштите у локалној заједници (48,7%), затим материјално угрожене особе (34,9%) и особе са инвалидитетом (13,8%). Од 20 старијих лица под старатељством у 2014. години, 13 лица је било под привременим старатељством, што представља значајно повећање у односу на претходну годину у којој је под привременим старатељством било три старија лица.

Током 2004. године је у Темерину реализован пројекат „Социјално становање у заштићеним условима“ са Агенцијом за развој општине Темерин као водећим партнером на пројекту, чији је циљ представљао изградњу стамбених објеката у колективном становању, намењених најугроженијим категоријама избегличке популације. Резултат пројекта су четири нове куће на површини од 2.700 м² изграђене и опремљене са 26 стамбених јединица различитих структура за примање 70 корисника. Центар за социјални рад пружа подршку пројекту кроз рад квалификованог стручног тима и приступ новим социјалним услугама корисницима пројекта, креирајући на тај начин јединствени отворени вид заштите и охрабрење за самосталан живот.

Поред свега наведеног, ЦСР пруже стручну помоћ и подршку појединцима и дисфункционалним породицама кроз услуге Саветовалишта за брак и породицу.

Образовање

У погледу образовне структуре у општини Темерин доминира становништво које има стечено средњошколско образовање. Удео ове категорије је према Попису становништва из 2011. године у односу на Попис становништва из 2002. године порастао (са 50,9% на 58,4%). Смањен је удео становништва без школске спреме (са 4,7% на 2,2%), становништва са непотпуном основном школом (са 12,9% на 8,3%) и становништва са стеченим основним образовањем (са 23,9% на 20,5%), док је удео високообразованог становништва повећан са 3,0% на 6,2%.

Предшколско васпитање реализује се у предшколској установи „Вељко Влаховић“ Темерин у пет објеката: Центар „Пчелица“, Бачки Јарак „Бамби“, Старо Ђурђево „Ђурђевак“, Телеп „Сунцокрет“ и Сириг „Маслачак“. Учионице за васпитање у наведеним објектима су солидно опремљене средствима која у потпуности задовољавају физичке, социјалне и психолошке потребе деце. Стање опремљености дидактичким материјалом је задовољавајуће и сваке радне године се врши његова набавка како би се побољшали услови рада са децом, а квалитет васпитно-образовног рада подигао на виши ниво.

У школској 2014/2015. години број деце је износио 913, распоређених у 37 васпитних група, што представља благи пад у односу на претходну школску годину за осморо деце. Број деце са којом се рад организује на мађарском језику се незнатно смањио у периоду од 2009/2010. до 2014/2015. школске године (са 107 на 101), док је у посматраном периоду дошло до значајног повећања броја деце српске националности (са 726 на 812).

Табела 41: Основни подаци, проблеми и потребе објеката ПУ „Вељко Влаховић“

Назив објекта	Број група	Број деце	Површина објекта	Површина дворишта	Проблеми и потребе
Центар „Пчелица“	17	432	1.940 м ²	1.500 м ²	-Не постоји физкултурна сала -Не постоји трпезарија -Капацитети објекта не задовољавају потребе
Бачки Јарак „Бамби“	6	136	700 м ²	1.780 м ²	-Не постоји физкултурна сала -Не постоји трпезарија -Постоји потреба за отварањем јасленог дела
Старо Ђурђево „Ђурђевак“	6	148	-	-	-
Телеп „Сунцокрет“	6	136	500 м ²	1.950 м ²	-Не постоји физкултурна сала -Не постоји трпезарија -Капацитети објекта не задовољавају потребе
Сириг „Маслачак“	3	62	350 м ²	1.930 м ²	-Не постоји физкултурна сала -Не постоји трпезарија -Не постоји зборница за васпитаче
УКУПНО	38	921	3.490 м²	7.160 м²	

Извор: ПУ „Вељко Влаховић“

Напомена: Подаци се односе на школску 2013/2014. годину

У периоду од 2009/2010. до 2014/2015. школске године укупан број запослених у ПУ „Вељко Влаховић“ је повећан са 82 на 103 радника, што представља повећање од 25,6%. На почетку посматраног периода, структуру запослених је чинило 32 васпитача, пет здравствених радника и 45 лица која су обављала остале послове. У последњој посматраној години

приметно је повећање броја васпитача и здравствених радника (на 50 и 13, респективно), док је број лица која обављају остале послове смањен на 40 запослених. Према последњим подацима, међу запосленим преовлађују жене, односно од 103 запослених лица 100 су жене.

Основна школа „Петар Кочић“ из Темерина је у школској 2014/2015. години запошљавала 84 наставника, што представља најмањи број запослених наставника од школске 2003/2004. године. Као и у другим образовним установама, евидентна је доминација жена у полној структури запослених, која је према последњим подацима износила 82,1%. Са пуним радним временом је радило 69,9% наставника. Број ученика који су похађали основну школу „Петар Кочић“ је у последњој посматраној години износио 1.162, што представља повећање у односу на претходне две школске године, док је број одељења такође забележио повећање и износио је 47. Анализа ученика према наставном језику у периоду од 2009. до 2015. године указује на континуирано смањење броја ученика који похађају наставу на мађарском језику (са 129 на 36 ученика) и у последњој посматраној години они похађају само шести, седми и осми разред. За разлику од наведеног, број ученика који наставу прате на српском језику се повећава у посматраном периоду и у последњој посматраној години је износио 1.126.

Основна школа „Кокаи Имре“ из Темерина реализује наставу за свих осам разреда на мађарском, при чему се настава организује и за комбинована специјална одељења. Број запослених је у школској 2014/2015. години износио 40, што представља смањење од 7 запослених у односу на школску 2009/2010. годину. Од свих основних школа на нивоу општине Темерин удео жена у укупном броју запослених је најизраженији у основној школи „Кокаи Имре“ и у последњој посматраној години је износио 92,5%. Са пуним радним временом је радило 82,2% наставника. Број ученика у редовној настави се у посматраном временском периоду повећао са 462 на 474 ученика, док је број одељења опао са 23 на 21.

У основној школи „Данило Зеленовић“ из Сирига настава се организује на српском језику за свих осам разреда. У њеној реализацији у школској 2014/2015. години је учествовало 28 наставника, од којих су 20 жене (71,4%). Са пуним радним временом је радило 72,9% наставника. Број ученика је у опадању и у школској 2014/2015. години је износио 252, док је број ученика у школској 2009/2010. години износио 281. У току последње посматране школске године уписано је 20 ученика у први разред, што представља најмањи број уписаних основаца од 2000. године. Може се претпоставити да ће се наставити тенденција опадања броја ученика услед ниског natalитета.

У основној школи „Славко Родић“ из Бачког Јарка школују се ученици од 1. до 8. разреда, при чему је настава организована на српском језику. У периоду од 2009/2010. до 2014/2015. школске године број наставника увећан је са 33 на 35, док подаци о полној структури приказују доминацију жена у колективу која је у 2014. години износила 80,0% удела жена у укупном броју запослених. Школу је 2014. године похађао 491 ученик, што представља смањење броја ученика у односу на 2009. годину када је број ученика био 515. У посматраном периоду је такође смањен број одељења са 24 на 22, при чему су у 2014/2015. школској години једино четврти и седми разред имали два, а остали разреди три одељења.

Према подацима за школску 2014/2015. годину средњу школу „Лукијан Мушички“ је похађао 321 ученик, а настава је организована у 17 одељења. У односу на школску 2009/2010. годину, број ученика се смањио за 94, а број одељења за два. Смањење броја ученика је у складу са пројекцијама становништва општине Темерин, где је наведено да ће се контингент деце средњошколског узраста (15-18 година) смањивати током целокупног пројектованог периода (до 2020. године) и на крају ће бити мањи за преко 30% најмање, па до највише 62%. Иста

тенденција опадања важи и за становништво на почетку студентског узраста (19 година)¹⁸. У посматраном периоду од 2009/2010. до 2014/2015. школске године забележено је смањење ученика који слушају наставу на мађарском језику за 36,0% (са 125 на 80), док је у одељењима са српским наставним језиком број ученика смањен за 16,9% (са 290 на 241). У поређењу са школском 2009/2010. годином, број наставника је повећан са 48 на 53, притом је доминација жена незнатно умањена (са 75,0% на 71,7% удела у укупном броју наставника).

Култура

Општина Темерин је у децембру 2015. године усвојила Стратегију развоја културе општине Темерин 2015-2020. година која садржи детаљан приказ стања ресурса културе у општини, стратешке циљеве, мере и пројекте усмерене ка реализацији постављених циљева.

Културно-уметничка друштва и удружења грађана

На подручју општине Темерин најактивнија су четири културно-уметничка друштва и четири удружења грађана у области културе¹⁹. Године 2014. регистровано је укупно 710 сталних чланова, што представља 2,5% укупног броја становника на подручју општине Темерин. Регистровани стални чланови бележе повећање од 29,1% у односу на 2009. годину, када је њихов број износио 550.

Табела 42: Стални чланови КУД-ова и удружења грађана према полној структури у периоду од 2009. до 2014. године

Назив	Пол	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
МКУД „Сирмаи Карољ“	Мушки	95	120	110	110	115	120
	Женски	107	120	105	105	105	135
	Свега	202	240	215	215	220	255
КУД „Вук Караџић“	Мушки	24	29	26	31	35	42
	Женски	61	61	69	79	105	118
	Свега	85	90	95	110	140	160
КУД „Др Младен Стојановић“	Мушки	30	31	33	40	40	35
	Женски	94	99	98	87	87	80
	Свега	124	130	131	127	127	115
КУД „Бранко Радичевић“	Мушки	29	30	34	17	14	12
	Женски	64	74	94	66	61	48
	Свега	93	104	128	83	75	60
УГ Драмска радионица за децу „Цврчак“	Мушки	20	18	21	21	25	27
	Женски	26	26	26	26	27	28
	Свега	46	44	47	47	52	55
УГ „Арт и Блуз фамилија“	Мушки	-	7	7	14	18	21
	Женски	-	3	3	6	7	9
	Свега	-	10	10	20	25	30
УГ „Хармонија музике“	Мушки	-	-	-	-	-	13
	Женски	-	-	-	-	-	12
	Свега	-	-	-	-	-	25
УГ „Центар креативног окупљања Темерин“	Мушки	-	1	1	3	3	4
	Женски	-	4	4	4	4	6
	Свега	-	5	5	7	7	10

Извор: Стратегија развоја културе општине Темерин 2015 – 2020.

¹⁸ Пројекције су преузете из „Стратешки план развоја општине Темерин 2010-2015“, стр. 145

¹⁹ Према достављеним упитницима за Стратегију културног развоја општине Темерин 2015-2020.

Музеји и јавне збирке

Етно - парк “Брвнара” у Бачком Јарку представља депанданс Музеја Војводине који приказује градитељство крајишких Срба – колониста коју су населили Бачки Јарак након Другог светског рата.

Мађарска завичајна кућа Тајхаз је отворена 2003. године као етнокућа са сталном поставком која сведочи о градитељству мађарског становништва Темерина, традиционалном начину живота и породичном газдовању.

Завичајна збирка Прве месне заједнице Темерина има сталну поставку од 2011. године која је, између осталог, етнолошког, археолошког, војног, ликовног и графичког карактера.

Спомен збирка Барањи Кароља и Злате Марков Барањи је основана 1984. године, а сталну поставку има од 2011. године. Збирка укључује скулптуре у поздериту и керамици, при чему удружење ТАКТ води бригу о збирци.

Табела 43: Стање збирки на нивоу општине Темерин

	Обрађено предмета	Конзервирано предмета	Не подлеже конзервацији	Број снимљених предмета	Укупан број предмета у оквиру збирке
Етно-парк „Брвнара“	410	410	/	340	430
Завичајна збирка Прве месне заједнице Темерина	283	178	240	600	1.365
Тајхаз - Мађарска завичајна кућа Темерин	Нема података				

Извор: Стратегија развоја културе општине Темерин 2015 – 2020.

Библиотеке

На подручју општине Темерин налазе се пет школских и једна јавна библиотека (са два огранка) које, према последњим доступним подацима, располажу са библиотечким фондом од 100.644 књига, брошура, новина и часописа. У односу на 2009. годину, књижни фонд је увећан за 19.571 књигу, при чему је Јавна библиотека „Сирмаи Карољ“ имала најбројнију допуну књижног фонда од 15.010 књига. Иако број наслова издатих на читање у раздобљу од 2009. до 2014. године показује променљив тренд, на нивоу свих библиотека, осим библиотеке ОШ „Кокаи Имре“ и СШ „Лукијан Мушицки“, дошло је до раста укупног броја издатих наслова на читање у последњој у односу на прву годину посматраног раздобља. У посматраном периоду је дошло до повећања броја корисника у свим библиотекама, а највеће повећање од 27,2% је забележено у Јавној библиотеци „Сирмаи Карољ“.

Табела 44: Број корисника у библиотекама у општини Темерин у периоду од 2009. до 2014. године

Година	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Јавна библиотека „Сирмаи Карољ“	892	952	993	996	1.082	1.135
ОШ „Петар Кочић“	1.273	1.260	1.289	1.259	1.267	1.279
ОШ „Кокаи Имре“	412	432	468	478	432	441

ОШ „Славко Родић“	376	371	264	210	221	405
ОШ „Данило Зеленовић“	284	279	273	265	255	296
СШ „Лукијан Мушицки“	368	370	371	352	373	388

Извор: Стратегија развоја културе општине Темерин 2015 – 2020.

Библиотечки фонд на мађарском језику обухвата 10,8% укупног обрађеног фонда свих библиотека, при чему ОШ „Петар Кочић“ и ОШ „Славко Родић“ не располажу насловима на мађарском језику, иако ОШ „Петар Кочић“ организује наставу на мађарском језику. Структуру књижног фонда јавне библиотеке „Сирмаи Карољ“ чине белетристика (50,5%), дечја књига (33,0%) и стручна и научна књига (16,5%). На нивоу школских библиотека, 85,2% књижног фонда основних школа чине дечје књиге, док 82,5% књижног фонда средње школе чини белетристика.

Културне манифестације

На нивоу општине Темерин се организује значајан број културних манифестација разним поводима и са различитим садржајима током целе године, који су намењени обогаћивању туристичке понуде општине.

Табела 45. Област/тематика манифестација које развијају културу на нивоу општине Темерин

Назив манифестације	Организатор	Област/тематика
Тини фестивал	МКУД „Сирмаи Карољ“	Промоција националне музике војвођанских Мађара
Фестивал фолклора „Сачувајмо од заборава“	КУД „Вук Караџић“	Фолклор
Дођи, коло води	КУД „Др Младен Стојановић“	Позориште
Врбица	КУД „Др Младен Стојановић“	Верска манифестација
Хајдучки растанак	КУД „Др Младен Стојановић“	Певање изворне музике
„Ђерам – деца чувари традиције“	КУД „Др Младен Стојановић“	/
Сиришко прело	КУД „Бранко Радичевић“	Изворно стваралаштво, традиционално наслеђе
Деца чувари традиције - Ђерам	КУД „Бранко Радичевић“	Фолклор
Темеринска ликовна стваралачка колонија	ТАКТ	Ликовна уметност
„Ухвати са мном овај дан/Ухвати филм“	УГ „КАП“ Темерин	Филмски фестивал
Сајам женског стваралаштва и рукотворина у Темерину	Актив жена Бачки Јарак	Сајам женског стваралаштва
Дани европске баштине	Туристичка организација општине Темерин	Промоција локалне културе и баштине у контексту европске баштине
Смотра изворне народне музике – Сећање на Анико Бодор	МКУД „Сирмаи Карољ“	Изворна народна музика
Летњи камп традиционалне народне музике	МКУД „Сирмаи Карољ“	Традиционална народна музика
Сусрет хорова Бардош Лајош	хор „Јувентус“	Музичко стваралаштво

Извор: Стратегија развоја културе општине Темерин 2015-2020.

Спорт

Издавања за спорт из буџета општине Темерин су смањена са 2,5% у 2013. на 2,3% у 2014. години. Из спроведеног истраживања Радне групе за унапређење школског спорта на нивоу јединица локалне самоуправе Покрајинског секретаријата спорта и омладине у 2014. години добијен је податак, на основу узорка од 35 општина, да просечно издавање из општинског буџета за спорт износи 2,5%. На основу добијеног података може се закључити да су издвојена средства за спорт из буџета општине Темерин незнатно испод просека покрајине.

Табела 46: Издавања за спорт из буџета општине Темерин

	Издавања за спорт	Буџет општине	Издавања за спорт, %	Промена процентуалног издавања за спорт
2012.	14.942.084,71	761.623.000,00	1,96	-
2013.	17.829.190,85	713.288.000,00	2,50	↗ 0,54
2014.	15.654.310,91	692.526.000,00	2,26	↘ 0,24

Извор: Општина Темерин

Према подацима за 2014. годину, у Темерину постоји 30 спортских клубова:

- 4 фудбалска клуба
- 1 фудзал клуб
- 3 рукометна клуба
- 4 одбојкашка клуба
- 1 кошаркашки клуб
- 1 куглашки клуб
- 1 боћарски клуб
- 2 стонотениска клуба
- 3 џудо клуба
- 4 карате клуба
- 1 аикидо клуб
- 1 кик бокс клуб
- 1 шах клуб
- 1 стреличарски клуб
- 2 јаџент клуба

Око 1.300 пионира, јуниора и сениора су активни чланови набројаних спортских клубова. Темерински спортски клубови се такмиче у лигама на свим нивоима, док одређен број клубова узима учешће и на међународним такмичењима. У првој и другој Савезној лиги Србије наступају СТК „Темерин“ и СТК „Копчански“ Бачки Јарак, док у Првој рукометној лиги Србије „Север“ наступају ЖРК „Темерин“ и РК „Младост“ Бачки Јарак. У Војвођанским лигама наступају ФК „Слога“, ФК „Младост“ Бачки Јарак, ОК „Фортуна“, ОК „Грбић“, ОК „Сириг“ и стонотенисерски клубови „Темерин“ и „Копчански“ Бачки Јарак. Џудо и карате клубови се такмиче у првенствима Србије и Војводине.

Налази:

- Повећан број лекара, стоматолога и фармацеута у здравственој служби општине Темерин;
- Смањен број становника на једног лекара;

- Смањено издвајање из буџета општине Темерин за социјалну заштиту у односу на 2013. годину;
- Највећи број корисника социјалне заштите припада групи *одрасли (26-64 година)*;
- Неопходно је успоставити сарадњу јавног, цивилног и приватног сектора у области социјалне заштите;
- Побољшана образовна структура становништва;
- Благо смањење броја деце у предшколској установи „Вељко Влаховић“;
- Смањен укупан број ученика који похађају четири основне школе;
- ОШ „Кокаи Имре“ из Темерина реализује наставу на мађарском језику;
- ОШ „Петар Кочић“ из Темерина организује наставу на мађарском за три одељења;
- Повећан број ученика који слушају наставу на српском језику;
- Смањен број ученика који похађају средњу школу „Лукијан Мушицки“;
- Повећан број регистрованих сталних чланова културно-уметничких друштава и удружења грађана;
- Највећи број конзервираних предмета налази се у етно-парку „Брвнара“;
- Највећи број предмета у оквиру збирке има Завичајна збирка Прве месне заједнице Темерина;
- Јавна библиотека заједно са школским библиотекама располаже библиотечким фондом од 100.644 књига, брошура, новина и часописа;
- Увећан књижни фонд, а најбројније допуне књижног фонда је имала Јавна библиотека „Сирмаи Карољ“;
- Повећан број корисника у свим библиотекама, а највеће повећање забележено у Јавној библиотеци „Сирмаи Карољ“;
- Најчешће врсте програма који се реализују на културним манифестацијама: уметнички програми, аматерско стваралаштво, такмичења културно-уметничких друштава и концерти традиционалне музике;
- Највећи број посетилаца културним манифестацијама у 2014. години присуствовао Сиришком прелу, Тини фестивалу, „Берам – деца чувари традиције“ и фестивалу фолклора „Сачувајмо од заборавља“;
- Смањено издвајање из буџета општине Темерин за спорт у односу на 2013. годину;
- Према подацима за 2014. годину, у Темерину постоји 30 спортских клубова.

5.9. Локална самоуправа

Правно-политичко одређење појма локалне самоуправе одређено је Европском повељом о локалној самоуправи и гласи: „Локална самоуправа подразумева право и могућност локалних власти да у границама закона реализују и руководе одређеним делом јавних послова, на основу сопствене одговорности у интересу локалног становништва“.

Активности и деловање локалне самоуправе заправо чине сложен систем јавних услуга тј. активности које су усмерене на развој и обезбеђивање квалитета живота појединаца.

Законом о локалној самоуправи (Сл. Гласник РС број 129/2007 и 83/2014. др. закон) општина преко својих органа, у складу са Уставом и законом доноси програме развоја, урбанистичке планове, буџет и завршни рачун. Такође, функције општине се огледају у регулисању и обезбеђивању деловања јавних служби; усвајању програма уређења грађевинског и пољопривредног земљишта; изградњи, одржавању и надгледању коришћења локалних путева, улица и других јавних објеката; задовољење потреба грађана у култури, образовању, спроту, здравственој и социјалној заштити, информацијама, туризму, угоститељству, занатству; старању о заштити животне средине и сл.

Општинска управа у својој организацији има 6 организационих јединица: Одељење за општу управу, друштвене делатности и јавне службе; Одељење за урбанизам, стамбено-комуналне послове и заштиту животне средине; Одељење за буџет, финансије и трезор; Одељење за привреду, пољопривреду и локални економски развој; Одељење за инспекцијске послове; Служба за скупштинске послове и послове Председника општине.

У општинској управи Темерин у 2015. години било је 74 запослена лица.

Табела 47: Структура запослених у општинској управи Темерин

Према полу

Мушко	26
Женско	48
Према начину заснивања радног односа	
Неодређено	59
Одређено	15
Према старости	
15-25	0
26-50	38
51-65	36
Према школској спреми	
До 8 разреда	4
ССС	21
ВШС	7
ВСС	42

Општина Темерин се данас суочава се значајним изазовима који великим делом произилазе из мера реформи јавне администрације. Ти изазови се у првом реду односе на побољшање квалитета услуга, синхронизацију између државног буџета и покрајинских односно локалних јавних финансија, усвајање различитих националних методологија, усклађивање стратешког планирања на локалном нивоу са системом стратешког планирања на националном нивоу и сл.

Како би адекватно одговорила на изазове, општина Темерин мора да креира инструменте и услуге које ће јој то омогућити и које ће од ње направити истински сервис грађана. Такође, неопходно је извршити технолошке промене, информатичко описмењавање запослених у локалној самоуправи, обучавање запослених из области управљања пројектима и сл. Такође, неопходно је радити на увођењу иновација у пружању услуга као и организационе и административне иновације.

Свест о значају стратешког планирања и пракса доношења секторских стратешких и планских докумената је заступљена у општини Темерин што се огледа у значајном броју усвојених стратешко-планских докумената. Такође, препознат је и значај институција које се баве планирањем и управљањем локалним развојем, те је основана и Агенција за развој општине Темерин.

Агенцију за развој општине Темерин основала је Скупштина општине Темерин 2008. године као резултат пројекта „Иновативни центар за развој предузетништва и прекограничну сарадњу, финансиран средствима ЕУ, суседски програм Мађарска – Србија. Агенција је реализовала више од двадесет пројеката који су финансирани из домаћих и страних фондова и који су усмерени на унапређење услова и квалитета живота становника општине. У наступајућем периоду у коме се очекује отварање важних извора финансирања развојних пројеката, Агенција ће имати изузетан значај те је потребно континуирано радити на унапређењу њених техничких и људских ресурса за припрему и спровођење развојних пројеката. Улога Агенције је такође од суштинског значаја када је у питању спровођење Стратегије развоја општине посебно у делу који се тиче праћења и евалуације реализације Стратегије.

Значајнији пројекти у којима је Агенција учествовала су: Сајам предузетништва и иновација, Одрживе и опремљене производне области - SEPA, Модерни услужни центар у ЛС општине Темерин, Умрежавање месних канцеларија у Сиригу и Бачком Јарку са општинском управом у Темерину, Стратешки план развоја општине Темерин, Секторске стратегије и ефикасни алати управљања развојем у Општини Темерин и Граду Новом Саду, СBC Network Cro-Ser, Интегрисана стратегија развоја купалишта која се налазе дуж главних саобраћајница у пограничном региону Мађарске и Србије - Cooling Cubes, Стратешке територијалне агенде за урбане системе градова мале и средње величине - STATUS, Стратегија културног развоја општине Темерин за период 2015-2020. године.

Главни налази:

- Низак удео младих у укупном броју запослених у локалној администрацији;
- Постоји простор за унапређење информационо-комуникационих технологија у локалној администрацији;
- Развијена пракса стратешког планирања;
- Непостојање јединственог регистра општинске имовине што отежава комуникацију са домаћим и иностраним партнерима и ефикасно управљање развојем општине;
- Постоји институционална инфраструктура за планирање, спровођење и праћење реализације развојних пројеката (Агенција за развој општине Темерин).

6. Потенцијални извори финансирања пројеката из Акционог плана

Приказ који следи има за циљ да пружи увид у неке од могућности за финансирање пројеката предвиђених Акционим планом кроз фондове различитих субјеката, од међународних институција, Европске уније, до државних и регионалних власти у Републици Србији.

Са обзиром на величину инфраструктурних пројеката, при њиховом планирању се обично разматрају могућности комбинације неколико различитих извора финансирања, могућност формирања јавно-приватног партнерства, као и добијање кредитне подршке комерцијалних банака које су намењене локалним самоуправама.

Табела 48: Преглед потенцијалних извора финансирања пројеката из Акционог плана

Европска унија	
<p>Инструмент за претприступну помоћ у области руралног развоја - ИПАРД</p>	<p>Циљ: унапређење безбедности хране у Србији и развој конкурентности пољопривредне производње и прераде, као и усклађивање са стандардима Европске уније у овим областима</p> <p>Тематске области:</p> <ul style="list-style-type: none"> - инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава, инвестиције у физичку имовину у вези са прерадом и маркетингом пољопривредних производа и производа рибарства, диверсификација фарми и развој пословања, техничка помоћ <p>Друга фаза (од 2017.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - спровођење локалних стратегија руралног развоја, агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње <p>Корисници: физичка и правна лица (задруге, микро, мала и средња предузећа), регистрована пољопривредна газдинства</p> <p>Буџет: 175 милиона ЕУР за период 2014-2020.</p>
<p>Програм за конкурентност малих и средњих предузећа - КОЗМЕ</p>	<p>Циљ: јачање конкурентности и одрживости предузећа, смањење незапослености, промовисање културе предузетништва и подршка развоју малих и средњих предузећа</p> <p>Тематске области:</p> <ul style="list-style-type: none"> - лакши приступ финансијским средствима за мала и средња предузећа, подршка интернационализацији и приступу тржиштима, стварање повољног пословног окружења за развој конкурентности, подстицање предузетништва <p>Корисници: мала и средња предузећа, будући предузетници (укључујући и младе којима се пружа подршка у покретању пословања), национални, регионални и локални органи власти</p> <p>Буџет: 2,3 млрд ЕУР за период 2014-2020.</p>
<p>Хоризонт 2020</p>	<p>Циљ: допринос развоју европског друштва и економског система кроз инвестирање у будући раст и запошљавање, бављење актуелним проблемима друштва и оснаживање положаја Европе у области истраживања, иновација и технологија</p>

	<p>Тематске области: у оквиру једног од три стуба програма Хоризонт 2020, Друштвени изазови, као приоритетне области дефинисани су здравство и благостање, безбедност хране, транспорт, енергетика, климатске промене, инклузивна друштва и безбедност</p> <p>Корисници: организације јавног, приватног и цивилног сектора, највише универзитети, истраживачки институти и центри, индустрија, пре свега мала и средња предузећа из земаља учесница у програму</p> <p>Буџет: 77,028 млрд ЕУР за период 2014-2020.</p>
Еразмус плус	<p>Циљ: подршка пројектима, партнерствима, догађајима и мобилности у области образовања и обука, младих и спорта</p> <p>Тематске области: унапређење и подршка свим нивоима образовања и повезивање са тржиштем рада, јачање потенцијала младих и подршка активностима у области спорта</p> <p>Корисници: приватне и јавне организације и неформална удружења младих активни у областима образовања, усавршавања, младих и спорта из програмских земаља</p> <p>Буџет: 14,7 млрд ЕУР за период 2014-2020.</p>
Креативна Европа	<p>Циљ: подршка очувању и промоцији европске културне и језичке различитости и подршка оснаживању конкурентности сектора културе и аудиовизуалном сектору, чиме се доприноси остваривању циљева стратегије Европа 2020.</p> <p>Тематске области: креативне индустрије, мобилност, развој публице</p> <p>Корисници: правна лица која делују у области културе и имају седиште у једној од земаља које учествују у програму Креативна Европа, укључујући позоришта, библиотеке, музеје, галерије, издавачке куће, образовне институције, истраживачке центре, професионална удружења и сл.</p> <p>Буџет: 1,46 млрд ЕУР за период 2014-2020.</p>
Европа за грађане и грађанке 2014-2020.	<p>Циљ: допринос да грађани боље разумеју Европску унију, њену историју и различитости, као и промовисање европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу Уније.</p> <p>Тематске области: охрабривање толеранције, узајамног разумевања, интеркултурног дијалога и помирења, са посебним акцентом на млађе генерације; демократски ангажман и грађанско учешће кроз три посебне мере: братимљење градова, мреже градова и подршку пројектима организација цивилног друштва</p> <p>Корисници: удружења и њихове мреже, фондови, образовне и истраживачке институције, јединице локалне самоуправе и регионалне власти, европске мреже и кровне организације из свих земаља чланица Европске уније као и земаља кандидата.</p> <p>Буџет: 185.468.000 ЕУР за период 2014-2020.</p>

Програми транснационалне сарадње	
<p>Дунавски транснационални програм 2014-2020.</p>	<p>Циљ: допринос спровођењу Макрорегионалне стратегије Европске уније за Дунавски регион</p> <p>Тематске области: иновативан и друштвено одговоран Дунавски регион; еколошки и културно одговоран Дунавски регион; боља повезаност Дунавског региона; добро управљање Дунавским регионом.</p> <p>Корисници: субјекти из земаља чланица ЕУ: Аустрија, Словачка, Чешка, Мађарска, Словенија, Румунија, Бугарска и подунавских региона Немачке и Украјине, као и из земаља које нису чланице ЕУ: Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Република Молдавија.</p> <p>Буџет: 222 мил. ЕУР</p>
<p>Јадранско-јонски транснационални програм 2014-2020.</p>	<p>Циљ: подршка спровођењу и управљању акционим планом стратегије Европске уније за Јадранско-јонски регион и унапређење интеграције политика и стратегија у свим обухваћеним областима, како би се омогућила снажна и ефикасна транснационална сарадња.</p> <p>Тематске области: развој регионалног иновативног региона, одрживи регион (побољшање транснационалних капацитета за заштиту животне средине, смањење фрагментације и очување екосистема), интегрисани транспорт и мобилност, јачање административних капацитета за спровођење стратегије.</p> <p>Корисници: 31 регион из четири земље Европске уније (Италија, Словенија, Грчка, Хрватска) и 4 земље кандидата и потенцијална кандидата (Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Албанија).</p> <p>Буџет: 117 мил. ЕУР</p>
Програми прекограничне сарадње	
<p>Програм прекограничне сарадње Мађарска-Србија 2014-2020.</p>	<p>Циљ: развој прекограничног региона уз појачану економску сарадњу кроз одрживо коришћење природних и културних ресурса</p> <p>Тематске области: заштите животне средине, промовисања одрживог транспорта, унапређења конкурентности сектора малих и средњих предузећа, подстицање сарадње у области туризма и културног наслеђа</p> <p>Корисници: непрофитне организације и институције регистроване и активне на подручју обухваћеном Програмом, у сарадњи са најмање једним прекограничним партнером.</p> <p>Буџет: 65 мил. ЕУР</p>
<p>Програм прекограничне сарадње Хрватска-Србија 2014-2020.</p>	<p>Циљ: јачање социјалног, економског и територијалног развоја прекограничног подручја путем спровођења заједничких пројеката и активности.</p> <p>Тематске области: запошљавање, социјална инклузија, социјалне и здравствене услуге; животна средина, спречавање ризика и производња енергије; туризам, културна и национална баштина; конкурентност и развој малих и средњих предузећа.</p> <p>Корисници: непрофитне организације и институције које су регистроване и делују на подручју обухваћеном Програмом и које имају најмање једног</p>

	<p>прекограничног партнера.</p> <p>Буџет: 30 мил. ЕУР</p>
Међународне и регионалне организације	
Инвестициони оквир за Западни Балкан	<p>Циљ: заједничка иницијатива Европске комисије, Развојне банке Савета Европе, Европске банке за обнову и развој, Европске инвестиционе банке, Светске банке и KfW-а, у партнерству са билатералним донаторима и владама земаља Западног Балкана подржава друштвено-економски развој и процес придруживања Европској унији. Кроз удруживање грантова, зајмова и експертиза у циљу припреме финансирања приоритетних инвестиционих пројеката, јача синергију међу донаторима у циљу повећања позитивног утицаја и транспарентности улагања на Западном Балкану</p> <p>Тематске области: инфраструктура (у секторима транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне заштите), развој приватног сектора, енергетска ефикасност</p> <p>Корисници: земље Западног Балкана</p>
Билатерални донатори	
Програм донације за основне потребе становништва (ПОПОС) Амбасаде Јапана	<p>Циљ: задовољење основних и ургентних потреба становништва</p> <p>Најчешћи примери реализованих донација: реконструкција школа и вртића, набавка медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнери, цистерне и чистилице, возила прилагођена потребама особа са инвалидитетом, опрема за установе социјалне заштите. Донације нису ограничене само на ове ставке.</p> <p>Корисници: непрофитне организације (здравствене и образовне установе, јавна комунална предузећа, установе социјалне заштите, удружења, локалне власти, итд.)</p> <p>Буџет: до 10 мил. јапанских јена по пројекту</p>
Државни и покрајински ниво	
Министарство привреде	
Програм подршке малим предузећима за набавку опреме	
Програм подстицање регионалног развоја	
Програм подршке развоју пословне инфраструктуре	
Пројекат за унапређење конкурентности и запошљавања	
Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	
- суфинансирање пројеката у области грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре чији су носиоци удружења и друге организације цивилног друштва, уклањање објеката, израда урбанистичких планова	
Министарство трговине, туризма и телекомуникација	
- развој туризма, унапређење ИКТ, подршка кластерима, стари занати, заштита потрошача	
Министарство пољопривреде и заштите животне средине Србије	
- научноистраживачки, развојни и иновативни пројекти у пољопривреди, унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним делатностима, заштита животне средине	
Министарство рударства и енергетике	
- ефикасно коришћење енергије, изградња постројења за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије из биомасе/биогаза	
Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања	
- пројекти унапређења система социјалне заштите	

Министарство омладине и спорта	- спорт, подршка образовању и запошљавању младих
Министарство културе и информисања	- стваралаштво, мобилност уметника, јавно информисање
Развојна Агенција Србије	- програми подршке инвеститорима, предузетништву, подршка извозу
Фонд за развој Републике Србије	- инвестициони кредити, кредити за предузетнике, гаранције
Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност	- наука и технолошки развој, одрживи развој, примена нових технологија
Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду	- побољшање и унапређење пољопривредне производње и прераде, унапређење сточарства, усклађивање са стандардима ЕУ, изградња и реконструкција водених објеката, уређење каналске мреже, набавка система заштите против природних непогода, увођење система сертификације квалитета и безбедности хране
Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама	- суфинансирање пројеката из области стваралаштва, заштите културног наслеђа, информисања од јавног интереса
Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице	- подизање квалитета основног и средњег образовања, очување и неговање међунационалне толеранције
Покрајински секретаријат за привреду и туризам	- субвенционисање трошкова набавке опреме за предузетнике и МСП, спровођење јавних радова, запошљавање и samozapošljavanje, пројекти из области туризма, развој саобраћаја и путне инфраструктуре, стари занати
Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине	- заштита животне средине, израда планских докумената
Покрајински секретаријат за здравство	- посебни програми здравствене заштите, изградња, опремање и одржавање здравствених установа
Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу	- суфинансирање унапређења рада институција у области управљања пројектима, унапређење знања и разумевања процеса европских интеграција
Покрајински секретаријат за енергетику, грађевинарство и саобраћај	- суфинансирање пројеката енергетски одрживих фарми, употреба биомасе, соларне енергије, топлотних пумпи, унапређење енергетске ефикасности
Покрајински секретаријат за спорт и омладину	- пројекти промовисања и унапређења спорта, пројекти у области омладинског сектора
Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова	- суфинансирање програма, мера и активности за подстицај и развој нових и унапређивање квалитета постојећих услуга социјалне заштите
Управа за капитална улагања АП Војводине	- финансирање и суфинансирање пројеката у области саобраћајне инфраструктуре, здравствене заштите, културе, заштите животне средине, локалног и регионалног економског развоја, водоснабдевања и заштите вода, енергетске ефикасности
Покрајински фонд за развој пољопривреде	- кредити за набавку пољопривредне механизације, система за наводњавање, противградних мрежа, кошница и опрема за пчеларство
Гаранцијски фонд Војводине	- гаранције за обезбеђивање кредита за набавку опреме МСП; набавку енергетски ефикасне опреме, куповину пољопривредног земљишта, пољопривредне механизације, start-up програма жена предузетниц

7. Анализа унутрашњих и спољашњих фактора - SWOT анализа²⁰

Подаци приказани у социоекономској анализи општине Темерин не пружају никакав одговор, већ заправо отварају многа питања. Да би се добијена сазнања организовала, класификовала и вредновала, и омогућила прецизније формулисање питања, користи се SWOT анализа. Елементи S и W представљају снаге и слабости као унутрашње факторе, док су O и T могућности и претње као спољашњи фактори који имају утицај на стање у општини.

У бирању елемената који спадају у сегмент „Снаге“ (S), корисна су питања: у коју сврху би ова снага била корисна? Зашто је ова средина повољнија од друге? Које локалне карактеристике унапређују квалитет живота и доприносе успеху пословних субјеката?

За сегмент „Слабости“ (W) корисна су питања: где смо слаби и шта лоше радимо? Које су препреке за инвестиције? Шта снижава квалитет живота? Шта ограничава пословање привредних субјеката?

Сегмент могућности (O) се бави спољашњим питањима и корисна су питања: који трендови су корисни за развој? Које се промене очекују у окружење а које могу имати позитиван ефекат на нашу средину?

Сегмент претње (T), такође се бави спољашњим факторима и одговара на питања: Са којим се препрекама суочавамо? Који трендови и очекивани догађаји из окружења утичу на нашу заједницу?

Следећи корак у изради SWOT анализе јесте избор између неколико могућих стратегија развоја: макси-мини стратегије (коришћење унутрашњих снага како би се избегле спољашње претње), мини-макси стратегије (превазилажење унутрашњих слабости користећи спољашње могућности), макси-макси стратегија (коришћење унутрашњих снага како би се искористиле спољашње могућности) или мини-мини стратегије (минимизирање ефеката унутрашњих слабости и спољашњих претњи).

У избору стратегије развоја општине Темерин ми смо се определили за ону која подразумева коришћење унутрашњих снага како би се искористиле спољашње могућности, наравно са циљем отклањања унутрашњих слабости.

---

²⁰ Напомена: Поједини елементи SWOT анализе преузети су из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. година.

ТЕМА 1: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ (привреда, пољопривреда и туризам)

S (Strengths) – СНАГЕ	W (Weaknesses) – СЛАБОСТИ
Општи подаци <ul style="list-style-type: none"> - повољан географски положај - повољне хидрографске карактеристике - мултикултуралност	Општи подаци <ul style="list-style-type: none"> - јак гравитациони утицај Новог Сада - одлив младих
Демографија <ul style="list-style-type: none"> - међупописни раст становништва - повољна образовна структура становништва - локални акциони планови за запошљавање	Демографија: <ul style="list-style-type: none"> - висок удео неактивног становништва - пројектован пад броја становништва - негативни трендови на тржишту рада
Привреда: <ul style="list-style-type: none"> - усвојена значајна просторно планска и стратешка документа - раст броја привредних друштава - нето добитак у највећем броју предузећа и предузетника - суфицит у спољној трговини у сектору СМТК машине и транспортни уређаји - Војвођански метал кластер (ВМЦ) - постојање радних зона	Привреда: <ul style="list-style-type: none"> - смањен број предузетника - спољнотрговински дефицит - мали прерађивачки капацитети - већи број брисаних/угашених предузетника у односу на број новооснованих - непостојање стратегије за привлачење инвестиција - неопремљеност радних зона
Пољопривреда: <ul style="list-style-type: none"> - добри природни услови за производњу (земљиште, клима, водни ресурси) - присуство два научно-истраживачка института из области пољопривреде - непосредна близина великог тржишта (Нови Сад) - наводњаване површине веће од покрајинског просека - капацитети за раст сточарске производње (свиње, говеда) - геотермални потенцијал као основ пластеничке производње - тржишни потенцијал у новој сетвеној структури	Пољопривреда: <ul style="list-style-type: none"> - дефицит у СТ пољопривредним производима - негативне тенденције у броју економски активног пољопривредног становништва - мале парцеле (до 1ха) код највећег броја пољопривредних газдинстава - непостојање складишних и прерађивачких капацитета - застарела механизација - недовољан број удружења пољопривредника - неорганизованост произвођача и откупа/ продаје производа - недовољна искоришћеност водних ресурса за наводњавање
Туризам <ul style="list-style-type: none"> - потенцијали за здравствени туризам - значајни културни ресурси са могућношћу економске валоризације - развијен манифестациони туризам и традиционалне манифестације - потенцијали за ловни и риболовни туризам - парк природе Јегричка и информативни центар - Туристичка организација општине Темерин – ТООТ	Туризам <ul style="list-style-type: none"> - слаба посећеност туриста - недовољно промовисани туристички садржаји - недовољно искоришћени потенцијали здравственог туризма

О (Opportunities) - МОГУЋНОСТИ	Т (Threats) - ПРЕТЊЕ
<p>Привреда и МСП</p> <ul style="list-style-type: none"> - репродукционо повезивање примарне пољопривредне производње и прерађивачке индустрије - развој прерађивачке индустрије - валоризовање природних ресурса и потенцијала - бројни национални, покрајински и програми ЕУ - развој малих и средњих предузећа у области пољопривреде, занатства, прехранбене индустрије и сл. <p>Пољопривреда</p> <ul style="list-style-type: none"> - ИПАРД - повећање површина у наводњавању - развој услужног това (нарочито говеда) намењеног за извоз - формирање државног експерименталног добра технолошког парка и (или) инкубатора за развој агробизниса на државном земљишту - нови закон о задругарству - привлачење страних инвеститора заинтересованих за производњу поврћа у заштићеном простору - боље искоришћавање земљишта кроз гајење интензивнијих култура - развој кооперација и удружења пољопривредника - развој складишних и прерађивачких капацитета - развој органске и еколошке производње <p>Туризам</p> <ul style="list-style-type: none"> - развој здравственог туризма - маркетинг активности 	<p>Привреда и МСП</p> <ul style="list-style-type: none"> - негативна економска кретања - настављени негативни трендови на тржишту рада <p>Пољопривреда</p> <ul style="list-style-type: none"> - продаја земљишта крупним пољопривредним произвођачима - смањење инвестиционе моћи пољопривредних газдинстава - слаба контрола увоза воћа и поврћа <p>Туризам</p> <ul style="list-style-type: none"> - изражена конкуренција - недовољно унапређење квалитета услуга

ТЕМА 2: ИНФРАСТРУКТУРА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

S (Strengths) – СНАГЕ	W (Weaknesses) – СЛАБОСТИ
<p>Енергетика</p> <ul style="list-style-type: none"> - постојање локалне Стратегије одрживог управљања енергијом на територији општине Темерин 2013-2020. година - стабилно снабдевање свим енергентима - изражен геотермални потенцијал - високе резерве у смањењу CO₂ - значајне потенцијалне количине биомасе из остатака пољопривредне производње <p>Инфраструктура</p> <ul style="list-style-type: none"> - Локални план управљања отпадом за општину Темерин - Изграђеношћу гасоводне мреже дата је могућност за савремено грејање - 100 % организовано сакупљање комуналног отпада од домаћинстава - Стратегија одрживог развоја енергетике <p>Заштита животне средине</p> <ul style="list-style-type: none"> - нема великих индустријских загађивача - повољна динамика ширења канализационе мреже - Парк природе „Јегричка“ - повољан број еколошких покрета 	<p>Енергетика</p> <ul style="list-style-type: none"> - неискоришћен геотермални потенцијал - изражени губици у дистрибуцији енергената - емисије CO₂ <p>Инфраструктура</p> <ul style="list-style-type: none"> - непостојање ГИС-а на нивоу општине Темерин - велики обим транзитног саобраћаја - проблеми паркинг простора - лоши системи одвођења површинских вода - застарела водоводна мрежа, губици воде у мрежи, слепи водови - неадекватно третирање отпадних вода из септичких јама - не постоји регионални систем управљања комуналним отпадом - проблем дивљих депонија - лоше текуће и инвестиционо одржавање инфраструктурних објеката - стање енергетских постројења и високи губици енергије <p>Заштита животне средине</p> <ul style="list-style-type: none"> - не постоји систем мониторинга загађења - не постоји катастар загађивача - низак број прикључака на канализациону мрежу - хемијски неисправна пијаћа вода - незадовољавајући квалитет површинских и подземних вода (прва издан) - незадовољавајући квалитет ваздуха и аерозагађење у зимском периоду - мала пошумљеност
O (Opportunities) - МОГУЋНОСТИ	T (Threats) - ПРЕТЊЕ
<p>Енергетика</p> <ul style="list-style-type: none"> - супституција потрошње енергије из обновљивих извора - обновљиви извори енергије и развој прерађивачке индустрије - геотермална енергија и развој здравственог туризма - привлачење страног капитала у пројекте извора обновљиве енергије - обновљиви извори енергије као облст запошљавања вишег образовног профила - обновљиви извори енергије као вид одрживог управљања енергијом 	<p>Енергетика</p> <ul style="list-style-type: none"> - лоши услови за финансирање обновљивих извора енергије - раст цена енергената

- планирање изградње миниелектране на чврсти отпад
- пошумљавање

Инфраструктура

- обезбеђивање финансијских средстава из покрајинских, републичких и ЕУ фондова за развој инфраструктуре
- обезбеђивање подстицајних средстава за коришћење алтернативних извора енергије
- изградња фабрике воде
- Приватизација и реструктурирање јавних предузећа

Заштита животне средине

- подизање еколошке свести грађана
- израда катастра загађивача

Инфраструктура

- неповољни економски услови за развој инфраструктуре
- Недоношење неопходних закона и подзаконских аката
- Велики утицај политике на све сфере друштва

Заштита животне средине

- даља неконтролисана урбанизација узрокује веће притиске на животну средину
- неефективно управљање отпадом
- отпадне воде и канализација
- лоша казнена политика
- лоша координација активности на различитим нивоима власти (локални, покрајински, републички)

ТЕМА 3: ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ

S (Strengths) – СНАГЕ

Ванпривредне делатности

- адекватна мрежа здравствених, образовних, културних и спортских институција
- Дневни центар за децу и родитеље
- развијен програм социјалне заштите
- организовање наставе на два језика (српски и мађарски)
- постојање стратешких докумената у сектору културе, спорта, социјалне заштите

W (Weaknesses) – СЛАБОСТИ

Ванпривредне делатности

- повећање броја лица у стању социјалне потребе у категорији одраслих (26-64)
- лоше стање школских објеката
- неадекватни услови за рад јавне библиотеке
- смањење броја наставника и повећање броја ученика по једном наставнику
- смањење броја ученика у средњој школи
- недовољна опремљеност спортских капацитета за подстицање и организовање спортских активности

O (Opportunities) - МОГУЋНОСТИ

Ванпривредне делатности

- Постојање националних и регионалних стратешких докумената у свим областима друштвених делатности
- извори финансирања за обезбеђивање адекватних услова у установама образовања и културе
- европски фондови и међународна сарадња

T (Threats) - ПРЕТЊЕ

Ванпривредне делатности

- пад животног стандарда
- смањена издвајања за социјалну заштиту
- Неспровођење националних стратегија од стране републичких органа
-

8. Визија, стратешки и приоритетни циљеви и пројекти

На основу процене окружења општине и утврђивања њених предности и недостатака, од великог значаја је да се развије систем вредности и заједничка визија која је прихватљива за већину представника локалне власти, грађана и привредних субјеката, и да се дефинише стратегија развоја заједнице.

Визија општине Темерин изражава виђење стратешке промене коју грађани желе да виде до 2020. године.

Општина Темерин лоцирана у гравитационој зони Новог Сада 2020. године је општина која својим грађанима обезбеђује квалитетне услове за живот и рад, која има изграђену социјалну и физичку инфраструктура, туристички атрактивну и очувану животну средину, и која је препознатљива по мултикултуралности и толеранцији.

Социокономска и SWOT анализа општине Темерин поставиле су основ за дефинисање стратешких праваца развоја Општине који треба да одговоре на питања на који начин ангажовати све ресурсе како би се превазишле постојеће препреке, унапредило опште стање у свим сферама друштва и постигла визија општине.

Стратешку платформу општине Темерин чине три стратешка циља која обезбеђују синергију између економије, инфраструктуре, животне средине и друштвених делатности. Ове стратешке целине нису посматране изоловано, него су суштински повезане и узајамно се прожимају.

Већ је речено, да смо се у избору стратегије развоја општине Темерин определили за ону која подразумева коришћење унутрашњих снага како би се искористиле спољашње могућности, наравно са циљем отклањања унутрашњих слабости.

Полазећи од главних налаза, дефинисани су следећи Стратешки циљеви:

1. **Раст економске конкурентности засноване на обновљивим ресурсима.**
2. **Унапређење и развој инфраструктуре и заштита животне средине**
3. **Подизање квалитета и доступности услуга у области ванпривредних делатности.**

Стратешки циљ 1: Раст економске конкурентности засноване на обновљивим ресурсима

У току реализације претходног стратешког плана, како је констатовано у документу Ревидирани стратешки план општине Темерин 2010-2015, остварен је скроман напредак у области привредног развоја, као и недовољна искоришћеност ресурса и недовољан фокус на питања из наведене области. Из тог разлога, нова стратегија поставља реалније основе за дефинисање начина и актера који треба да допринесу расту економске конкурентности и стимулсању одрживог економског раста у општини Темерин.

Скоковит, одржив економски раст уз промене статуса критичних контигената незапосленог и активног становништва, а не на штету квалитета живота, једино може обезбедити промену негативних демографских трендова и трендова незапослености. Карактеристика досадашњих планских докумената је да нису имали предлоге конкретних развојних пројеката, већ су на основу експертских анализа и едукације очекивали да се незапослени и предузетници сами ангажују око развоја тржишта, производа и технологија. Одговорност за раст и развој представља кључни елемент институција које се баве локалним економским развојем. Локални предузетници могу на скупу реалних развојних пројеката, сходно свом знању и афинитетима, да врше избор, али не и да креирају развојне пројекте. У том смислу, а на основу искустава локалног економског развоја у другим срединама, полазећи од реалне ресурсне основе и стања на тржишту, могуће је уобличити приоритетне циљеве такве да се у року важења овог стратешког документа направи значајан напредак који ће преокренути негативне трендове у одрживи раст и развој.

Приоритетни циљ 1.1: Подршка привредној активности и подстицање инвестиција

Пројекат 1.1.1: Дефинисање, подстицање и привлачење домаћих и страних инвестиција

Опште је познато да инвестиције у развој и опремање индустријских и технолошких паркова и радних зона стварају претпоставке за привлачење капитала. Основни проблем је што је за оваква организациона решења потребно обезбедити квалитетне, искусне и високообразоване кадрове, способне да јасно профилишу тржиште, производе и технологије које је могуће имплементирати у реалним условима. Креирање и развој радних зона за непознате инвеститоре, без очекивања и сагласности постојећих актера на привредној сцени, по правилу доводи до тога да време поврата инвестиције буде дуже од двадесет година, да се обезбеђује пороизводња релативно ниског технолошког нивоа, уз зараде које не обезбеђују очекивани ниво квалитета живота нити довољна издвајања за образовање, културу и здравство. Неопходно је у овој фази превазићи тенденцију да се студије изводљивости задовоље анализом тражње за простором у радним зонама, већ је неопходно радити студије изводљивости за реалне инвеститоре у реална предузећа. У очекиване ефекте оваквог приступа одрживом економском расту и развоју потребно је реализовати прилив активног капитала у раздобљу реализације стратегија, укупно 25 до 30 мил. ЕУР, због извозно оријентисане производње и постигнутог квалитета, циљ је да се оствари извоз хране и прерађевина у последњој години планског циклуса од цца. 17 милиона евра. Укупни ниво бруто производње би циљно у овом планском периоду требало подићи за 32 до 35 мил. ЕУР. Овако дефинисане циљне вредности омогућавају и нови квалитет и захтеве према ванпривредним делатностима, и у том смислу је за очекивати да је могуће реализовати пројекте у области развоја инфраструктуре и животне средине. Активности локалне администрације у првом реду морају бити прихваћене од стране привредних субјеката, али и препознате и валоризоване од стране других актера који активно делују на развоју инвестиционог амбијента, као што је сертификација општина са повољним пословним окружењем и сл.

Пројекат 1.1.2: Радна зона у блоку 38 и 39 у Бачком Јарку и радна зона Иланца у Темерину

Значај пројекта је у инфраструктурном опремању радних зона у циљу привлачења инвеститора и подизања привредног капацитета општине. На овај начин, унапређује се привредни амбијент и квалитет живљења у општини Темерин.

Пројекат 1.1.3: Електрана на биомасу - узгојена биомаса (чичока) са прерадом воћа и поврћа - постројење Сириг

Значај овог пројекта је у енергетским ефектима, јер је постројење исплативо само на основу произведене електричне и топлотне енергије. Овакво постројење генерише тражњу за око 6000 тона воћа и поврћа, које се прерађује и продаје као смрзнуто у различитим паковањима, а намењено извозу. Ефекти на запошљавање се огледају у 120-150 директно запослених уз велики број коопераната. Нову производњу чине производи од чичоке, која је такође профитабилнија од постојећих производа. Овако заснован приступ производње електричне и топлотне енергије уз производњу хране на основу узгојене биомасе, директно утиче на промену сетвене структуре од нискоакумулативних ка високоакумулативним, са стварањем нове вредности. Посебну вредност стварају услови за привлачење додатних страних инвестиција у постројења за здраву храну и козметику, што такође значи нова запошљавања. Кроз прераду и обезбеђење паковања различитих производа различитих тежина, у значајној мери ће се унапредити укупни приступ амбалажи и дизајну свих врста производа од воћа и поврћа.

Пројекат 1.1.4: Енергана на биомасу - узгојена биомаса (чичока) са прерадом воћа и поврћа - постројење Бачки Јарак

Значај овог пројекта је као и претходног пројекта (1.1.2.) са сличним ефектима. Разлика је у томе што се креира тражња за добављањем и прерадом нових 6000 тона различитих врста воћа и поврћа у односу на постројење у Сиригу. Комплетна производња остварена кроз ова два пројекта намењена је извозу, у значајној мери повећава физички обим производње, ниво прераде, додатну вредност, и захтева квалификовану радну снагу.

Пројекат 1.1.5: Енергана за комунални отпад – Темерин

Ефекти овог пројекта су како је наведено у производњи обновљиве енергије, као и у значајном смањењу инвестиција у трајно одлагање комуналног отпада, загађености ваздуха и тла и трошкова рекултивације простора. Комплетна инвестиција је отплатива у кратком року, и реално покрива све трошкове у електричној и топлотној енергији јавног сектора, уз поврат вишка електричне енергије у мрежу. О инсталираним капацитетима је било раније речи. Начин финансирања и експлоатације ће бити изложен у анализи пројекта.

Пројекат 1.1.6: Пројекат интензивне сарадње свих актера са Војводина метал кластером око профилсања тржишног, производног и технолошког профила у циљу привлачења оних стратешких партнера који значајно доприносе конкурентности производа металског кластера

Неопходно је обезбедити канале сарадње свих актера развоја општине (локална самоуправа, АРОТ и привредни субјекти) и металског кластера. Овакав приступ значајно олакшава израду студија изводљивости за инвестиције у радне зоне. Такође утиче на значајне синергетске ефекте у самом кластеру и доприноси циљаном маркетингу у креирању маркетинг микса радних зона.

Пројекат 1.1.7: Субвенционисање запошљавања, самозапошљавања и реализација програма стручне праксе

Програм самозапошљавања има за циљ лакше прилагођавање економском амбијенту. Највећи део приватних предузетника запосли одређен број радника, што утиче на побољшање општег амбијента живота у општини. Пројекат запошљавања приправника утиче да млади остану у општини и да ту заснују своју породицу и утичу на наталитет, стварају се услови да послодавци добију стручне и перспективне кадрове и сл. Циљ пројекта запошљавања је креирање програма отварања нових радних места, чиме се подстиче већа запосленост у општини Темерин, стварају се услови за послодавце да бирају кадрове који одговарају њиховој делатности и профилима и смањује се број социјалних случајева.

Пројекат 1.1.8: Израда и имплементација ЛАП-а економског развоја општине Темерин

ЛАП за привреду и запошљавање општине Темерин дефинише мере и активности до 2018. године. Поред имплементације и мониторинга дефинисаних документом, неопходно је приступити припремним радњама у циљу израде ЛАП-а економског развоја општине Темерин у наступајућем периоду.

Приоритетни циљ 1.2: Подстицање предузетништва, унапређење пољопривредне производње и подршка сточарству

Пројекат 1.2.1: Подршка привреди и пољопривреди кроз субвенционисање камате за кредите

У подстицању предузетништва потребно је раздвојити мере које имају за циљ развој постојећих МСП кроз систем олакшица, образовања и општих услова пословања, али и креирању амбијента за нове предузетничке подухвате, посебно у области услуга, у условима подршке развоју заснованом на обновљивим изворима енергије и производњи хране. Треба подстаћи развој МСП у области информационог технологија, посебно у изради софтвера. Такође, подршка је усмерена на регистрована пољопривредна газдинства кроз субвенције за набавку репроматеријала за сетву и сточарску производњу.

Пројекат 1.2.2: Креирање радних места за младе подршком инвестиција уз савремену пластеничку производњу

Овај пројекат представља унапређење Мере 1.2.3.1. (стр. 75) из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. године. Измена се односи на интензивније коришћење геотермалних извора у грејање пластеника. Израда машинско-технолошког пројекта би обухватала и финансирање пилот-постројења грејаних из обновљивих извора енергије из бесповратних средстава. Укупна површина финансирања би износила један хектар, уз коришћење донаторских и бесповратних средстава.

Пројекат 1.2.3: Подизање нивоа стручног знања пољопривредника

Овај пројекат обухвата Мери 1.1.3. из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. године, где би акценат био стављен на тржишном наступу, али и значају

укрупњавања поседа и могућностима које доноси нови закон о задругарству. Циљ ревизије ове мере је да се кроз нови концепт задругарства обезбеди поол нових инветитора у прерађивачке капацитете. Реалан циљ у оквиру овог стратешког циклуса је промоција и реализација узгојене биомасе и реализација пројекта Електрана на биомасу уз производњу хране.

Пројекат 1.2.4: Пројекат пољопривредних зона

Овај пројекат подразумева ревизију Мере 1.1.4. из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. године, подешену на интензивирање производње поврћа. Један од начина да се побољша пољопривредна производња, пре свега повртарска у једној области, јесте њена концентрација у оквиру „зона“. Попут индустријских зона, ове зоне пружају инфраструктуру неопходну за савремено повртарство и интензивирање сточарске производње, при чему је извесно и снижавање трошкова, концентрацијом свих неопходних елемената на једном месту. Ове зоне служе такође и прерађивачкој индустрији која се на овај начин квалитетније повезује са сировинским сектором.

Пројекат 1.2.5: Побољшање дистрибуције и складиштења поврћа

Овај пројекат представља ревизију Мере 1.2.1.2. из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. године, у складу са значајним расхладним капацитетима који би се обезбедили изградњом електрана на обновљиве изворе енергије у Сиригу, Бачком Јарку и Темерину. У складу са дефинисањем намене расхладних постројења у енерганама, потребно је урадити студију изводљивости и за дистрибутивни центар који би кроз умрежавање подразумевао тржишни наступ са све три поменуте локације.

Пројекат 1.2.6: Пројекат успостављања савремене производње профитабилних култура у повртарству

Овај пројекат представља ревизију Мере 1.2.3.2. из Локалног акционог плана за пољопривреду и рурални развој општине Темерин 2014-2018. године, сагласно новоствореном производном амбијенту. Са једне стране радило би се о интензивној кооперантској производњи за потребе енергана са производњом хране, а са друге стране о значајно повећаним грејаним површинама савремених пластеника и стакленика који су предмет претходних пројеката. Обухват обуке био би усмерен на учешће у настајању и реализацији реалних пилот-пројеката који су предвиђени.

Пројекат 1.2.7. Развој прерађивачких капацитета у пољопривреди

У Војводини постоји велика конкуренција на нивоу примарне производње, а мала на нивоу прераде. Развој прерађивачких капацитета је важан део Стратегије развоја пољопривреде Војводине. Развој прерађивачких капацитета у општини Темерин, који би водио ка обједињавању и специјализацији производње, допринео би и развоју локалне економије, али и подизању препознатљивости региона.

Приоритетни циљ 1.3: Унапређење и активирање туристичких ресурса

Пројекат 1.3.1. Израда и постављање туристичке саобраћајне сигнализације

Постављањем туристичке саобраћајне сигнализације у општини Темерин биће створени технички услови за одрживи развој и доступност постојећих и креирање нових садржаја и услуга у области туризма, чиме ће бити подржане активности привредних субјеката и локалне администрације, социоекономски аспект, атрактивност и квалитет боравка и живљења у општини Темерин.

Пројекат 1.3.2. Изградња бицикличко-пешачке стазе Темерин-Инфоцентар „Јегричка“ ЈВП „Воде Војводине“

Кроз општину Темерин протиче аутохтона војвођанска река Јегричка, природно добро III категорије којим управља ЈВП „Воде Војводине“. Изградња бицикличко-пешачке стазе значајна је за подизање квалитета живљења, провођења слободног времена, развоја спорта, културе и туристичке понуде Општине- 4 тематски различита салаша у темеринском атару и 2 чарде у приобаљу реке Јегричка, што указује на додатну могућност коришћења Стазе у комбинацији са реком Јегричком и садржајима у Парку природе. Пројектне активности реализује Туристичка организација општине Темерин, а оквирна дужина бицикличко-пешачке стазе би износила око 3.750 метара.

Програм развоја спорта општине Темерин од 2016-18. је указао на потребу изградње бицикличко – пешачке стазе на овом потезу, као конкретан допринос здравом психо-физичком развоју младих у општини Темерин, као и обезбеђивање довољног броја стручњака за спровођење бесплатних програма за све узрастне категорије.

Пројекат 1.3.3: Пројекат ревизије досадашњих стратешких докумената и студија о могућности изградње рехабилитационог центра, бање у Темерину и велнес центра

Кроз стратешке документе везане за развој туризма у општини Темерин провлаче се различити стратешки документи који упућују на лутање у стратешком профилисању развојних могућности у овој области. Из 2004. године датира Студија о могућностима изградње рехабилитационог центра и бање у Темерину, која је добила позитивне оцене и показала да расположиви ресурси представљају солидну основу за развој конкурентног рехабилитационог центра. Упоредна анализа је показала да је могуће, по сличности, развијати капацитете попут оних који су развијени у бањи Кањижи или бањи Јунаковић. Никада нису вођени разговори о стратешком партнерству, о трансферу технологије са стручним екипама из поменутих бања. Реално тржишно учешће би задовољило пројектоване капацитете и делом корисника из Новог Сада и околине који користе услуге у бањи Кањижа и бањи Јунаковић. У даљој разради идеје о коришћењу расположивих ресурса појављују се захтеви за израдом студије изводљивости за изградњу велнес центра, уз нејасну идеју да ли то значи суспензију првобитне идеје о изградњи рехабилитационог центра или даљу парцијалну разраду те идеје. Јасно је да, као општина и економски прихватљивија, идеја рехабилитационог центра знатно би више допринела локалном економском развоју кроз мултипликаторне ефекте које обезбеђује здравствени туризам. Неусклађеност здравствених и смештајних капацитета је типична за бању Кањижу, а за општину Темерин представља шансу, поред раста запослености и директних економских ефеката, за повећање броја активног становништва кроз активирање приватног смештаја и друге облике услуга у туризму. Потребно је у разматрање узети већи број дипломских и мастер радова на ову тему, са истраживањима која су обављена, у првом реду на Универзитету у Новом Саду.

1.3.4. Унапређење услова за ловни и риболовни туризам

Овај вид туризма постаје све заступљенији у општини Темерин, али тренутно стање и услови не омогућавају искоришћавање пуног потенцијала овог вида туризма. Неки помаци су направљени али недовољни. У том смислу, потребно је планирати и финансијским планом предвидети реконструкцију и изградњу ловно-риболовних објеката, смештајних капацитета, спортско-рекреативних садржаја комплементарних потребама ловаца.

1.3.5. Креирање нових туристичких производа

Кроз повезивање ТООТ са партнерима носицима туристичке понуде у општини Темерин креираће се нови туристички производи који ће на најоптималнији начин повезати све расположиве ресурсе у правцу задовољења потреба и укуса најразличитијих циљних група. У првом реду, креираће се производ који спада у категорију дечијих екскурзија, школа у природи и сл.

Стратешки циљ 2: Унапређење и развој инфраструктуре и заштита животне средине

Инфраструктурни системи (саобраћај, телекомуникације, комунална инфраструктура) су основни предуслов за функционисање свих привредних капацитета, привлачење активног капитала, унапређење постојећих туристичких потенцијала и општих услова становања и живота. Овај стратешки циљ укључује приоритете и мере чија ће реализација омогућити формирање функционалних система, подизање нивоа квалитета живота грађана и квалитета животне средине, чиме се даје материјални оквир за подстицање развоја конкурентности општине.

Приоритетни циљ 2.1: Даљи развој и унапређење инфраструктуре

Пројекат 2.1.1: Унапређење друмског саобраћаја у циљу смањења фреквенности саобраћаја

Овај пројекат подразумева измештање транзитног саобраћаја из насеља Темерин и Бачки Јарак и адекватно регулисање саобраћаја; унапређење квалитета јавног превоза у циљу смањења броја

индивидуалних возила; регулација и осмишљена реорганизација паркинга са наплатом као и изградња нових паркинг места. Такође, пројекат се односи на подршку развоју и промоцији радних зона и индустријских паркова. У оквиру пројекта треба израдити пројектну документацију за повезивање Индустријске зоне у Бачком Јарку са будућом обилазницом насеља Темерин и Бачки Јарак.

Пројекат 2.1.2: Унапређење снабдевања електричном енергијом

Циљ овог пројекта је изградња 20 kV далековода Темерин - Сириг и формирање напајања овог далековода из ТС 110/20 kV/kV "Темерин", изградња 20 kV далековода Темерин - Надаљ, далековода Србобран - Сириг као и уградња другог енергетског трансформатора 110/20 kV/kV и ТС 110/20 kV/kV "Темерин", повећање капацитета постојеће мреже, као и повећање поузданости рада мреже. Такође је неопходно решити проблем редијалности постојећег 110 kV далековода.

Пројекат 2.1.3: Побољшање квалитета водоснабдевања и водоводне мреже

У циљу решења проблема водоснабдевања на Телепу у насељу Темерин потребно је избушити нови бунар на локацији ЈКП-а. На изворишту Вашариште постоји пројекат за Бунар бр. 9, који треба избушити да би се надокнадио изгубљен капацитет са бунара бр. Б1. и Б2. који су ван употребе, нови бунар је потребан и у Бачком Јарку на изворишту Челик због смањеног капацитета Бунара Б2 и због жутог бунара који је ван употребе. Потребно је направити план за успутну дезинфекциону станицу на самој мрежи због дужине и разгранатости мреже, као и план за промену азбестно-цементних цреви.

Пројекат 2.1.4: Унапређење топловода и топлана

Циљ овог пројекта је модернизација система и унапређење енергетске ефикасности даљинског грејања и топлана; повећање степена корисности котлова; разматрање могућности коришћења геотермалне воде; ревитализација топловода; смањење трошкова одржавања; унапређење пружаних услуга и смањење негативних утицаја на животну средину.

Пројекат 2.1.5: Наставак изградње канализационе мреже и пречистача

Овај пројекат има за циљ да се постигне највећа могућа покривеност корисника услугама уклањања отпадних вода. Пре свега је неопходно проширење капацитета пречистача отпадних вода с изградњом новог пречистача са капацитетом од 18000ЕС у првој фази. Нови пречистач треба да буде технички прикладан и за чишћење отпадних вода из септичких јама. Такође је неопходно подстицање прикључења домаћинства на канализациону мрежу са рационализацијом трошкова прикључења и даљом изградњом канализационе мреже.

Пројекат 2.1.6: Успостављање регионалног система управљања отпадом

Циљ овог пројекта је подстицање реализације регионалног система управљања отпадом и смањење количине депонованих рециклабилних материјала и биоразградивог отпада. Изградња рециклажног дворишта на локацији ЈКП Темерин, у циљу одвојеног сакупљања рециклабилног, грађевинског и опасног отпада насталог у домаћинствима.

Приоритетни циљ 2.2: Одржавање и заштита квалитета животне средине

Пројекат 2.2.1: Формирање чисте ваздушне средине и повољног биоклиматског комфора

У циљу смањења аерозагађења потребно је регулисати грејање нискокалоричним енергентима. Циљ овог пројекта је елиминисање лебдеће и таложне прашине првенствено са регулисањем транзитног саобраћаја и повећањем правилно изграђених паркинг места, како због неправилног паркирања не би дошло до нарушавања зеленила на банкнима.

Пројекат 2.2.2: Систем одвођења атмосферских вода и одржавање мелиорационих канала

Циљ овог пројекта је решавање проблема одвода атмосферских вода са чишћењем и измуљивањем постојећих атмосферских и мелиорационих канала, израда нових канала за одвод атмосферских вода. Потребна је правна регулатива и контрола пуштања отпадних вода у канале у циљу смањења загађености воде и тла.

Пројекат 2.2.3: Побољшање квалитета пијаће воде

Да би се решио проблем квалитета пијаће воде у општини Темерин, неопходно је направити пројекат

и изградити фабрику воде на извориштима.

Пројекат 2.2.4: Мере за смањење буке и вибрације

У циљу овог пројекта неопходно је регулисање саобраћаја, као и доношење правне регулативе за индустријску и грађевинску буку и вибрацију.

Пројекат 2.2.5: Елиминисање дивљих депонија

Да би се елиминисале постојеће илегалне депоније и спречило настајање нових дивљих депонија, треба успоставити систем континуиране контроле и кажњавања. Потребно је подстицати рад еколошких покрета који помажу развијању свести грађана о правилном и одрживом начину управљања отпадом, како би се елиминисало загађење тла, површинских и подземних вода и ваздуха.

Пројекат 2.2.6: Унапређење озелењавања у општини

Општина Темерин има изграђен план озелењавања. Овај пројекат има за циљ анализу постојећег стања и даљу примену, у циљу формирања ветрозаштитних појасева између насеља, поред пољских путева, мелиорационих канала и поред Јегричке, као и формирање зелених површина у стамбеним блоковима са аутоктоном вегетацијом. Паралелно са формирањем зелених површина неопходно је елиминисати инвазивне врсте.

Пројекат 2.2.7: Пројекат успостављања мониторинга животне средине и катастра загађивача

Циљ овог пројекта је успостављање мониторинга за праћење деградационих процеса животне средине, као и израда јединственог катастра загађивача на територији општине.

Приоритетни циљ 2.3: Планирање и изградња приступачне и атрактивне околине

Пројекат 2.3.1: Усвајање просторних планова, планова генералне регулације, планова детаљне регулације

Услови за уређење и изградњу у грађевинским рејонима насеља општине Темерин утврђиваће се према условима утврђеним у одговарајућим урбанистичким и просторним плановима. Кроз израду и усвајање нових урбанистичких планова и планова детаљне регулације потребно је обезбедити услове за рационално коришћење постојећег грађевинског земљишта, услове за изградњу предвиђених радних зона и побољшање квалитета живота становника.

Пројекат 2.3.2. Увођење Географског информационог система (ГИС) у општини

Циљ овог пројекта је увођење ГИС-а у општини, да се дигитализују, обједињују, чувају и ажурирају просторни и нумерички подаци о катастрима водоводне, канализационе и електроенергетске мреже ради лакшег сагледавања и руковања подацима.

Пројекат 2.3.3. Подстицање енергетске ефикасности у зградарству

Циљ овог пројекта је унапређење енергетске ефикасности јавних објеката у циљу смањења емисије CO₂. Подстицајне мере за унапређење енергетске ефикасности и коришћења алтернативних извора енергије у стамбеним зградама.

Пројекат 2.3.4. Изградња приступачних и атрактивних центара насеља

У планском периоду траба развијати уређење центара насеља и месних заједница у складу са планским документима у циљу подизања квалитета живљења.

Стратешки циљ 3: Унапређење ванпривредних делатности – подизање квалитета и доступности услуга у области ванпривредних делатности

Под синтагмом 'модерна локална самоуправа' данас се много тога подразумева, па се и критеријум модерности углавном бави наметањем ефикасности у условима неефективне функционалности. Модерна локална самоуправа углавном подразумева сагласност, ефективност пружаоца услуга са проблемима грађана. Наравно, развој Е-управе подразумева и повећање ефикасности и транспарентности у раду, али њој мора да претходи значајно истраживање и знање о информационој

заступљености и оспособљености домаћинства на подручју Општине. Захтеви за индивидуализацијом и аутономијом у раду и функционисању пољопривредних газдинстава и запослених, а посебно неактивног становништва, у значајној мери усмерава стварање услова за функционисање модерне локалне самоуправе. Модерна локална самоуправа подразумева двосмерну комуникацију. Зато је неопходно дефинисати које захтеве треба да испуне корисници да би били равноправни учесник у модерној локалној самоуправи. Свакако, ова очекивања треба доследно спровести и у области здравства, социјалне заштите и образовања. Није довољно повезивање општинске управе са месним канцеларијама и унапређење нивоа знања и вештина запослених у локалној администрацији, већ се ради о много широј акцији у ери информатичких технологија. Са друге стране, јако је тешко говорити о модерној локалној самоуправи, увођењу Е-управе и умрежавању на подручју општине у којој насељена места нису у потпуности обухваћена канализационом мрежом и није решено уклањање отпада.

Приоритетни циљ 3.1: Унапређење ефективности и ефикасности рада локалне самоуправе

Пројекат 3.1.1: Развој и унапређење информационо-комуникационих технологија у локалној самоуправи
Развој ИК технологија доприноси ефикасности јавне администрације. У претходном периоду учињени су помаци на овом пољу и на томе треба и даље радити. Потребно је увести нове модуле у комуникацији општине и корисника путем интернета, поједноставити бирократске процедуре и посебно радити на каналима сервисирања потенцијалних инвеститора. Последње наведено подразумева формирање обједињеног центра за издвајање потребне документације у што краћем року. Ради успешније реализације овог пројекта, потребно је константно радити на унапређењу нивоа знања и вештина запослених у локалној администрацији.

Пројекат 3.1.2: Унапређење управљања имовином општине Темерин

Овај пројекат подразумева успостављање поуздане базе података о грађевинском земљишту и непокретностима у власништву општине, чиме се стварају предуслови за потпуно располагање истом и њено економско валоризовање и искоришћавање у интересу грађана и привреде.

Пројекат 3.1.3. Унапређење капацитета Агенције за развој општине Темерин за спровођење мониторинга и евалуације спровођења стратешког развоја локалне заједнице

Имајући у виду да је АРОТ институција којој су поверени послови евалуације и мониторинга спровођења Стратегије, неопходно је обезбедити подршку запосленима у виду обука, семинара и тренинга, као и у креирању информатичког система за унос, праћење и извештавање о реализацији пројеката.

Приоритетни циљ 3.2: Побољшање општег здравственог стања становништва и услова за рад у здравству

Пројекат 3.2.1: Унапређење превентивних здравствених услуга

Превентивне здравствене услуге у раду лекара примарне здравствене заштите последњих деценија потиснуте су у корист куративних, што је за резултат имало пораст броја оболелих од ХНО са једне стране, а са друге скуп и неефикасан систем здравствене заштите. Зато је унапређење превентивних здравствених услуга, као предуслов за све друге активности Дома здравља, важан правац.

Пројекат 3.2.2: Едукативни програми становништва о превенцији заразних и незаразних обољења

Високо учешће кардиоваскуларних и малигнутих обољења у структури морталитета и обољења указује на присутно ризично понашање у популацији, као што је пушење, алкохолизам, неправилна исхрана, недовољна физичка активност, али и дејство фактора ризика из спољне средине (загађен ваздух, храна, лоши социоекономски услови живота). Зато је важно подићи свест становника о последицама ризичног понашања, али у првом реду о превентивним мерама. Носиоци ове активности, у првом реду, су здравствени радници, али се сарадња мора остварити са другим институцијама и актерима.

Пројекат 3.2.3: Промоција здравог начина живота

Промоција здравих стилова живота као стратешки циљ намеће се јер је познато да неправилне

животне навике, као што су неадекватна исхрана, физичка неактивност, пушење, стрес и злоупотреба алкохола представљају водеће факторе ризика за настанак дијабетеса тип 2, КВБ и ЦВБ, карцинома дојке, колоректума, цервикса, плућа. Радом на промоцији здравих стилова живота постиже се значајан помак у контроли над овим болестима, којима је популација оптерећена. Промоција здравог начина живота почиње усмеравањем деце и омладине, па и других категорија становништва ка спорту. Реализација овог пројекта повлачи за собом низ предуслова који морају бити испуњени, као што су доступност коришћења постојеће и изградња нове спортске инфраструктуре, константне едукације, осмишљавање организованих програма активности и сл.

Пројекат 3.2.4: Унапређење материјално-техничких и људских ресурса за пружање здравствених услуга

Побољшање здравственог стања становништва и унапређење пружања услуга у овој области налаже завршетак радова на објектима Дома здравља Темерин и континуирано опремање установе. Поред наведеног, неопходно је континуирано радити на увећању броја ангажованог медицинског особља како би житељи могли правовремено и квалитетно остварити право на здравствену заштиту.

Пројекат 3.2.5: Израда и имплементација Стратегије јавног здравља општине Темерин 2017-2022

Активности на очувању и унапређењу јавног здравља на територији општине Темерин као стратешки циљ налажу израду и имплементацију стратегије јавног здравља у наступајућем периоду.

Приоритетни циљ 3.3: Стварање услова за боље функционисање Центра за социјални рад и побољшање доступности социјалних услуга

Пројекат 3.3.1: Истраживање узрока сиромаштва на подручју општине Темерин

Као подршка побољшању ефикасности у раду Центра за социјални рад, неопходно је реализовати ово истраживање због тога што је новој концепцији Центара за социјални рад, поготово у мањим локалним самоуправама, нестала функција истраживања и развоја, која је пребачена на више нивое управе, па је сама функција Центра претворена у сервис на нивоу реално исказаних социјалних потреба без могућности предвиђања појава у овој области. Ово истраживање је посебно значајно ако се узме у обзир раст корисника услуга и дугорочно, њихови ефекти на процес образовања и здравства, односно на укупан комплекс социјалне искључености. Основни циљ истраживања јесте јасно дефинисан концепт укључивања и избегавања погубних последица трајне искључености.

Пројекат 3.3.2: Израда и имплементација стратегије развоја социјалне заштите општине Темерин

Стратегија развоја социјалне заштите у општини Темерин је кључни документ, у форми петогодишњег плана, који омогућава општини Темерин да се укључи у реформе из области социјалне заштите, у процес децентрализације унапређујући постојеће, развија нове услуге, сервисе и облике заштите у нашој локалној заједници, којима се унапређује положај и квалитет живота наших грађана и грађанки у природном окружењу, посебно најрањивијих група становништва. Неопходно је сагледати степен развијености и функционално стање система социјалне заштите, узроке и проблеме лица у разноврсним стањима социјалне потребе и у складу са реалним могућностима локалне самоуправе дефинисати и приоритетне области рада у овом петогодишњем плану (унапређење и развој услуга, стварање мреже пружалаца услуга, развој превентивних сервиса и сл.)

Пројекат 3.3.3: Развој међусекторских програма социјалне и здравствене заштите

Социјална заштита није изолован сектор и активности у овој области се не могу спроводити нити планирати без повезивања са другим сферама живота и друштва. Као остали актери у систему социјалне заштите појављују се и школе, полиција, Дом здравља, Национална служба за запошљавање, организација цивилног друштва. Као једна од претњи у Стратегије развоја социјалне заштите која је важила до 2015. године, наведено је недовољно развијена свест и неспремност појединих актера да учествују у реформама услуга у области социјалне заштите, те би се развијањем једног оваквог програма створила основа за њихову организовану сарадњу. Поред тога, унапређење социјалне заштите становништва налаже спровођење сертификације пружаоца услуга социјалне заштите на нивоу општине Темерин.

Пројекат 3.3.4. Реновирање и адаптација објеката Социјалног становања у заштићеним условима

Социјално становање у заштићеним условима је локална услуга социјалне заштите која постоји од

2005. године. Узимајући у обзир актуелно стање објеката у којима се ова услуга спроводи неопходно је извршити неопходна реновирања и адаптације објеката како би се оспособили за даље коришћење у склопу ове или неких будућих нових услуга социјалне заштите (кућа на пола пута и сл.).

Пројекат 3.3.5. Стамбено збрињавање и економско оснаживање избеглих и интерно расељених лица
У претходном периоду остварени су значајни резултати на овом пољу и на томе треба и даље радити. Потребно је спровести започете активности које локална администрација реализује у сарадњи са Комесаријатом за избеглице и миграције, вишим органима власти и донаторима средстава.

Приоритетни циљ 3.4: Унапређење услова функционисања образовних установа

Пројекат 3.4.1: Унапређење просторних услова за боравак и рад деце и запослених у објектима установа образовања на територији општине Темерин
Овај пројекат подразумева инвестициона улагања у објекте и примену мера енергетске ефикасности у зградарству.

Пројекат 3.4.2: Увећање инфраструктуре образовних установа
Овај пројекат подразумева завршетак изградње постојећих објеката (Објекти ПУ у Сиригу и Спортске хале у Бачком Јарку) и изградњу новог објекта Средње школе „Лукијан Мушички“.

Пројекат 3.4.3: Развијање васпитне функције установа образовања
Овај пројекат подразумева унапређење сарадње с другим институцијама, организацијама, родитељима и локалном самоуправом у области инклузије, културе, спорта и екологије.

Приоритетни циљ 3.5: Подизање стандарда и унапређења развоја културе и спорта

Пројекат 3.5.1: Спровођење Стратегије развоја културе 2015-2020. године
Скупштина општине Темерин је 2015. године усвојила Стратегију развоја културе општине Темерин 2015-2020. година којом су дефинисана два стратешка циља, осам мера и 42 пројекта. Спровођење ове стратегије директно доприноси унапређењу стања културе и сродних сектора у општини Темерин.

Пројекат 3.5.2: Спровођење Стратегије развоја спорта 2016-2018
Скупштина општине Темерин је 2015. године усвојила Стратегију (програм) развоја спорта 2016-2018. година са акционим планом, која поставља правце и начине унапређење стања и перспективе спорта у Општини и чије спровођење доприноси унапређењу стања спорта у општини.

Пројекат 3.5.3: Подршка Канцеларији за младе
Овај пројекат подразумева израду и усвајање Локалног акционог плана за младе и имплементацију мера дефинисаних документом у наступајућем периоду што ће допринети унапређењу положаја младих у општини Темерин.

9. Акциони план

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: РАСТ ЕКОНОМСКЕ КОНКУРЕНТНОСТИ ЗАСНОВАНЕ НА ОБНОВЉИВИМ РЕСУРСИМА

ПЦ 1.1. Подршка привредној активности и подстицање инвестиција

Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
1.1.1. Дефинисање, подстицање и привлачење домаћих и страних инвестиција	2016-2020	- Број реализованих активности локалне администрације - Износ утрошених буџетских средстава	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина АРОТ
1.1.2. Радна зона у блоку 38 и 39 у Бачком Јарку и радна зона Иланца у Темерину	2016-2020	- Број корисника радних зона - Број новоотворених радних места - Износ утрошених средстава за инфраструктурно опремање и промоцију	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина АРОТ
1.1.3. Електрана на биомасу –узгојена биомаса (чичока) са прерадом воћа и поврћа – постојење Сириг	2016-2020	- Електрана је у погону	ЕУ фондови Фонд за развој	АРОТ Општина Темерин
1.1.4. Електрана на биомасу – узгојена биомаса (чичока) са прерадом воћа и поврћа – постројење Бачки Јарак	2016-2020	- Електрана је у погону	ЕУ фондови Фонд за развој	АРОТ Општина Темерин
1.1.5. Енергана за комунални отпад Темерин	2016-2020	- Електрана је у погону	ЕУ фондови Фонд за развој	АРОТ Општина Темерин
1.1.6. Интензивна сарадња свих актера са Војводина метал кластером	2016-2020	- Повећање тржишног учешћа	ЕУ фондови Општина	ВМК Општина Темерин
1.1.7. Субвенционисање запошљавања, самозапошљавања и реализација програма стручне праксе	2016-2020	- Број становника општине који су засновали радни однос по програмима субвенционисања, а налазили су се на евиденцији НСЗ (разврстани према полу, старости и стручној спреми) - Износ утрошених буџетских средстава	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин
1.1.8. Израда и имплементација ЛАП-а економског развоја општине Темерин	2017-2018	- Израђен и усвојен документ - Годишњи извештаји	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	АРОТ Општина Темерин

ПЦ 1.2. Подстицање предузетништва, унапређење пољопривредне производње и подршка сточарству				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
1.2.1. Подршка привреди и пољопривреди кроз субвенционисање камате за кредите	2016-2020	- Број подржаних програма - Износ субвенција	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин
1.2.2. Креирање радних места за младе подршком инвестиција уз савремену пластеничку производњу	2016-2020	-Урађен предлог пројекта изградње пластеника -Израда пројекта грејања пластеника на биомасу - Број подржаних програма - Износ пласираних средстава	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин Задруге Произвођачи поврћа
1.2.3. Подизање нивоа стручног знања пољопривредника	2016-2020	-Број едукација -Број учесника едукација	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	АПОТ Општина Темерин Задруге Удружења грађана Привредни субјекти
1.2.4. Пројекат пољопривредних зона	2016-2020	- Студија изводљивости за успостављање пољопривредне зоне - Испуњени административно-технички предуслови за рад зоне	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Удружења произвођача Повртарске задруге Општина Темерин
1.2.5. Побољшање дистрибуције и складиштења поврћа	2016-2020	- студија изводљивости за дистрибутивни центар - 1 главни пројекат - Изграђен и опремљен складишни центар	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Удружења произвођача, Повртарске задруге, Општина Темерин
1.2.6. Пројекат успостављања савремене производње профитабилних култура у повртарству	2016-2020	- Спроведена едукација повртара - Израђена мапа поља повртарских култура - спроведен пилот пројекат	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Удружења произвођача, Повртарске задруге, Општина Темери н
1.2.7. Развој преређивачких капацитета у пољопривреди	2016-2020	- износ инвестиција у прерађивачке капацитета	Буџет општине Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин Задруге Произвођачи

ПЦ 1.3. Унапређење и активирање туристичких ресурса				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
1.3.1. Израда и постављање туристичке саобраћајне сигнализације	2016-2017	- број уређених и на адекватан начин обележених туристичких локалитета у општини у односу на укупан број локалитета	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	ТООТ
1.3.2. Изградња бицикличко-пешачке стазе Темерин – Инфоцентар „Јегричка“, ЈВП „Воде Војводине“	2016-2017	- Израђена пројектно техничка документација - Изграђена бицикличко-пешачка стаза Темерин – инфоцентар Јегричка	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ТООТ АРОТ
1.3.3. Пројекат ревизије досадашњих стратешких докумената и студија о могућности изградње рехабилитационог центра и бање у Темерину и велнес центра	2016-2018	- Извештај о ревизији	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	Општина Темерин, АРОТ, ЈКП Темерин, ТООТ, Стручни консултантни
1.3.4. Унапређење услова за ловни и риболовни туризам	2016-2020	- Број доступних уређених места за лов и риболов - Број одржаних промотивних акција са партнерским организацијама	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти Донатори	ТООТ, Удружења грађана
1.3.5. Креирање нових туристичких производа	2016-2020	- Број креираних производа, - Број посетилаца, - Број ноћења, - Приходи од боравишне таксе	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти Донатори	ТООТ Приватни сектор-носиоци туристичке понуде

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: УНАПРЕЂЕЊЕ И РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

ПЦ 2.1. Даљи развој и унапређење инфраструктуре				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
2.1.1. Унапређење друмског саобраћаја у циљу смањења фреквентности саобраћаја	2016-2020	- израђена пројектна документација за измештање транзитног саобраћаја из насеља Темерин и Бачки Јарак и адекватно регулисање саобраћаја, - Број километара санираних и	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	Општина Темерин, Виши нивои власти

		новоизграђених путева, пешачких и бициклических стаза, - Број изграђених паркинг места		
2.1.2. Унапређење снабдевања електричном енергијом	2016-2020	- Изграђени далеководи и повећање капацитета постојеће мреже	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	Општина Темерин, ЕПС
2.1.3. Побољшање квалитета водоснабдевања и водоводне мреже	2016-2020	- Број избушених нових бунара, - Изграђена планска документа за успутне дезинфекционе станице на самој мрежи, - Број кварова по км водоводне мреже, - Губици у дистрибуцији воде, - Дужина промењених азбестно-цементних цеви	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти Донатори	ЈКП Темерин
2.1.4. Унапређење топловода и топлана	2016-2020	- Однос произведене и испоручене топлотне енергије, - Број корисника услуге даљинског грејања, - Дужина ревитализованог топловода, - Степен произведене топлотне енергије из обновљивих извора у односу на укупну произведену топлотну енергију	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	ЈКП Темерин
2.1.5. Наставак изградње канализационе мреже и пречистача	2016-2020	- Дужина новоизграђене канализационе мреже, - Број корисника прикључених на канализациону мрежу	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин
2.1.6. Успостављање регионалног система управљања отпадом	2016-2020	- Изграђено рециклажно двориште	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	ЈКП Темерин Општина Темерин

ПЦ 2.2. Одржавање и заштита квалитета животне средине				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
2.2.1. Формирање чисте ваздушне средине и повољног биоклиматског комфора	2016-2020	- Донети и усвојени програми мониторинга (ваздуха, воде, земљишта) -број нових паркинг места	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	Општина Темерин
2.2.2. Систем одвођења атмосферских вода и одржавање мелиорационих канала	2016-2020	- дужина нових и санираних канала за одвод атмосферских вода	Буџет општине Темерин, Виши нивои власти	Општина Темерин
2.2.3. Побољшање квалитета пијаће воде	2016-2020	- израђен пројекат изградње фабрике воде	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин
2.2.4. Мере за смањење буке и вибрације	2016-2020	- Донети и усвојени програми регулисања индустријске и грађевинске буке и вибрације	Буџет општине Темерин	Општина Темерин
2.2.5. Елиминисање дивљих депонија	2016-2020	- Број одржаних промотивних акција са партнерским организацијама , - Број извршених контрола или надзора мера поступања са отпадом у складу са законом о управљању отпадом	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин Удружења грађана Стручне организације и установе
2.2.6. Унапређење озелењавања у општини	2016-2020	- Површина озелењене територије општине	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин ЈКП Темерин Удружења грађана
2.2.7. Пројекат успостављања мониторинга животне средине и катастра загађивача	2016-2020	-Донети и усвојени програми успостављања мониторинга за праћење деградационих процеса животне средине, -Израђен јединствени катастар загађивача на територији општине	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин

ПЦ 2.3- Планирање и изградња приступачне и атрактивне околине				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
2.3.1. Усвајање просторних планова, планова генералне регулације, планова детаљне регулације	2016-2020	-број усвојених планова	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин
2.3.2. Увођење Географског информационог система (ГИС) у општини	2016-2020	-уведен ГИС	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин
2.3.3. Подстицање енергетске ефикасности у зградарству	2016-2020	-Број енергетски ефикасних јавних објеката -Број подстицајних мера за унапређење енергетске ефикасности и коришћења алтернативних извора енергије у стамбеним зградама.	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин
2.3.4. Изградња приступачних и атрактивних центара насеља	2016-2020	- Број реализованих инвестиционих улагања	Буџет општине Темерин Виши нивои власти	Општина Темерин

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И ДОСТУПНОСТИ УСЛУГА У ОБЛАСТИ ВАНПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

ПЦ 3.1- Унапређење ефективности и ефикасности рада локалне самоуправе				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
3.1.1. Развој и унапређење информационо-комуникационих технологија у локалној самоуправи	2016-2020	- Број службеника који су похађали програме стручног усавшавања, - Износ средстава који се издваја за модернизацију рада управе (за прибављање рачунара и друге опреме за потребе унапређења рада управе, набавку софтвера, итд.), - Број унапређених процедура и канала комуникације са корисницима, - Формиран обједињени центар за издавање документације	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин, АРОТ

3.1.2. Унапређење управљања имовином општине Темерин	2016-2020	- Израђен попис имовине општине Темерин, - Израђен и усвојен план управљања имовином	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин
3.1.3. Унапређење капацитета Агенције за развој општине Темерин за спровођење мониторинга и евалуације спровођења стратешког развоја локалне заједнице	2016-2020	- Број програма стручног усавршавања, - Број унапређених процедура и канала комуникације са корисницима	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	АРОТ
ПЦ 3.2. 2016-2020				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
3.2.1. Унапређење превентивних здравствених услуга	2016-2020	- Просечан број посета по изабраном лекару, - Процент превентивних прегледа у укупном броју прегледа и посета код лекара (изражен као укупан број превентивних прегледа подељен са укупним бројем свих прегледа и посета код лекара и помножен са 100)	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ДЗ Темерин
3.2.2. Едукативни програми становништва о превенцији заразних и незаразних обољења	2016-2020	- Број програма/ пројеката намењених рањивим групама на нивоу општине	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ДЗ Темерин Удружења грађана
3.2.3. Промоција здравог живота	2016-2020	- Број програма/ пројеката намењених промоцији здравља и превенцији	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ДЗ Темерин Удружења грађана
3.2.4: Унапређење материјално-техничких и људских ресурса за пружање здравствених услуга	2016-2020	- Извршено инвестирање и опремање ДЗ Темерин, - Број лекара у односу на укупан број становника	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин ДЗ Темерин Виши нивои власти
3.2.5: Израда и имплементација Стратегије јавног здравља општине Темерин	2017-2022	- Израђена и усвојена Стратегија, - Извештаји Савета за здравље	Буџет општине Темерин	Савет за здравље

ПЦ 3-3. Стварање услова за боље функционисање ЦЗСР и побољшање доступности социјалних услуга				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
3.3.1. Истраживање узрока сиромаштва на подручју општине Темерин	2017-2018	- Сprovedено истраживање	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ЦЗСР Темерин
3.3.2. Израда и имплементација Стратегије развоја социјалне заштите општине Темерин	2017-2018	- Израђена и усвојена Стратегија	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ЦЗСР Темерин
3.3.3. Развој међусекторских програма социјалне и здравствене заштите	2017-2020	- Број лиценцираних пружаоца услуга у односу на укупан број пружаоца услуга, - Број креираних међусекторских програма, - Број корисника програма	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	ЦЗСР Темерин ДЗ Темерин Удружења грађана
3.3.4. Реновирање и адаптација објеката Социјалног становања у заштићеним условима	2017-2020	- Сprovedена инвестициона улагања	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин ЦЗСР Темерин
3.3.5. Стамбено збрињавање и економско оснаживање избеглих и интерно расељених лица	2016-2020	- Сprovedена инвестициона улагања, - Број реализованих програма - Број корисника програма	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин Комесаријат за избеглице и миграције
ПЦ 3-4. Унапређење услова функционисања образовних установа				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
3.4.1. Унапређење просторних услова за боравак и рад деце и запослених у објектима установа образовања на територији општине Темерин	2016-2020	- Сprovedена инвестициона улагања	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин Образовне установе
3.4.2. Увећање инфраструктуре образовних установа	2016-2020	- Број објеката у којима су извршена инвестициона улагања на годишњем нивоу	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин Образовне установе
3.4.3. Развијање васпитне функције установа образовања	2016-2020	- Број реализованих међусекторских програма, - Број корисника програма	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Општина Темерин Образовне установе Удружења грађана

ПЦ 3.5. Подизање стандарда и унапређења развоја културе и спорта				
Пројекти	Време реализације	Индикатори	Извор финансирања	Реализатори
3.5.1. Спровођење Стратегије развоја културе 2015-2020. година	2016-2020	- Извештаји Савета за културу	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Актери у култури
3.5.2. Спровођење Стратегије развоја спорта 2016-2018	2016-2020	- Извештаји Спортског савеза	Буџет општине Темерин Виши нивои власти Донатори	Актери у спорту
3.5.3. Подршка канцеларији за младе	2016-2020	- Усвојен ЛАП за младе - Извештаји Савета за младе	Буџет општине Темерин	Канцеларија за младе Стручне организације и установе

10. Систем имплементације, мониторинга и евалуације

Имплементацију Стратегије развоја општине Темерин 2015-2020. пратиће два интегрална поступка, мониторинг (праћење) и вредновање (евалуација). Добре технике праћења и вредновања допринеће квантификавању исхода, анализи поступака, осмишљавању корака за унапређење и усклађивање стратегије.

Праћење и вредновање омогућиће увид у ток спровођења стратегије, при чему се на тај начин оставља простор за уочавање евентуалних грешака и предузимање конкретних акција за њихово превазилажење.

Како би се вредновао степен реализације стратегије, дефинисан је план њеног спровођења, при чему је са посебном пажњом успостављен механизам за његово праћење, који се огледа кроз формулисане индикаторе за сваки стратешки циљ и меру.

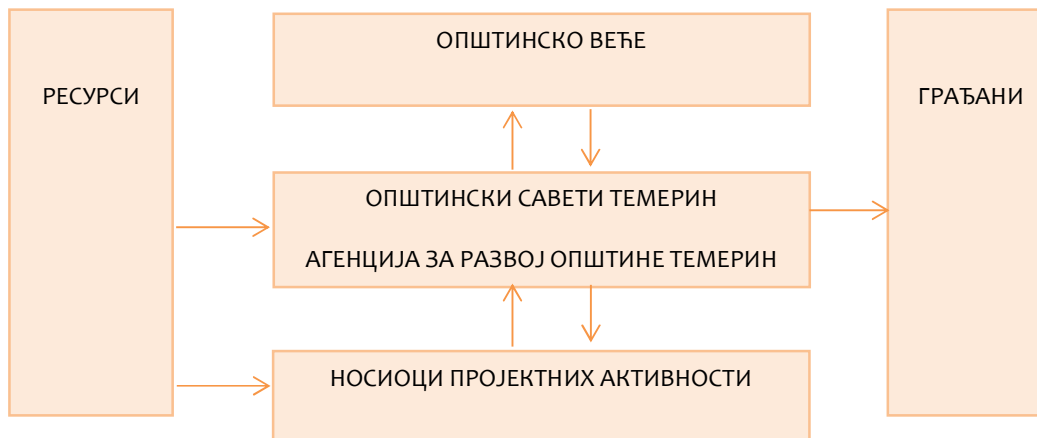
У току имплементације стратегије, потребно је одговорити на следећа питања:

- Да ли су подаци у ситуационој анализи још увек актуелни?
- Да ли су елементи у SWOT анализи и даље валидни?
- Да ли су неке од идентификованих претњи отклоњене и да ли су се појавиле нове?
- Који пројекти из дефинисаног оквира мера и циљева су реализовани и у којој мери?
- Да ли су индикатори и даље валидни?
- Да ли су циљеви одрживи и да ли их треба модификовати?
- Да ли функционише оперативна структура за спровођење пројеката и сл?

Табела 49. План реализације Стратегије развоја општине Темерин 2015-2020.

Период	Активности пре почетка периода	Активности на крају периода
2016.	– Израда једногодишњег оперативног програма 2016.	– Извештај о имплементацији једногодишњег оперативног програма за 2016. годину – Ажурирање индикатора – статус имплементације Стратегије
2017.	– Израда једногодишњег оперативног програма 2017.	– Извештај о имплементацији једногодишњег оперативног програма за 2017. годину – Ажурирање индикатора – статус имплементације Стратегије
2018.	– Ревизија стратешког документа – Израда једногодишњег оперативног програма 2018.	– Извештај о имплементацији једногодишњег оперативног програма за 2018. годину – Ажурирање индикатора – статус имплементације Стратегије – Урађена ревизија стратешког документа
2019.	– Израда једногодишњег оперативног програма 2019.	– Извештај о имплементацији једногодишњег оперативног програма за 2019. годину – Ажурирање индикатора – статус имплементације Стратегије
2020.	– Израда финалног извештаја о реализацији Стратегије развоја општине Темерин 2015-2020	– Финални извештај о реализацији Стратегије – Покретање поступка за израду новог стратешког документа

Слика 2: Оперативна структура за имплементацију Стратегије

Мониторинг (праћење) је непрестани процес прикупљања информација преко дефинисаних индикатора за мерење напретка у реализацији стратешких циљева, односно мера. Наведени процес обезбеђује да се ограничена средства за развој искористе на најефикаснији начин. Он се усредсређује на испуњавање планираног и обавља се континуирано, при чему се прати реализација пројеката и идентификују се успеси и проблеми. На основу резултата мониторинга, прикупљених података, информација и извештаја, анализира се извршавање пројеката у оквиру дефинисаних циљева, односно мера.

У процес мониторинга треба да буду укључени сви актери укључени у имплементацију пројеката, представници општинске управе, општински савети као и сви значајнији општински актери.

Вредновање (евалуација) се надовезује на мониторинг и неопходно је да се спроводи на почетку (*ex ante*), на средини (*on going*) и на крају периода за који је стратегија дефинисана (*ex post*). Евалуацију стратегије је потребно спроводити једном годишње, при чему је неопходно реализовати и евалуацију на половини периода реализације, као и на крају. Приликом дефинисања саме стратегије, подносиоци пројекта су извршили *ex-ante* евалуацију, што оставља простор за реаговање у случају потребе за редефинисањем циљева, мера и пројеката.

Евалуација Стратегије развоја општине Темерин 2016-2020. треба да се заснива на праћењу финансирања стратешких циљева у контексту предвиђених улагања и надзора надлежних институција за њихово спровођење. С обзиром на карактеристике и садржаје извештаја, као што је већ напоменуто, потребно је спроводити их на годишњем нивоу како би се омогућио комплетан увид и праћење целокупних активности предвиђених стратегијом.

Слика 3: Систем мониторинга и евалуације

